UNIVERSITÄTS
BIBLIOTHEK
WUPPERTAL

BERGISCHE
UNIVERSITÄT
WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

Aeli Donati qvod fertvr commentvm Terenti

Donatus, Aelius

Lipsiae, 1905

Commentum Phormionis

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-1583

Visual Library

DONATI

COMMENTVM PHORMIONIS

R = cod. Riccard. 669 s. XV ex.
C = cod. Oxon. Bodleian. Canon. lat. 95 s. XV.
V = cod. Vatic. Regin. lat. 1496 s. XV (*litterae inclinatae* = *m. 2[?] in rasura, v. praef. vol. I p. XI*).

O = cod. Oxon. Lincoln. 45 s. XV (*v. praef. vol. I p. XXII; XXVI sq.*).
D = cod. Dresd. Dc. 132 s. XV.
L = cod. Leid. Voss. lat. Q. 24 s. XV.
dett. = *DL*.

---

cod. Cuiacii } *v. praef. vol. I p. XVI—XVII.*
cod. Hulsii }

---

schol. Bemb. = scholia marginalia cod. Vatic. lat. 3226 Terenti.
schol. Ricc. = „ „ „ Riccard. 528 Terenti.

---

ed. pr.	=	editio princeps Veneta s. a. (Vindelini Spirensis).
Calph.	=	„ Calphurnii Taruisiana 1477.
Steph.	=	„ Rob. Stephani Parisina 1536.
Lindenbr.	=	„ Frid. Lindenbrogii Francofurt. 1623.
Westerh.	=	„ A. H. Westerhovii Hagana 1726.
Klotz	=	„ R. Klotzii Lipsiensis 1840.

W. = Wessner.
**** *lacunam significat.*

PHORMIO

PRAEFATIO

I.

POSTQVAM POETA VETVS POETAM NON POTEST. 1 Hanc comoediam manifestum est prius ab Apollodoro sub alio nomine, hoc est Ἐπιδικαζομένου, Graece scriptam esse quam Latine a Terentio Phormionem. quamobrem nulla dubitatio est hanc solam esse, cui nomen poeta mutauerit, et errare eos, qui in hac Phormionem parasitum putant a formula litis, quam intenderit, nominatum, cum Graeca lingua fiscus sparteus et stramen nauticum sic dicatur: a cuius rei uel capacitate uel uilitate etiam ab Apollodoro parasitus Phormionis nomine nuncupatur.

2 haec igitur prope tota motoria est

3 et in affectibus constituta paene maioribus quam comicus stilus posceret, nisi quod arte poetae omnia moderata sunt.

4 primas in ea partes, ut ipse poeta professus est (*prol. 27*), tenet Phormio, secundas Geta, tertias Demipho, subinde ceteri, prout cuiusque actus ostendit.

5 prologus Phormionis nimis concitatus est, adeo ut

1 *paragraphi in primis praefationum capitibus sibi invicem respondent* | POETAM — POTEST *om. R* ‖ 3 hoc est ⟨sub⟩ *V* (*dett.*), hoc *C* | epidicazomenon *R*, -nes *O*, epicazomone *C*, epidicamozone *V*, *corr. Reiff.* ‖ 6 in *V* | hanc *codd., corr. Steph.* | Phormionem] *i. e.* Formionem ‖ 8 fiscus] festus *V* (*dett.*), filii *CO* | sic dicitur *V*, *om. C* ‖ 9 ab *om. V* ‖ 10 nomine phormionis *O* | nuncupatum *R* ‖ 11 prope *om. COV* (*dett.*) | materia *CO* | est *post* affectibus *O* ‖ 12 et *om. CO* | peteret *CO* ‖ 17 cuiusque actus *R*, cuiusque *CO*, in processu *V* (*dett.*) | ostenditur *V*

ipse semet ueluti reprehendat ob hanc ipsam peruicaciam et simul argumentum suae purgationis inducat. atque in ea cum et *πρότασις* et *ἐπίτασις* et *καταστροφή* magni moliminis et negotii sint, ita uariis leporibus asperguntur, ut etiam rerum tristium grauitatem poeta lepidus comica serenitate tranquillet.

6 haec acta est ludis Megalensibus L. Cornelio Merula L. Postumio Albino aedilibus curulibus, agentibus L. [Cassio] Atilio et L. Ambiuio, modos faciente Flacco Claudi [filio] tibiis Serranis tota.

7 deuerbiis quoque facetissimis et gestum desiderantibus scaenicum et suauissimis ornata canticis fuit.

6* editaque est quarto loco M. Valerio C. Fannio consulibus.

8 persona etiam in huius protasi non una est, sed duae, quarum altera extra argumentum posita est, cui narratur fabula, altera in argumento, quae narrat fabulam.

9 argumentum quoque non simplicis negotii habet nec unius adulescentis, ut in Hecyra, sed duorum, ut in ceteris fabulis.

10 scire autem conuenit uno die transigi Phormionem, non ut Heautontimorumenon duobus.

11 *Πρόλογος* correpte *ἀπὸ τοῦ προλέγειν* dicitur, non

2 et] id est *CO* ‖ 3 cum et] etsi *V* | *προτάσισ* & *επιτασισ* & *καταστροφὴ* *R*, prothasis (-thesis *O*) et epithasis (epy- *C*) et catastrophe (anastr- *CO*) *COV* | magni nominis ·i· negotii *CO* ‖ 5 etiam] ē *R* | rex *R*, *om.* *O* | lepos *R* ‖ 7 L.] lucio *C* | merula aedili (ed- *RCO*) curuli (cur· *V*) et l· (lusio *O*) postumio albino (albyroo *R*, albinio *V*) *codd.*, *corr. Reiff.* ‖ 8 Cassio *del. Wilmanns* ‖ 9 attilio *ROV* | ambinio *RO*, ambioīo *C*, albinio *V* | claudii filio *codd.*, *corr. Reiff.* ‖ 10 sarranis *V* (*at v. De com. VIII 11*) | tota ⟨Graeca⟩*? v. append.* ‖ 11 deuerbis quoque *ROC*, quoque deuerbiis *V* (*dett.*) ‖ 13 ualerio (uario *CO*) ⟨et⟩ *ROC* | C.] CN· *ROV*, Gneo *C* ‖ 14 cons· *RV* ‖ 15 prothasi *V*, prothesi *CO* ‖ 16 est posita *V* ‖ 21 autem] enim *COV* | uno] nono *CO* ‖ 22 ⟨et⟩ non *R* | ut ⟨in⟩ *ROC* | duobus] a uobis *CO* ‖ 23 *Πρόλογος Schoell*: prologis *R*, *om.* *CO* | *απὸ τοῦ προλέγειν* dicitur *R*, **** dicitur *CO*, *ἀπὸ τοῦ προλεγεῖν* V^2

producte *ἀπὸ τοῦ πρῶτον λέγειν.* nam officium prologi ante actionem quidem rei semper est, uerumtamen et post principium fabulae inducitur, ut apud Plautum in Milite glorioso et apud ceteros magnae auctoritatis ueteres poetas.

II.

Cum Chremes Demiphonis frater adscito sibi ad fallaciam nomine, quo Stilphonem se dici fecerat, duas eodem tempore habuisset uxores, Athenis diuitem, pauperem Lemni, ex diuite sustulit filium, qui dictus est Phaedria, ex paupere furtim suscepit atque educauit filiam, Phanium nomine, eamque consilio cum fratre habito destinauit filio eius Antiphoni uxorem dare. quibus complacitis uno tempore profecti Athenis senes, Demipho in Ciliciam, Chremes Lemnum ad accersendam filiam, quae iam illinc cum matre nauigauerat, occasionem dederunt amandi adulescentibus. nam statim Phaedria citharistriam sub lenone coepit ardere, Antipho illam filiam patrui Phanium desponsatam sibi nesciens nescientem, mox ut Athenas uenit nec patrem repperit falsa duplici eius nomine, matrem mortuam dum lamentatur, adamauit consilioque et opera parasiti secundum leges Atheniensium, quasi sibi cognata esset, tamquam in iure uictus et uelut coactus eam accepit uxorem per absentiam patris. qui cum aduenisset

1 *αποῦ τοῦ πρότον λέγειν R*, * * * * * * *CO*, *ἀπὸ τοῦ προλόλογειν V*² ‖ 2 actionem *R*, narrationem *rell.*; *cf. Leo, ‘Plaut. Forsch.’ 194* | rei quidem *OV* | est *om. R* ‖ 5 ⟨Argumentum⟩ Cum *R* | ascito *CV* | ad] per *V* ‖ 6 quo *D*: quod *rell.* | fecerit *ut vid. R* ‖ 7 uxorem *C* ‖ 8 ex diuite *om. CO* ‖ 9 phedriam *R* | filiam *om. CO* ‖ 11 eius *R*, suo *rell.* | uxorem dare *om. O* ‖ 12 senes *om. O* | siciliam *OV*, -a *C* ‖ 13 arcessendam *OV* ‖ 14 nauigarat *CV* ‖ 15 phedriam *RO* ‖ 16 desponsam *R* ‖ 17 ⟨que⟩ mox *CO* ‖ 18 falso *COV* ‖ 19 lamentatur ⟨mortuam⟩ *V* | -que *om. O* ‖ 20 quasi] quamquam *V (dett.)* | sibi] si *RC* | cognita *CO*, cognati *R* ‖ 21 tamquam ⟨tamen⟩ *V* | uictus ⟨esset⟩ et *CO* | eam *om. RCO* ‖ 22 per absentiam uxorem patris *C* | uenisset *VD*

et eam uellet expellere, primo confutatur per impudentiam parasiti, post cum suǫ fratre sic decipitur, ut dum eam credit ab Antiphone posse disiungi, ⟨si⟩ eam parasitus ipse ducat uxorem, det ducturo triginta minas praesentis dotis puellae nomine, quas Phormio acceptas Phaedriae dedit, ille lenoni ad citharistriam redimendam. quibus gestis tandem Chremes agnoscit filiam suam coniunctam esse fratris filio. quare mutato consilio dum triginta minas a Phormione per rixam conatur exigere, per eundem proditus uxori suae Nausistratae et [ante] libidinis reus non ante ueniam meruit a matre familias, quam et triginta minarum et amoris citharistriae ueniam dedisset filio.

III.

1 Primus actus in colloquio est Daui et Getae, per quos discit populus argumentum (*sc. 1 et 2*), ⟨* * * *⟩.

2 secundi actus tenor continet aduentum senis turbulentum et eiusdem iurgium aduersus Getam et Phaedriam (*sc. 1*), ⟨* * * *⟩.

3 tertio actui attribuitur litigium senis et Phormionis (*II sc. 3*), tum consultatio cum aduocatis (*II sc. 4*), tum Antiphonis in scaenam reditus colloquiumque cum Geta (*III sc. 1*), tum lenonis ac Phaedriae colluctatio (*III sc. 2*), tum adhortatio Getae de inueniendo argento ad redimendam Phaedriae citharistriam (*III sc. 3*).

4 quartum actum ista concelebrant: aduentus Chre-

1 uellet eam *VD* ‖ 2 dum] cum *V* ‖ 3 eum *R* | credidit *ROD* | si *add. Reiff.* ‖ 4 ⟨et⟩ det *codd., corr. Reiff.* ‖ 7 esse coniunctam *CO* ‖ 8 dum mutato consilio *V* ‖ 10 suae] filię *C* | ⟨est⟩ et *VD* | ante *secl. Schoell*; factus *Steph.* ‖ 12 et *1.*] ex *OV* ‖ 13 dedisse *C* ‖ 14 *lac. ante* Primus *in R* | est in colloquio *V* (*dett.*) | et Getae *om. C* ‖ 15 *lac. sign. W.*; et in colloquio Antiphonis et Phaedriae, qui per Getam discunt argumentum (*sc. 3 et 4*) *suppl. Schoell coll. praef.* I 8 ‖ 16 aduentum continet *V* ‖ 19 *lac. sign. W.*; tum interuentum Phormionis (*sc. 2*) *suppl. Schoell* ‖ 20 confutatio *CO* | uocatis *R* ‖ 22 tum] non *C* | lenonum *V* | ac *RL*, et *rell.* | conluctatio *ex* -stratio *corr. R* ‖ 23 ⟨eo⟩ argento *ROCL*

metis eiusdemque cum fratre deliberatio per errorem de eicienda Phanio (*sc. 1*), Getae uerba de fallendis senibus (*sc. 2*), Antiphonis oratio apud semet ipsum de amore tractantis, Getae rursus cum senibus callida (*sc. 3*) et mox cum Antiphone de eadem causa simplex disputatio (*sc. 4*), senum inter se colloquium de expulsione mulieris (*sc. 5*) et ad extremum uerba Chremetis agnoscentis nutricem ac per eandem filiam suam cum Antiphone coniunctam (*V sc. 1*).

5 in quinto actu per Demiphonis errorem Phormio accipit argentum dotis nomine (*sc. 2*) et conuenitur Nausistrata, ut exire domo compellat Phanium (*sc. 3*). nuntiatur Antiphoni et Phormioni per Getam, Phanium a patre agnitam permissamque, ut uxor habeatur (*sc. 4—7*). quae cum ita nupta sit, exposcitur argentum a Phormione per rixam senum (*sc. 8*), a quibus ille oppressus rem omnem aperit Nausistratae. ad quod primum irata ut in tali re uxor mox lenitur in fine fabulae et tutissimum a patris iracundia praestat Phaedriam (*sc. 9*).

PROLOGVS.

1 **1** 1 POSTQVAM POETA VETVS POETAM NON POTEST hoc initium ad destructionem personae aduersarii sumitur coniunctum cum insinuatione personae Terentianae. 2 POSTQVAM POETA VETVS P. N. P. nota 'postquam' apud ueteres

1 eiusdem *CD* | per — eicienda] tum cum *R* ‖ 3 se ipsum *R* ‖ 4 callide (*om.* et) *CO* | et — Antiphone] * * * * * * (*in mg.* consumpte erant littere ob uetustatem *m. 1*) *R* ‖ 6 senum] demum *V* | senum * * * * * secum loquitur * * * * nutricem *R* | et *om. O* ‖ 9 ⟨et⟩ phormio *R* ‖ 10 accepit *O*, (*ante corr.*) *R* | argumentum *R* | et conuenitur] inuenitur *CO* ‖ 11 ⟨de⟩ domo *V* | nuntiatur — Phanium] per getham antiphoni et phormioni nuntiatur (Phanium *om.*) *post* 13 habeatur *V*, *om. CO* ‖ 12 ⟨per⟩ a patre *V* ‖ 13 cognitam *codd.*, *corr. Steph.* | uxor ⟨uxor⟩ ut habeatur *C* | quae cum ita] ita ut *RCO* ‖ 15 oppressis *C* ‖ 16 Nausistrata eque primum *R* | re ⟨fit⟩ *O* ‖ 18 phedria *R* ‖ 19 POETAM — POTEST *om. R* ‖ 20 a destructione *R* ‖ 22 P. N. P. *om. R*

non praeterito modo sed etiam praesenti tempori adiungi, ut (*Verg. Ecl. I 30*) ‘postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit’. quamquam sunt qui ‘postquam’ pro ‘quoniam’ accipi uelint. 3 POSTQVAM POETA V. P. N. P. ‘poeta uetus’ qui iam diu e s t, non qui iam diu f u i t. ergo ut u i n u m u e t u s, non ⟨ut⟩ u e t u s a n n u s. 4 POSTQVAM POETA VETVS POETAM iucunda repetitio, ut (*Verg. Aen. XII 139*) ‘diua deam’ et (*Aen. I 684*) ‘notos pueri puer i. u.’ 5 POSTQVAM POETA VETVS POETAM NON POTEST *ἀντίθετον* primum per *σύλληψιν* primam, ita ut extrinsecus ‘nouum’ audire poetam oporteat.

2 **2** 1 RETRAHERE A STVDIO sic loquitur, quasi rem scaenicam magis laedere uoluerit Luscius quam Terentium. 2 TRANSDERE ‘transdere’ ueteres sonantius, quod nos lenius ‘tradere’, ut ‘translatum’ nos, ⟨illi⟩ ‘tralatum’ e contrario. 3 ET TRANSDERE HOMINEM comice et uenuste inseruit ‘hominem’, ut (*Verg. Aen. V 259 et 262*) ‘leuibus huic hamis c. a. t. d. h. u. d. et t. i. a.’

3 **3** 1 MALEDICTIS DETERRERE sensus hic est: ipse se aduersarius, inquit, fatetur uictum, qui a rebus exclusus ad uerba delapsus est. 2 MALEDICTIS DETERRERE deest ‘eum’, ut (*Verg. Aen. I 72—73*) ‘quarum quae forma pulcherrima D., ⟨c. i.⟩’.

1 tempori *O*, *schol. Ricc.*, -re *RC*, *om.* *V* ‖ 3 sint *O*, (*ante corr.*) *R* | ⟨simpliciter⟩ pro *O*, *ed. pr.* ‖ 4 uelut *C*, uolunt *R* | POSTQVAM — N. P. *om.* *R* ‖ 5 poeta uetus *om.* *COV* | quia iam *C* | non quia iam *CO* ‖ 6 ⟨dicitur⟩ non *O* | ut *add. Steph.* | annus] an̄ūs *C*, annis *OV*, ennius *R* ‖ 7 POSTQVAM *om.* *RO* ‖ 8 et] ut *RO* ‖ 9 notus puero *CO* ‖ 10 *ἀντιθετον* *R*, anthiteton *O*, (*in mg. ἀντίθετον*) *V*, **** *C* | primum *om.* *CO* | *συλλημψιν* *R*, sylempsim (*in mg. συλλήμψιν*) *V*, **** *CO* ‖ 11 audiri *R* ‖ 13 ⟨tan⟩quam *C* ‖ 14 transdere tradere *R*, tradere (-r& *C*) traducere *CO*, transdere *V* | quod] quam *RCO* ‖ 15 lenius ⟨enuntiamus (-auere *dett.*)⟩ *V*, *om.* *CO* | trandere *V*, traducere *C*, *om.* *O* | illi *add. e schol. Bemb.* | tralatum *schol. Bemb.*, tranlatum *V*, transl- *RC*, traductum *O* ‖ 16 ET] ut *C* | traducere *CO* | uetuste *V* ‖ 18 ⟨ter⟩ huic *codd.* | d. *2.* — a.] decus serat *R*, d · e · decus serat a *V*, d · e · (*om.* *O*) ⟨maledictis (deterrere *add.* *O*) parat⟩ decus fuerat *CO* ‖ 19 DETERRERE — inquit *om.* *CO* ‖ 20 fateatur *C* | qui a] quia *RCO* ‖ 21 deest] est *C*

4 **4** 1 QVI ITA DICTITAT impudentiam ostendit per frequentatiuum uerbum. 2 QVAS ANTEHAC FECIT FABVLAS et hic lentum accusatorem facit, qui praeterita ingerat et de quibus iam sit iudicatum in melius.

5 **5** 1 TENVI ESSE ORATIONE ET SCRIPTVRA LEVI imperitum inducit criminatorem, qui hoc obiciat, quod proprium debet esse comici stili. 2 Reuera autem hoc deterior a Menandro Terentius iudicabatur, quod minus sublimi oratione uteretur; quod ipsum nunc purgat dicens in tragoedia altiora posse transire.

6 **6** 1 QVIA NVMQVAM INSANVM SCRIPSIT ADVLESCENTEM ideo uidemur leues tenuesque, inquit, quia in comoedia prodigia facta ⟨non⟩ sunt nec tragoedias concitauimus. 2 *Et* †callide errori reprehendentis, sed etiam imperite scribere ostendit Luscium Lanuuinum. 3 SCRIPSIT legitur et 'fecit'. 4 ADVLESCENTVLVM ut comicam personam ostenderet, artificiose imminuit 'adulescentulum', quo magis persona a sublimitate tragica discessisset.

7 **7** 1 CERVAM VIDERE FVGERE hic affectus a comoediis remouendus est. 2 CERVAM VIDERE FVGERE ET SECTARI CANES ambiguitas per accusatiuum casum perseuerans usque ad ultimum de industria, ut etiam ipsa perplexitas odiosa sit.

1 imprudentiam *codd., corr. Steph.* ‖ 3 fecit *V* ‖ 4 sit *R* | in *om. COV* ‖ 5 TENVI *om. C* ‖ 6 qui] quia *R* ‖ 7 a *om. OV* ‖ 10 transire posse *V* (*dett.*) ‖ 11 nusquam *et* adulescentulum *Ter.* ‖ 13 facta non sunt *schol. Ricc.*, facta sunt *RV*, sunt facta *CO* | nec *schol. Ricc.*, et *RCO*, in *V* (*dett.*) | tragoedia *V* | concitauimus *schol. Ricc.*, -tamus *codd.* ‖ 14 et callide errori reprehendentis sed etiam imperite scribere ostendit (ostenderet scribere *C*) luscium lanuninum (lauinium *C*) *RC*, ne modo callide errorem reprehenderet sed etiam ut ostenderet imperite lauinium luscium *O*, et callide hic non solum errori obuiat Luscii (e. l. o. *L*, errorem *D*) reprehendentis sed etiam imperite scripsisse ipsum luscium lauinium ostendit (o. l. l. *dett.*) *V* (*dett.*); *fort.* et callide ⟨non modo⟩ errori ⟨repugnat⟩ reprehendentis (*Schoell*) *vel* et c. ⟨n. m.⟩ errare ⟨respondit⟩ reprehendendo (*Goetz*) ‖ 15 igitur *CO* ‖ 17 ostenderet *V* (*dett.*), ostendat et *RCO* ‖ 19 hic — FVGERE *om. R* | hic *O* (*Steph.*), hinc *rell.* ‖ 20 SECTARI *om. R*

8 **8** ET EAM PLORARE ORARE VT SVBVENIAT SIBI haec omnis περίστασις tragica est et ideo in comoedia uitiosa ducitur.

9 **9** 1 CVM STETIT OLIM NOVA bene hoc: potuit enim responderi 'cur igitur stetit et non exacta est a populo?'

2 CVM STETIT OLIM NOVA recte 'olim', quasi dicat: cum adhuc Terentius non scriberet, penuria meliorum est probata. deinde quod ait 'noua', hoc significat omnia carmina ipsa nouitate commendari, etsi nullius momenti sint.

10 **10** ACTORIS OPERA ⟨MAGIS⟩ STETISSE una 'opera' et suffragium scaenicorum comparat et laedit aduersarium.

11 **11** MINVS MVLTO AVDACTER noue dictum 'minus multo audacter', ut cum dicamus nos 'minus audacter'.

12 **12** 1 QVI HOC DICAT AVT SIC COGITET omne quod in mentem uenit aut cogitamus aut dicimus. Vergilius (*Aen. II 124—125*) 'et mihi iam multi crudele canebant artificis s. et t. u. u.' 2 Hic sensus est: nunc si quis est qui hoc dicat aut censeat 'improbus est Terentius, qui omnes prologos de maledictis ⟨habet⟩', habeat is hoc responsum sibi 'aduersarium coegisse qui prouocauerit'. nam quid faceret Terentius, cum de palma artis musicae certandum uideat esse sibi?

13 **13** LACESSISSET PRIOR aut 'lacessisset' abundat aut 'prior'.

14 **14** 1 NVLLVM INVENIRE PROLOGVM 'prologum' modo non hominem sed verba significat. 2 NOVVS hic, quod supra praetermisit, u e t e r i supposuit n o u u m.

1 ET *om. V* ‖ 2 omnino *V* | περίστασις *Steph.*: perifrasis *codd.*, peritasys *schol. Bemb.* | et *om. R* | uitiosa dicitur *schol. Bemb.*, uitiose inducitur *V* (*dett.*) ‖ 4 hoc ⟨positum est⟩ *dett.* | potui *R*, posuit *CO* ‖ 5 respondit *CO* ‖ 6 CVM — NOVA] olim *R* ‖ 7 est *om. R* ‖ 8 ⟨q,⟩ omnia *R* ‖ 9 nouitate ipsa *V* (*dett.*) | sunt *RCO* ‖ 12 ⟨hoc⟩ nouum *CO* | minus m · au · ut *C*, multo aut *O*, **** (*in mg.* delete erant littere) *R* ‖ 13 dicimus *V* | nos *om. OV* ‖ 14 QVI] quia *R* ‖ 15 mente *RO* ‖ 15 ⟨ut⟩ uirg· *V* ‖ 16 et] ut *CO* ‖ 17 Hic *om. CO* ‖ 18 dicat hoc *CO* ‖ 19 habet *add. e schol. Bemb.* ‖ 22 uideatur esse *R*, esse uideat *C* | ubi *C*, *om. O* ‖ 25 prologum *om. R* ‖ 27 supposuit] opposuit *Westerh.*; reddidit *schol. Bemb.*

15 **15** NISI HABERET CVI MALEDICERET mire ‘haberet’, quasi dubium non sit maledicendum esse Luscio.

16 **16** 1 IS SIBI RESPONSVM HOC HABEAT IN MEDIO huic rei per qualitatem respondet: aduersarium cogere, ut sic agat. 2 IN MEDIO OMNIBVS PALMAM ESSE POSITAM sensus hic est: inueniret, inquit, sed maluit, cum de palma certandum sit, aduersario respondere laedenti. uerum oratorie manifesta soluere non curauit, hoc est ‘inueniret’; hoc enim subiciendum fuit. 3 OMNIBVS et nouis et ueteribus poetis. 4 PALMAM pro causa certaminis posuit, et ideo non esse mirandum, si pugnant, quibus causa certaminis praesto est.

17 **17** 1 QVI ARTEM TRACTANT Vergilius (*Aen. I 601—602*) ‘nec quicquid ubique est gentis Dardaniae, m. q. s. p. o.’ 2 *Et* περιφραστικῶς ἀντὶ τοῦ ‘qui comoedias scribunt’.

18 **18** 1 ILLE AD FAMEM HVNC AB STVDIO hic maxime incipit soluere, quod sibi superius ipse proposuit. 2 ILLE AD FAMEM HVNC AB STVDIO nunc ‘quid est’ inquit ‘poetam uituperare nisi ad famem reicere?’; nam poetae probi uendebant fabulas suas et harum pretiis alebantur. 3 †ILLE AD FAMEM HVNC AB STVDIO cur lacessitus respondes? ‘certamen est’ inquit. 4 AB STVDIO STVDVIT REI. uetuste, ut (*Eun. III 5, 8*) ‘luserat ludum’ et (*cf. Lucil. libr. inc. fr. 111 M.*) ‘pugnam pugnauit’.

2 esse Luscio *schol. Ricc.*: esse Lusci’ *C*, luscio *R*, esse *V* (*dett.*) *schol. Bemb.*, is scilicet lutius lauinius *O* ‖ 3 IS *om. RCO* | habet *V* ‖ 4 respondit *CO* ‖ 5 palmam omnibus *CV* (*dett.*), palmam *O* | ESSE POSITAM *om. R* ‖ 6 hic *om. O* | inuenerit *V* ‖ 8 inueniret̃ *O*, inuenire et *rell.* ‖ 9 nobis *R* ‖ 11 esse] est *Steph.* | pugnauit *C* ‖ 13 tractent *V* | Vergilius *om. RC* ‖ 14 ubique *om. V* | o. *om. R* ‖ 15 Et *om. CO* | ΠЄΡΙΦΡΑⅭΤΙΚѠⅭ et Α Τ ΤΟΥ *cod. Cuiac.*, *περιφραςικωσ . . αν . . τοὺ R*, per *περιφρασΗκωσ* et *ἀντΗ τοῦ V*, ****** *CO*; peierasticos anti *schol Bemb.* ‖ 16 famam *C*; *sic et 18* | a studio *O*, a · st · *R* | hic — STVDIO *om. R* ‖ 17 solui *C* ‖ 18 HVNC AB STVDIO *om. V* | nunc — STVDIO *om. O* ‖ 19 probati *Hartman* ‖ 20 eleuabantur *R*, eleuantur *C* ‖ 21 ILLE — STVDIO] *schol. pertinet ad v. 19* | a · st · *R* | respondens *RCO*, -det *V* ‖ 23 ut ⟨et⟩ *V* | iusserat *RCO*

20 **20** 1 BENEDICTIS SI CERTASSET AV. B. bene 'certasset', quia supra (*v. 16*) dixit 'in medio omnibus palmam esse positam', quasi dicat: quicquid in certamen uenerit, in eo uincendos aemulos esse. 2 SI CERTASSET ἀντὶ τοῦ 'prouocasset': ab eo quod praecedit id quod sequitur. Vergilius (*Aen. I 548—49*) 'nec te certasse priorem paeniteat'. 3 AVDISSET BENE bene audire est bene dici, laudari.

21 **21** 1 QVOD AB ILLO ALLATVM EST id est maledictum (*cf. v. 3*). 2 QVOD AB ILLO ALLATVM EST ID SIBI RELLATVM PVTET prouerbiale est: quod dedit, recepit. 3 *Et* geminauit L, ut (*Verg. Aen. I 30*) 'relliquias Danaum'.

22 **22** 1 DE ILLO IAM FINEM FACIAM *ἀπὸ τῆς ἐπιεικείας τοῦ λέγοντος.* 2 DICENDI MIHI PECCANDI CVM IPSE DE SE et 'mihi' et 'de se' proprie positum est, et praeterea *ἀμφιβολία.*

23 **23** 1 PECCANDI maledicendi an ⟨uere⟩ peccandi? 2 CVM IPSE DE SE FINEM NON ⟨F.⟩ prius ego, inquit, de illo finem faciam quam ipse de se. 3 *Et* prius ego dicendi faciam quam ille peccandi finem. 4 NON FACIT pro 'non faciat', ut (*Eun. II 1, 24*) 'mirum ni egomet turpiter hodie hic dabo'.

24 **24** 1 NVNC QVID VELIM ANIMVM ATTENDITE deest 'quae-

1 certasse *O*, cer · *R* | AV. B. bene] an hoc bene *R*, tam (tum *O*) hoc bene *CO*, tam bene hoc *V* | certasset ⟨et⟩ *RCO* ‖ 3 certamine *V* ‖ 4 [uincen]dus aemulu[s est] *schol. Bemb.* | certasset *bis V* | *ἀντι τὺ* ·i· *R*, *ἀντΗτοῦ* ·i· *V*, ***** *CO* | ⟨p⟩ prouocasset *R* ‖ 5 ab eo] hic *R* ‖ 9 quid *V* | ablatum *COV* | id — ALLATVM *om. O* ‖ 10 ablatum *CV* | ID SIBI] et sibi *R*, sibi *CO*, sibi id esse *V* ‖ 11 rellatum V^2, relatum *rell.* ‖ 12 L *om. RCO*; ⟨τὸ⟩ L*?* | relliquias *CV*, reliquias *rell.* ‖ 13 *ἀπὸ τησ ἐτικιασ τοῦ εἄιτοντ*^{οσ} *R*, *ἀπὸ τῆσ επικίασ τον αἰτοπτοσ V*, ***** *CO*; *λέγοντος Steph.*, *cf. II 1, 40* ‖ 14 IPSE DE SE] idem *codd.* ‖ 15 et *1.*] ẽ *V* ‖ 16 *ἀμφιβολια R*, *αμφιβολογία V*, ***** *CO* ‖ 17 an] aut *schol. Bemb.* | uere *add. W.*, *cf. I 1, 15; I 2, 24* ‖ 18 inquit ego *COV* ‖ 19 ipse — quam *om. O* | prius et (ē *C*) dicendi ego *CV* ‖ 20 non faciat pro non faciet *R* ‖ 21 ne *RV*, *om. C* | egomet ⟨me⟩ *CO*, ego m^{e} *V* ‖ 22 hinc *V*, *om. RCO* ‖ 23 num *R*

ritis', ut sit: nunc quid uelim quaeritis? animum attendite. 2 NOVAM Latinam dicit.

25 **25** EPIDICAZOMENON QVAM VOCANT COMOEDIAM manifeste hic errat Terentius; nam haec fabula quam transtulit Epidicazomene dicta est a puella, de qua iudicium est, cum sit ⟨alia⟩ fabula Epidicazomenos eiusdem Apollodori. debuit ergo dicere 'Epidicazomenen'.

26 **26** 1 LATINI PHORMIONEM NOM. φόρμιον tegiculum dicunt Graeci, a quo insternitur pauimentum, — unde Φορμίων correpta prima syllaba apud Apollodorum est. *non ergo a formula, ut quidam putant* — et inde parasitus, uilissimae condicionis homo, nomen accepit.

27 **27** QVIA PRIMAS PARTES QVI AGET 'primas' nunc maximas: ad actorem enim rettulit. Cicero (*divin. in Caec. 15, 48*) 'saepe illum, qui est secundarum aut tertiarum partium'.

26 **26** 2 PHORMIONEM si a formula esset nomen comoediae, produceremus primam syllabam, si a phormione, corripere debemus.

28 **28** 1 PER QVEM RES GERETVR MAXIME quia 'primae partes' etiam aliud significabant. *non ergo nunc primum actum dicit, sed summas partes.* 2 *Et* bene 'maxime', quia et per alios.

1 sit num *R*, *om.* *CO* | animaduertite *R* ‖ 2 ⟨apporto⟩ nouam *V* | Latinam dicit *om.* *V* ‖ 3 *επιδικαζομενον* *V*, ***** *CO* | comoediam uocant *V* ‖ 4 ⟨hic⟩ transtulit *O* ‖ 5 epidicazomenes *V* | dicta est] dicte C^1O, dicta C^2, -am *R* ‖ 6 alia fabula *schol. Bemb.*, fabula *V*, facile *CO*; *in R scriptura evanuit* ‖ 7 epidicazomenon ⟨graeci⟩ *V* (*dett.*) ‖ 8 for · *R* | nam *COV*, non *R* | φόρμιον *Steph.*: formion *R*, ph- *V*, phormio *CO* ‖ 9 a qua *R*; quo *Steph.* | consternitur *R*, sternitur *O* ‖ 10 Φορμίων *W.*: formion *R*, phormio *COV* ‖ 11 quidam putant ⟨dictum est⟩ *V* (*dett.*), ****** *R* | et inde *V* (*dett.*), inde *R*, unde *CO*; ergo inde *schol. Bemb.* ‖ 12 homo *om.* *V* (*dett.*) ‖ 13 partes primas *V* (*dett.*) | qui agit *O*, q · a · *R*, ait *C* | primas *om.* *C* ‖ 17 a *om.* *R* ‖ 18 producemus *V*; protraheremus *schol. Bemb.* | *noli* phormio *coll. schol. 26, 1, nam cf. I 2, 72 et Thes. gl. s. v.* formio ‖ 20 RES *om.* *O* | gerẽtur *D*, geritur *rell.* ‖ 21 significabunt *R*; -cant *ed. pr.* | nunc *post* dicit *V* ‖ 22 summas sed partes *C*, *om.* *O* | Et *om.* *CO* | maxime] alios *CO*

29 **29** VOLVNTAS VESTRA SI AD P. A. D. O. ‘si uoluntas accesserit’ pro ‘si faueritis’ noue, *scilicet uoluntatem pro fauore ponit.*

30 **30** 1 ADESTE AEQVO ANIMO fauor in comoedia silentium spectatoris est. recte ergo addidit ‘per silentium’. 2 AEQVO ANIMO nunc propositio est.

31 **31** NE SIMILI VTAMVR FORTVNA ATQVE VSI SVMVS ne populum laederet, fortunam maluit accusare.

32 **32** 1 CVM PER TVMVLTVM NOSTER apparet Hecyram ante Phormionem actam esse, cui contigit id quod queritur populum subaccusans. 2 NOSTER GREX MOTVS EST LOCO locus est distributio temporum, quae cuique in spectaculum uenturo attribuuntur ab aedilibus; unde ‘loco motus’ dicitur, qui suas horas non obtinuerit inter praecedentes et consecuturos. *ergo proprie.* 3 Sic et Cicero (*in Catil. II 1, 1*) ‘loco ille motus est, cum est ex urbe pulsus’.

33 **33** 1 QVEM ACTORIS VIRTVS ubique laudat actorem; est enim poetae utile. 2 QVEM ACTORIS VIRTVS qui exclusus totiens animos non abiecerit, sed perseuerauerit agere. ideo ‘uirtus’ est. 3 RESTITVIT LOCVM bene repetiuit ‘locum’, ut ἀμφιβολίαν uitaret, ne ‘quem’ tumultum dicere uideretur.

34 **34** 1 BONITASQVE VESTRA ADIVTANS ATQVE AE. ‘bonitas’ in omnibus generaliter rebus, ‘aequanimitas’ in spec-

1 SI — uoluntas *om. O* | D. O. — accesserit *om. R* ‖ 2 noue *ex* none *corr. R*, nonne *CO* | scilicet *Sabbad.*: sic *COV*, siccio *R*, sic cicero(?) *cod. Cuiac.*; sic ‘uoluntate’ pro fauore ponit ⟨in Adelphis (*III 4, 44*)⟩ *Schoell* ‖ 3 ponit *RCO*, posuit *V* (*dett.*) ‖ 5 addit *R* ‖ 6 praepositio *V* | est *om. RO* ‖ 7 NE] ut *CO* | simul *C* ‖ 9 noster ⟨g. hic⟩ apparet *O* ‖ 10 cui *om. CO* | ⟨in⟩ id *CO* | quod *OV*, quo *C*, de quo *R* ‖ 11 EST *om. R* ‖ 12 in *om. R* ‖ 13 loco motus *schol. Bemb.*, locus motus *codd.* ‖ 14 inter — Sic *om. O* ‖ 15 secuturos *C*, assec- *V* | proprie ⟨dixit⟩ *schol. Bemb.* ‖ 16 est *1. et* ex *om. O* ‖ 17 depulsus *Cic.* ‖ 20 animum *V* | obiecerit *R* ‖ 21 est *om. R* ‖ 22 locum *om. CO* | amphiboliam *RV*, -bologiam *O* ***** *C* ‖ 23 uidetur *C* ‖ 24 ADIVTANS — AE. *om. O* | ac *V* ‖ 25 rebus ⟨est⟩ *V* (*dett.*)

tando. 2 An 'bonitas' in spectandis his quae bona sunt, 'aequanimitas' in ignoscendis uitiis atque delictis? 3 An ταυτολογία est? 4 An 'bonitas' circa omnes, 'aequanimitas' circa Terentium? 5 BONITASQVE VESTRA ne totum actori attribuens nihil populo praeter culpam reliquisse uideretur, honoris causa hoc addidit. 6 ADIVTANS sic maluerunt ueteres quam 'adiuuans' dicere. Ennius (*ann. v. 386 M. = 335 V.*[2]) 'o Tite, si quid ego te adiuto curamue leuasso'.

I.

1.

35 **1** 1 AMICVS SVMMVS MEVS ET POPVLARIS quod in omnibus fere comoediis, in quibus perplexa argumenta sunt, fieri solet, id in hac quoque Terentius seruat, ut προτατικὸν πρόσωπον, id est personam extra argumentum, inducat; cui dum ob hoc ipsum, quod ueluti aliena ⟨a⟩ tota fabula est, res gesta narratur, discat populus textum et continentiam rerum sitque instructus ad cetera. 2 AMICVS SVMMVS MEVS in hac scaena, quae docendi atque

1 spectandis *R*, probandis *rell.* ‖ 2 in cognoscendis *O*, ignoscendis *RC* ‖ 3 an ταυτολογια est *R*, et ταυτολογία est *V*, * * * * * * *CO* | omnes *D*, omnem *RCV*, (actorem *in mg.*) *O* ‖ 4 -QVE VESTRA ne] aut *CO* ‖ 5 nihil] in hoc *CO* ‖ 6 ⟨religionis⟩ reliquisse *CO* | ADIVTANS] qui secundum *V* (*dett.*) ‖ 7 sic] · s · *CO*, *om. V* (*dett.*) | maluerunt (-rit *O*) ueteres quam adiuuant dicer (d-q-a- *O*) *RCO*, ueteres adiutans dicere maluerit quam adiuuans *V* (*dett.*) | Ennius — leuasso *R*, *om. rell.*; *v. Mus. Rhen. LII 80 et Vahlen ad Enni v.* ‖ 10 meus summus *R*, summus *O* | ET POPVLARIS *om. R* ‖ 12 fieri] teneri *schol. Bemb.* | προτατικον προσωπον *R*, προταστικὸν προσωπὸν *V*, prothaticon prosopori *CO* ‖ 14 quod ueluti *schol. Bemb.*, uel quod uti *codd.* | a *add. e schol. Bemb.* ‖ 15 fabula tota *V* | gesta res *COV* | textum et continentiam *Westerh.*: textum ex (et *O*) continentia *codd.*, continentiam *schol. Bemb.* ‖ 16 institutus *schol. Bemb.* ‖ 17 meus summus *R* | atque instruendi *post* spectatoris *CO*, *om. schol. Bemb.*

instruendi spectatoris causa inducitur, miri extrinsecus lepores facetiaeque cernuntur et sales comici. id enim est artis poeticae, ut cum narrationi argumenti detur opera, iam tamen res agi et comoedia spectari videatur. 3 AMICVS SVMMVS MEVS insinuatio personae eius, quae inducitur ad audiendum argumentum. 4 *Et* uide seruum ostendi Dauum et non ostendi, cuius sit seruus. 5 AMICVS SVMMVS MEVS causa, cur in scaenam procedat Dauus.

6 AMICVS a uoluntate, POPVLARIS a fortuna. 7 POPVLARIS eiusdem condicionis gregisque. Sallustius (*Catil.* *22, 1*) ʽpopularis sceleris sui'. 8 *Et* POPVLARIS populo amatus est. 9 POPVLARIS ciuis est. 10 POPVLARIS humilis est. 11 POPVLARIS uilis ⟨e⟩ populoque factus, ut si quis dicat sordidum popularem⟨que⟩ ciuem. 12 AMICVS SVMMVS MEVS Dauus extra duas familias inducitur, quae in hac sunt fabula, alienus ac per hoc ignarus, cui Geta narret argumentum.

36 2 1 HERI AD ME VENIT apparet heri fuisse nuptias.

2 HERI AD ME VENIT propter cognationem E et I litterarum non dubitauerunt antiqui et here et heri dicere et mane et mani et uespere et uesperi. 3 ERAT EI DE RATIVNCVLA deest ʽnam', sed mire subtractum est. 4 ERAT EI DE RATIVNCVLA opportuna diminutio in re seruili: ʽratiuncula' et ʽpauxillulum'. 5 ERAT EI DE RATIVNCVLA moraliter intulit ʽerat ei': magis enim facetum est

1 miri *schol. Bemb.*, mire *codd.* ‖ 3 cum] dum *schol. Bemb.* | narratione *CO* ‖ 4 iam tantum *V*; iam tum *Sabbad.* ‖ 7 seruus sit *CO* ‖ 9 a *1. om. R* | a *2. om. RCO* ‖ 10 conditio *C* | gregisque *cod. Cuiac.*, grecisque *CO* (*dett.*), (*in mg.* al' generisque) *R*, generisque *V* ‖ 11 ⟨* * *⟩ popularis *CO* | sui sceleris *COV* | Et *om. O* ‖ 12 est ⟨et⟩ *V* | ciuis] eius *cod. Cuiac.*, ciuilis *schol. Bemb.* ‖ 13 est *om. R* | e *add. Steph.* | ⟨pro⟩fectus *Goetz* ‖ 14 -que *add. e schol. Bemb.* | ciuium *CO*; ciuitati *schol. Bemb.* ‖ 15 extra] et geta *R* ‖ 18 heri] here *cod. Cuiac.* ‖ 19 cognitionem *R* ‖ 22 sed] sit *CO* | est *om. RCO* ‖ 23 in re] iure *R*, re *O* ‖ 24 pausillulum *CV* | ei erat *CO* | ratione *C*, *om. R* ‖ 25 moralitate *R*, moraliter litem *CO* | enim] ei *V* | est *om. CO*

et comicum, cum ἀσυνδέτως infertur, quam si diceret 'nam erat ei'.

37 3 1 IAM PRIDEM APVD ME R. de argumento sumitur causa colloquii: nam 'debui' inquit 'Getae, et ille a me exigit, ut muneretur dominus ob nuptias factas'. 2 PAVXILLVLVM quartus gradus diminutionis: paulum paululum pauxillum pauxillulum.

38 4 1 ID VT CONFICEREM ἔλλειψις prima. 2 *Et* CONFICEREM proprie, nam fieri pecunia dicebatur. Sallustius II (*Hist. II fr. 34 M.*) 'quae pecunia ad Hispaniense bellum Metello facta erat'. 3 CONFICEREM quia in promptu non erat. 4 CONFECI AFFERO bene, quasi reddendi mora ⟨non⟩ habere fuerit.

39 5 1 NAM ERILEM FILIVM τρόφιμον ⟨Graeci⟩ dicunt. *atque haud scio an Latini quoque 'alumnum' dicere potuerint, nisi hoc mallent.* 2 NAM ERILEM FILIVM EIVS DVXISSE AVDIO mire se applicat argumento.

40 6 1 EI CREDO MVNVS HOC CORRADITVR mire: heri quidem fuerunt nuptiae, sed munus adhuc corraditur, quia in nuptiis etiam septimus dies instaurationem uoti habet, ut in funere nonus dies, quo denicalia concluduntur.

1 ασώνδετω *R*, ασινϑετοσ *V*, assind&eos *C*, assignet *O* | infertur — 3 sumitur *om. O* | nam] non *C* ‖ 3 iam pridem *in ras. R*, iam quidem *C* | R.] & ei *C* ‖ 4 debuit *COV* | ille a me *W.*: ille mea *R*, ille me te *C*, illemet *V*, illi merito *D* ‖ 5 *mun*eretur *V*, numer- *C* ‖ 6 pausillulum *CV* ‖ 7 paucillum *V* | pausilulum *V*, *om. RCO* ‖ 8 ελλιψις ·I· *R*, ἔκλιψισ (*m. 2*) prima *V*, mellipsis ·I· *CO* | Et] ut *CO* ‖ 9 II] ·2· *C*, ·2· *O*, *om. RV* ‖ 10 hispanense *V* ‖ 11 conficere *CO* ‖ 12 conieci *CO* | non *cod. Huls.*, *om. rell.* (*schol. Bemb.*) ‖ 13 habere] ab aere *V* (*Sabbad.*) | ⟨causa⟩ fuerit *V* (*dett.*) ‖ 14 τροφιμον — FILIVM *om. O* | trofimon *R*, trof- *C*, τρόφιμον *V*[2] | Graeci *add. Steph.* ‖ 15 potuerunt *C*, potuerant *V* ‖ 16 hęc *C* | EIVS] c· *R* | DVXISSE AVDIO] dux·e· *C*, d· *R* ‖ 17 ad argumentum *schol. Bemb.* ‖ 18 ei minus hoc·c·c· *R*, & minus (mun- *O*) hoc corradet (-rod- *C*) *CO*, ei munus hoc corradetur *V* ‖ 19 minus adhuc (-hoc *C*) *CO*, adhuc munus *V* ‖ 20 septima *V* | restaurationem *CO* ‖ 21 quod enicalia *CO*, quod cui alia *R*, quo euicalia *V* | conducuntur *C*

2 EI CREDO uxori scilicet. 3 MVNVS HOC COR. 'hoc' pecuniae scilicet 'munus ei c.' et est figura ἐφεξήγησις. 4 CREDO pro 'uere scio'. 5 *Et* EI an uxori an absolute, ut sit: ei rei? 6 CORRADITVR apta in uerbo difficultas, ut in Adelphis (*II 2, 34*) 'minas decem corradet alicunde'. *et (Heaut. I 1, 89) 'corrasi omnia'.*

41 7 1 QVAM INIQVE COMPARATVM EST miro ἰδιωτισμῷ morem pro lege esse queritur: 'comparatum' enim constitutum. 2 EI leg⟨itur 'h⟩i'. 3 *Et* 'hi qui minus habent diuitioribus' dixit, ne diceret 'serui dominis'; uult enim latius patere quod dicit et generalem esse sententiam. 4 QVAM INIQVE COMPARATVM EST HI QVI MINVS HABENT garrulos seruos et sententiosos amat comoedia, tristes et parce loquentes tragoedia.

42 8 1 VT SEMPER ALIQVID ADDANT mire non 'dent' sed 'addant' et non 'aliquando' sed 'semper'. 2 DIVITIORIBVS pro 'minus pauperibus'.

43 9 1 QVOD ILLE docte ad singularem numerum transit a plurali. 2 QVOD ILLE redit ad Getam. 3 VNCIATIM sic ueteres multa. 4 VNCIATIM cum pecunia expensa ferretur more ueterum, non ut nunc adnumeraretur, assis libra erat eiusque partes unciae; rursum unciae unius duodecima pars libella dicebatur. merito ergo non per

2 ei c · *Sabbad.*: erit *codd.* | figura *om. O* | εφεξεγεσισ *V*, apheresis *O*, **** *RC* ‖ 3 ⟨ei⟩ credo *R* | pro uero *CO*, puero *R*, *cod. Cuiac.* | scio · Et EI *om. RCO* | an uxori *om. O* | an *sscr. R*, *om. C* | absoluere *R* ‖ 4 ut sit *om. RCO* | rei] ꝑei *C* ‖ 5 decem] ·xx^{ti}· *R* ‖ 7 EST *om. RCO* | διωτισμω *V*, idiotismo *C*, **** *RO* ‖ 8 morem *om. O* | esse queritur *Sabbad.*: conqueritur *codd.* | comparat *CO* | enim *O*, · n · *C*, non *cod. Cuiac.*, *om. rell.* ‖ 9 *schol. 2 om. R* | ei legi *COV*, *corr. Schoell* | Et] ut *RV* | his *CO* ‖ 10 habent ⟨et⟩ *COV* | diuitioris *R*, ditioribus *COV*; diui[tioribus] *schol. Bemb.* | serui *om. C* ‖ 11 enim] herum *CO* | dixit *V* ‖ 12 EST] ut *RCO* | HI *om. CO* ‖ 14 tragoedia] comedia *R* ‖ 15 ADDANT mire non *om. CO* | mire *om. R* ‖ 16 ditioribus *COV* ‖ 18 numerum *om. O* ‖ 20 sic — VNCIATIM *om. CO* | expensam *R* ‖ 22 rursus unciae *V*, *om. CO* | unius] unde *CO*, *om. V* ‖ 23 non — sestertios] **** *C* | non] neque *O*

singulos sestertios neque per singulos denarios neque per singulos asses, sed id quod ὑπερβολικῶς minimum fuit, per singulas uncias 'unciatim' dixit. *et Cicero (in Verr. II, II 10, 26) 'ecquis Volcacio, si sua sponte uenisset, unam libellam dedisset?'* 5 VNCIATIM VIX potuit et unciatim et cito conflari peculium, ut multa pauxillatim sed cito fiunt maxima. merito ergo additum est 'uix'.

6 Sed quid si et 'unciatim' et 'uix' et tamen de lucro? 'de dimenso suo' inquit. quid si ex abundanti? 'suum defrudans genium'. deinde non 'adquisiuit' sed 'comparsit' et ad postremum 'miser', ut iniquitas consuetudinis comploratione finiretur. 7 DE DIMENSO SVO serui quaternos modios frumenti in mense accipiebant et id 'dimensum' dicebatur. 8 *Et* utrum a mense an a metiendo incertum est.

44 **10** SVVM DEFRAVDANS GENIVM ut contra genialia curare dicitur, qui uiuit lautius.

45 **11** 1 ID ILLA nupta scilicet. 2 VNIVERSVM ARRIPIET contra illud quod 'unciatim' dixerat. 3 VNIVERSVM ARRIPIET magna uirtus paene in singulis syllabis: contra illud quod ait 'ille' 'illa' rettulit, contra 'unciatim uix' et 'de dimenso suo' 'uniuersum', contra ⟨id⟩ quod ait 'munus corraditur' 'arripiet', contra 'suum defraudans genium' et 'comparsit miser' 'haud existimans quanto labore partum'. 4 HAVD EXISTIMANS uel intellegens uel

1 sextertios *RV* ‖ 2 quod per ὑπερβολικῶς (hiperbolicos *CO*) *COV*, quod **** *R* | minimam *R*, nimium *CO* ‖ 3 Cicero] bñ *CO* ‖ 4 et quis *RCO*, quis *V* | uolcatio *R*, uulc- *V*, uulg- *CO* ‖ 5 unciatim et *om. O* ‖ 6 paulatim *V*, pauxillulatim *O* ‖ 7 sed] et *CO* | merito *om. R* | addidit *R* | est uix] *** *R* ‖ 8 si et] sit et *V*, sit *CO* ‖ 9 de ⟨di⟩ dimenso *COV* | quid ⟨quod⟩ *CO* | abundanti ⟨est⟩ *V* ‖ 10 defraudans *COV* ‖ 13 acc- frum- in mense *CO*, acc- in mense frum- *V* ‖ 14 demensum *R* | a *2. om. R* ‖ 16 ut contra *om. V* ‖ 17 latius *CO* ‖ 18 nupta sit *C*, ·s· nupta *O* ‖ 19 contra — ARRIPIET *om. C* | dixerit *O* ‖ 21 et *om. V* ‖ 22 demenso *R* | quod contra *CO* | id *add. Steph.* ‖ 25 partum ⟨sit⟩ *RCO*, ⟨sit⟩ partum *V* (*dett.*) | aut *C*, *om. R* | uel *1.*] aut *R*

recogitans ac reputans. 5 HAVD EXISTIMANS pro 'aestimans'. Sallustius (*Hist. III fr. 48, 1 M.*) 'si, Quirites, parum existimaretis'.

46 **12** 1 QVANTO LABORE PARTVM hoc sic pronuntiandum, quasi nunc ei uenerit in mentem saepius passurum Getam, quod semel tolerare grauissimum iudicarit. 2 QVANTO LABORE ut (*Verg. Aen. VII 244*) 'reliquias Troia ex ardente receptas'. 3 PARTVM <'partum'> proprie dicitur de eo quod labore quaesitum est, quia nullus partus est sine doloribus ac labore. 4 PORRO <AVTEM> GETA FERIETVR ad paupertatem rettulit 'ferietur', nam et damnum plaga et res sanguis dicitur (*cf. 13, 2*).

47 **13** 1 FERIETVR ALIO MVNERE significanter non 'fungetur munere' sed 'ferietur' dixit. 2 FERIETVR ALIO MVNERE ex consuetudine 'ferietur', nam et plagam damnum et sumptum sanguinem nostrum dicimus (*cf. 12, 4*). 3 VBI ERA PEPERERIT quae supra (*v. 11*) 'illa' dicta est.

48 **14** 1 PORRO ALIO AVTEM 'alio' et 'alio' quod dicit pro multis pronuntiandum est. 2 VBI ERIT PVERO NATALIS DIES cum adiectione temporis cuiuslibet natalis melius dicitur, ut 'natalis <hora>' et 'natale astrum'. sed Vergilius seruiens personae rusticae 'meus est natalis' inquit 'Iolla' (*Ecl. III 76*), nec addidit 'dies'.

49 **15** 1 VBI INITIABVNT hoc uultuose pronuntiandum.

1 ac] uel *O* | HAVD *om. R* ‖ 2 aest-] extimans *CO*, existimans *R* ‖ 3 existimatis *CO*, -marent *V* ‖ 4 partum <sit> *V* (*dett.*) | pronuntiandum <est> *V* (*dett.*) ‖ 6 semel] sepe *CO* | iudicauerit *COV* ‖ 7 reliquias] recipias *CO* ‖ 8 partum (*post* dicitur) *add. V* (*dett.*) ‖ 9 partus *om. C* | sine doloribus est *V* (*dett.*) ‖ 10 ac labore *om. CO* | PORRO GETA *om. R* ‖ 11 rettulit *om. R* | et plaga <et> damnum et res sanguis <noster> *V* (*dett.*) ‖ 13 significat *CO* ‖ 14 dixit *om. O* | FERIETVR *om. CO* ‖ 15 ex *om. R* ‖ 16 dicimus nostrum *C* ‖ 17 peperit *C*, peper· *R* ‖ 18 ALIO *om. V* | AVTEM] ut *C*, & *O* ‖ 20 DIES *om. RO* | natalis <dies (dixit *add. V*) cuiuslibet natalis dies (dies *om. CV*)> *RCV* ‖ 21 melius <·n·> *R* | hora (*cf. Hor. c. II 17, 19, sicut ad* astrum *Hor. ep. II 2, 187*) *add. ex schol. Bemb.*; *cf. etiam Eugr.* ‖ 22 inquit iolla <inquit> *CV* ‖ 24 uoluptuose *CO* | pronuntiandum <est> *O*

2 VBI INITIABVNT ut quidam cibo et potu, ut quidam sacris. 3 VBI INITIABVNT legitur apud Varronem (*Catus vel de liberis educandis*) initiari pueros Eduliae et Poticae et Cubae, dis edendi et potandi et cubandi, ubi primum a lacte et a cunis transierint; quod Vergilius (*Ecl. IV 63*) 'nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est'. hoc annotauit Probus; sed Terentius Apollodorum sequitur, apud quem legitur initiis Samothracum a certo tempore pueros imbui more Atheniensium, quod ut in palliata probandum est magis. 4 VBI INITIABVNT hoc sic inferendum est, non quasi hoc solum sit, sed quasi defatigatus sit enumerando occasiones dandorum munerum.

5 OMNIA HAEC MATER AVFERET hoc rettulit ad offerentis irrisionem, qui putat se puero dare. 6 MATER AVFERET nutrix. an uere 'mater'?

50 **16** 1 PVER CAVSA ERIT MITTVNDI proprie dixit 'mittundi' de muneribus. 2 SED VIDEON GETAM locuturum ostendit Getam. 3 SED VIDEON GETAM apparet poetam nihil putasse amplius addendum ad insinuandam populo personam Daui et ideo iam induxisse Getam, ut sit causa commutandae orationis.

2.

51 **1** 1 SI QVIS ME QVAERET RVFVS mira fide poeta desideratum a Geta ostendit Dauum, siquidem ⟨de⟩ ipso loquitur, a quo reddi sibi debitum sperat. 2 SI QVIS ME

1 VBI INITIABVNT *om.* *CO* ‖ 2 VBI INIT-] ubi ita *CV*, ubi nam *O* | · leg · *R*, legunt *rell.* ‖ 3 Poticae et *om.* *CO* ‖ 4 cubedis edendi *RV*, cube sedendi *CO* ‖ 5 transierunt *RC* ‖ 7 est *om.* *R* | Apollodorum *om.* *CO* ‖ 8 initiis *O*, -tis *RCV* ‖ 9 pueros *om.* *V* ‖ 12 occasionem *R* ‖ 13 omnes *CO* | hoc *C* | aufert *C* ‖ 14 aufert *C*, auferet ⟨· s ·⟩ *O*, auferet ⟨an⟩ *V*, *om.* *R* ‖ 15 an] aut *O* ‖ 16 cā · e · m · *R*, erit causa mittendi *COV* | mittendi *CV* ‖ 19 nil *R* ‖ 20 induxit *COV* ‖ 22 quaerat *COV*, q · *R* | ruffus *OV*, rursus *C*, r · *R* ‖ 23 a getae *V*, getae *C*, getam *O* | siquidem] si quod est *R* | de ipso *Steph.*: ipsum *codd.*

QVAERET RVFVS *ἀποσιώπησις* secunda, nam apparet plura dicturum fuisse. 3 PRAESTO EST DESINE tertia persona, quia ille nominatiuum praetulit.

52 **2** 1 AT EGO OBVIAM CONABAR TIBI DAVE 'conabar' absolute. 2 An ἔλλειψις est, ut desit 'ire'? 3 *Et* est aduerbium loci. 4 ACCIPE praeuenit petitionem dicendo 'accipe'. et hoc cum gestu offerentis dicitur. 5 EM hoc est quod ait (*I 1, 4*) 'confeci: affero'.

53 **3** 1 LECTVM EST absolute, nam non dicit quid, *utrum debitum an argentum.* 2 LECTVM EST Lucilius (*l. inc. fr. 113 M.*) 'lecti omnes: Atticon hoc est'. 3 LECTVM EST CONVENIET NVMERVS ordine: prius enim qualitas, deinde numerus pecuniae spectari solet. 4 LECTVM EST CONVENIET NVMERVS QVANTVM DEBVI tribus modis debitum pecuniarium soluitur: pensione, spectatione, numero; quocirca ⟨'accipe'⟩ 'lectum est' 'conueniet numerus quantum debui'. 5 LECTVM EST 'lectum' bonum uel splendidum, ut (*Verg. Aen. X 541—42*) 'arma Serestus lecta refert humeris'. quamuis quidam putant 'lecta' ab eo quod est lego dicta. 6 QVANTVM DEBVI pro 'debitum tibi a me est'.

54 **4** 1 AMO TE ET NON NEGLEXISSE H. G. amat quod reddiderit pecuniam, agit gratias quod diligenter.

1 quaerat *COV* | ruffus *OV*, rursus *C* | *αποσιοπησισ* secunda *V*, & *ποσιοπησισ* ·II· *R*, aposiopesis I·I· (est *O*) *CO* ‖ 2 persona ⟨de se loquens usus est⟩ *V* (*dett.*) ‖ 3 qua ille *RCO*, quia tale *V*; *corr. Steph.* ‖ 5 an *ελλιψισ* *V*, an clipsis *C*, an nedesis *O*, **** *R* | ire ⟨an absolute⟩ *R* | Et ⟨obuiam⟩ *O* ‖ 6 loci ⟨obuiam⟩ (*dett.*) | prouenit *R* | praeuenit — accipe *om. O* ‖ 7 hem *RV*, e·m· *C*, *om. O* ‖ 8 confici *R* | ad (at *O*) uero *CO* ‖ 9 quid] qui idē *C*, quid aut *V* ‖ 10 an] ut *V* ‖ 11 ad ticon *C*, ad titon *O* ‖ 12 conuenit *CV* | ordine⟨m seruauit⟩ *V* (*dett.*) | dein *R* ‖ 13 conuenit *CV*, c· *R* ‖ 14 ⟨quippe⟩ tribus *dett.*) | tribus — 17 debui *om. CO* ‖ 15 pecuniarum *V* (*dett.*) | numero *post* lectum est (quocirca *om.*) *R* ‖ 16 accipe *add. Steph.* ‖ 17 debui ⟨positum est⟩ *V* (*dett.*) | EST lectum *om. RCO* ‖ 19 humero *R* | eo *om. R* ‖ 20 dictum *Lindenbr.* | quam *R* ‖ 22 ET *om. RO* | NON NEGLEXISSE *om. R* | ha·gr· *O*, *om. rell.*

2 *Et* quare? utrum quia condictum non fefellerit an quia lectum attulerit et numero congruenti? 3 *Et* recte dixit, nam redhibitio debiti hoc agit, ut etiam agamus gratiam.

4 AMO TE ET N. N. H. G. hoc pro gratiarum actione ponitur, et ostenditur uere necessariam fuisse pecuniam.

5 NON NEGLEXISSE ⟨H. G.⟩ in Andria (*I 1, 15*) 'et id gratum fuisse aduersum te habeo gratiam'.

55 **5** 1 PRAESERTIM VT NVNC SVNT MORES sic et illud dictum est (*Andr. I 1, 40—41*) 'namque hoc tempore obsequium amicos, ueritas odium parit', quia consuetudinis imago est uituperare praesentia. 2 ADEO RES REDIT figurate poeta loquens 'adeo res redit' dixit. 3 *Et* proprie r e d i s s e res dicitur, cum aliquid peius ab exspectatione contigit.

56 **6** 1 SI QVIS QVID REDDIT M. H. E. G. id est: etsi non rem magnam, magna habenda est gratia. *hoc enim significat* '*q u i d r e d d i t*'. 2 SI QVIS QVID REDDIT MAGNA H. ⟨E. G.⟩ hoc qui interrogatiue pronuntiauerit, parum belle explicat conceptam sententiam. 3 HABENDA EST GRATIA deest 'ei'.

57 **7** 1 SED QVID TV ES TRISTIS hic admonemur omnem ab initio sermonem Getae quasi satagentis et anxii pronuntiari accommodatis praesertim ad uultum uerbis. nam et (*v. 1*) 'si quis me quaeret' et (*v. 2*) 'at ego obuiam conabar tibi, Daue' et (*v. 4*) 'amo te et non neglexisse habeo gratiam' in se quoddam contractioris animi occupa-

1 Et] in *RCO* | quia *om. R* | condictum *R* (*schol. Bemb.*), quom dictum *O*, dictum *rell.* | fefellit *CO* | an] at *C* ‖ 2 et] in *COV* | conuenienti *V* ‖ 3 redibitio *R* (*schol. Bemb.*), redditio *rell.* | agit] amo te *CO* | gratias agamus *V* ‖ 5 et *om. C* ‖ 6 neglexerıt ⟨et⟩ *R* | id *om C* ‖ 8 SVNT MORES *om. RCO* | sic] fit *C* ‖ 9 nam *CO* ‖ 12 poeta loquens] pro ita loqueris *V* (*dett.*) ‖ 13 ⟨qı̃⟩ cum *C*, quom *O* | ad *C*, *om. R* | expectationem *C* ‖ 14 contingit *V* ‖ 15 reddat *V* | etsi] si *CO* ‖ 16 hoc] sed *CO* ‖ 17 MAGNA *om. V* | H. *om. CO* ‖ 18 uelle (*sscr.* uere) *R*, bellum *C* ‖ 19 acceptam *R* ‖ 21 hic — *p.* 366, 1 TRISTIS *om. R*, — *p.* 366, 2 rei *om. CO* | admonemus *V*, *corr. ed. pr.* ‖ 22 pronuntiare *V*, *corr. ed. pr.* ‖ 24 querit *V*

tique signum habent. 2 SED QVID TV ES TRISTIS 'sed' particula transitum significat ad mentionem alterius rei.

3 SED QVID TV ES TRISTIS EGONE NESCIS QVO IN M. descensus ad argumentum ab eo sermone, qui extrinsecus a poeta informatus est, ne nuda appareret σύνϑεσις comoediae. et est ἀποσιώπησις. 4 NESCIS QVO IN METV QVANTO IN PERICVLO et pronuntiantis et interrogantis potest esse. 5 NESCIS QVO IN METV duae perturbationum bigae sunt: a malo una, ex cupitis altera. ergo a mali bigis praesentis temporis p e r i c u l u m esse dicimus et futuri m e t u m. 6 NESCIS QVO IN METV pronuntiatiue magis quam percontatiue efferendum est. Sic enim solemus de magnis rebus dicere. 7 NESCIS QVO IN METV ET Q. I. P. S. uix alterum sustineri potest eorum, quae nunc utraque posuit et 'm e t u m' et 'p e r i c u l u m'.

58 8 QVID ISTVC EST fac hunc scire et narrandi non erit locus. necessario igitur ignarus inducitur Dauus.

59 9 1 MODO VT TACERE POSSIS e re argumenti est celari id, quod Antipho non coactus sed uolens duxit uxorem.

2 MODO VT TACERE POSSIS 'ut' pro 'ne non'. quod si est, subaudiendum est 'uide' aut quid tale. 3 MODO VT TACERE POSSIS 'modo' pro 'tantummodo', ut (*Verg. Aen. III 116*) 'modo Iuppiter adsit'. 4 ABI SIS ⟨IN-

2 rei alterius *V* ‖ 3 SED — TRISTIS *om. RCO* | IN M.] in *C*, *om. R* ‖ 4 discensus *C* ‖ 5 nuda] unde *CO* | appareret scies et est σινϑεσις aposiopesis comoediae *V*, apparet scies et est aposiopesis comedie *CO*, apparere **** comedie *R*; σύνϑεσις (*ex cod. Cuiac.?*) *Lindenbr.* (ὑπόϑεσις *Steph.*; ⟨παρα⟩σκευή *coni. Schoell*). *Fort. post* ἀποσ- *addendum* 'egone?' ‖ 7 QVANTO — et *1. om. R* | pronuntiantis — 11 METV *in mg. R*[1] | interrogantis et pronuntiantis *V* ‖ 9 bãge(!) *R* | ex metu (*in mg.* † cupitis) *V* | malis *C* ‖ 10 praesentis *om. RCO* | dicimus *om. RCO* ‖ 12 afferendum *CO*, asser- *RV*; *corr. Steph.* ‖ 13 ET — S.] inquisiuit *CO* | substinere *R* | utraque nunc *COV* ‖ 15 et *1.*] in *CO* ‖ 16 facit *CO* | narrationi *CO* ‖ 18 MODO VT] et modo *C* | e re argumenti *Teuber*: uere (*om. R*) argumentum *codd.*; *cf. Eun. V 2, 1* ‖ 21 subauditum *O*, *om. C* | est *om. CO* ‖ 22 VT — POSSIS] ut accipiatur pro *C*, aut accipitur pro *O* | tantum *R* | ut ⟨uirg.⟩ *V*, ut (*in mg.* uirgilius) *R* ‖ 23 abusiue nunc insciens *CO*

SCIENS⟩ 'insciens' nunc pro inscito posuit. 5 Vel inscientem modo stultum dicit, alias (*Andr. IV 4, 43*) ignarum.

60 **10** 1 CVIVS TV FIDEM IN PECVNIA PERSPEXERIS sententiose dixit, quasi in omnibus credendum sit seruaturum fidem esse eum, qui in pecunia seruauerit. 2 *Et* hoc ideo interposuit, ne longus esset, dum persuadet ut dicat, quemadmodum in aliis fabulis. 3 CVIVS TV FIDEM IN PECVNIA P. proprie locutus est de pecunia et 'fidem' dicendo et 'credere', nam fides est eorum quibus datur, creditores dicuntur ipsi qui dant. 4 IN PECVNIA a maiore ad minus. 5 PERSPEXERIS non 'inspexeris' sed 'perspexeris' quod plus est dixit.

61 **11** 1 VERERE VERBA EI CREDERE 'uerba' cum pronuntiatione dicit, ut ostendat multum distare inter pecuniam et uerba. 2 VBI QVID MIHI LVCRI EST TE FALLERE a coniectura: cui ⟨bono⟩? 3 *Et* bene, quia seruus nihil de honestate dicit. 4 VBI QVID MIHI significantius dixit 'quid' quam si diceret 'nihil'.

62 **12** 1 ERGO AVSCVLTA 'ergo' nunc uelut increpatio tarde facientis est. *quia hic igitur obloquendo impediuerat narraturum, 'ergo' dixit.* sic Vergilius (*Aen. II 707*) 'ergo age, care pater, ceruici imponere nostrae'. 2 HANC OPERAM TIBI DICO auscultandi scilicet et audiendi operam. 3 HANC OPERAM TIBI DICO plus est 'dico' quam 'do': dicatur perpetuo, datur ad tempus.

63 **13** 1 SENIS NOSTRI DAVE FRATREM ⟨M.⟩ dicendo 'senis'

1 inscite *CO* | scientem *R* ‖ 2 dixit *OV* ‖ 4 fidem tu in penuria *C* | PERSPEXERIS *om. RCV* ‖ 5 seruandam fidem *CO* ‖ 6 pecuniam *RC* ‖ 7 ne] ut *R* ‖ 10 nam ⟨si⟩ *O* ‖ 11 in pecuniam *R*, in pecunia (in · p · *C*) *post* minus *CO* ‖ 12 non — perspexeris *om. CO* ‖ 13 est *om. V* ‖ 14 ei uerba *V*, uerba *CO* ‖ 15 dic ut *CO*, dicit (*om.* ut) *R* | ostendas *RCO* ‖ 16 TE FALLERE *om. R* ‖ 17 a] ab *V* | bono *add. Schoell* ‖ 18 MIHI *om. R* ‖ 20 increpatio *post* est *V* ‖ 21 agitur *R* ‖ 22 dixerat *C* ‖ 23 ceruici — nostrae *om. R* ‖ 24 et *om. R* ‖ 25 HANC OPERAM] hanc *V*, *om. R* | dico] dicere *R* | do *om. R* ‖ 26 dicitur *CO* ‖ 27 senis — *p.* 368, 1 dicendo *om. O*

ostendit et adulescentem se dominum habere, dicendo ʻnostri’ ostendit esse et alienum, dicendo ʻfratrem’ non unum esse monstrauit, dicendo ʻmaiorem’ etiam minoris facit indicium. sic argumenti partem maximam nondum narrans in ipsa iam interrogatione transegit. haec autem omnia propter populum sic aguntur; ideo ille ʻquidni?’ dicit, ne sit opus pluribus uerbis. 2 SENIS NOSTRI D. F. mirum compendium narrationis quasi per interrogationem fecit, ne ex alto repeteret. sic Vergilius (*Aen. II 81—83*) ʻfando aliquod si forte tuas peruenit ad aures B. n. P. et in. f. g.’ et ʻnostin hanc, quam amat frater?’ in Eunucho (*III 5, 15*).

64 **14** 1 QVIDNI QVID EIVS GNATVM PHAEDRIAM non dixit ʻquid? Phaedriam?’, sed addidit ʻeius gnatum’, ut magis docere quam interrogare uideretur. 2 QVID EIVS GNATVM PHAEDRIAM deest ʻnosti’.

65 **15** 1 TAM QVAM TE O uarietas: illic ʻquidni?’, hic ʻtam quam te’! 2 EVENIT SENIBVS AMBOBVS SIMVL ITER non ʻeuenit iter’, sed ʻeuenit ut iter esset’. 3 SIMVL uno tempore.

66 **16** ILLI IN LEMNVM VT ESSET recte tacetur cur Chremes ierit et dicitur cur Demipho: utrumque pro argumento est.

67 **17** 1 AD HOSPITEM ANTIQVVM sic Vergilius (*A n. III 82*) ʻueterem Anchisen agnouit amicum’. hoc autem addidit, ut esset idonea causa nauigandi seni. 2 SENEM PER EPISTOLAS PELLEXIT ʻepistolas’ dicendo ostendit non semel scripsisse.

1 ostendit *om. V* ‖ 2 esse et alienum] et alienum fore *V* (*dett.*) | non unum esse] notum fuisse *R* ‖ 4 fecit *CV* ‖ 5 iam (nam *C*) in ipsa *CO*, ipsa *V* | autem *om. O* ‖ 6 adeo *CO* ‖ 9 altero *R*, alio *V* (*dett.*) ‖ 10 B. — g. *om. R* ‖ 13 QVIDNI *om. R* | quidem eius *CO* ‖ 14 addit *C* ‖ 17 o *om. CO* | illic quidni hic *Sabbad.*: illud quid (quod *CV*) nihil *codd.* ‖ 18 SENIBVS *om. V* | similiter *R*, iter *O* ‖ 21 ille *V* | ESSET] iret *V* | Chremes] * * * * *R* ‖ 22 ierit *om. RCO* | et *om. O* | ⟨et⟩ cur *RCO* | est *om. O* ‖ 23 sic *om. R* ‖ 24 anchisen V^1, -em *rell.* | autem] enim *O* ‖ 26 eptam *R* | PELLEXIT epistolas *om. RCO* | ostendit ⟨eum⟩ *V* (*dett.*); ⟨hospitem⟩ ostendit *Schoell*

68 **18** 1 PELLEXIT induxit. sic Vergilius (*Aen. II 90*) 'pellacis Ulixi'. 2 MODO NON MONTES AVRI P. prouerbialis ὑπεϱβολή facta per exceptionem aut per superlationem aut aequam collationem. eiusmodi est illud Demosthenis (*Olynth. I 2*) 'μόνον οὐχὶ λέγει φωνὴν ἀφιείς'. 3 MODO NON MONTES AVRI P. Sallustius (*Cat. 23, 3*) 'maria montesque polliceri coepit'. 4 MODO NON MONTES A. P. more ueterum, quia hospites hospitibus multa donabant.

69 **19** 1 QVI TANTA ERAT RES 'qui' datiuus casus est. dominone tuo, inquit, haec pollicebatur, cui t. e. r.? 2 CVI TANTA ERAT R. deest 'eum', ut sit: eum pellexit, cui tanta erat res. 3 ET SVPERERAT plus est s u p e r e s s e quam e s s e. 4 DESINAS SIC EST INGENIVM necessaria est ad fabulae πεϱίστασιν auaritia Demiphonis, ut maiore periculo illo absente duxerit filius indotatam. nam mox dicturus est (*v. 70—71*) 'illene indotatam uirginem atque ignobilem daret illi?'

70 **20** 1 SIC EST INGENIVM bona praeparatio, qua et diues et auarus describitur Demipho, ut indotatas nuptias filii ferre non possit. 2 SIC EST INGENIVM recte: non enim f o r t u n a, inquit, auarus est sed n a t u r a. 3 SIC EST INGENIVM omnium an domini? sed domini magis.

2 pellicis *R*, pellexit *V* (*dett.*) | ulixei *R* | montis *C* | P. *om.* *COV* ‖ 3 yperbole *RV*, hiperbole *CO* | per *om.* *V* ‖ 4 aliquam *O*, aliam *C* | huiusmodi *C* ‖ 5 MONON OYXI ΦωNHNΔΦIEIC *cod. Cuiacii*, in τono mixi αθγηφουνηαϱησεϱ *V*, ******** *RCO* ‖ 6 AVRI P.] alpe *C*, ample *O*, a· *R* ‖ 7 coepit—P. *om.* *C* ‖ 10 QVI *Sabbad.*: cui *codd.* | qui *Sabbad.*: cui *codd.* | est *om.* *C* ‖ 11 domino non et tuo *CO*, domino *R* | cui t. e. r.] cui iter (inter *C*) *CO*, *om.* *RV* ‖ 12 R. *om.* *COV* | cum ut sit cum *COV* ‖ 13 res erat *V*, erat *C* ‖ 15 est *om.* *CO* | fabulam *CO* | ΠΕΡΙϹΤΑ IN *cod. Cuiac*, per istas in *RCO*, peristasim *V* ‖ 16 duxerit ⟨uxorem⟩ *V* ‖ 17 nam — indotatam *om.* *O* | ducturus *R* | et ignobilem uirginem *CO*, atque ignobilem *V* ‖ 18 ille *V* ‖ 19 quia *COV* ‖ 20 filii *om.* *COV* ‖ 21 recte — INGENIVM *om.* *O* ‖ 22 inquit fortuna *CV* ‖ 23 domini *1.*] omnium *CO* | sed *om. cod. Cuiac.* | magis domini *V*

4 O REGEM ME ESSE OP. ostendit ἐν ἤϑει pauperum affectiones, qui sese solos uti diuitiis scire aiunt, si eas habeant. 5 O REGEM ME ESSE OP. ʽme’ acue.

71 21 1 ABEVNTIS AMBO HINC et ʽhinc’ et ʽhic’ legitur. et est ordo: hic relinquunt filiis.

72 22 1 RELINQVVNT id est non secum abducunt. 2 QVASI MAGISTRVM bene ʽquasi’, quia non complebit hoc ipsum nec uult esse. 3 MAGISTRVM sic Latini, quem Graeci ʽpaedagogum’.

71 21 2 FILIIS propter filios.

72 22 4 O GETA PROVINCIAM C. D. acquisitae bello longe ab Italia regiones prouinciae dictae a porro et uincendo; ad quas praetores quia cum officio mittebantur, officia quoque prouinciae nominabantur. 5 O GETA PROVINCIAM splendide ʽprouinciam’ dixit.

74 24 1 MEMINI RELINQVI ME D. I. M. sic Vergilius (*Aen. XII 539—40*) ʽnec di texere Cupencum Aenea ueniente sui’. hoc Asper, sed mihi uidetur ad hoc addidisse ʽmeo’, ne esset ἀμφίβολον, cui diceret ʽirato deo’. Naeuius in Stalagmo (*Ribb. com.*[3] *p. 21*) ʽ†nisa deo meo propitio meus homo est’. 2 MEMINI RELINQVI ME DEO IRATO MEO domino dicit. an uere ʽdeo’? 3 *Et* bene ʽmeo’, ne esset ἀμφίβολον. 4 *Et* sic dixit ʽmemini relinqui’, ut in Andria (*II 5, 18*) ʽmemini uidere’ et ʽmemini me fieri pauum’ Ennius (*ann. I fr. 17 M. = v. 15 V.*[2]).

1 o] eho *V*, ah *O*, ad *C* | ostendit *om. R*, *cod. Cuiac.* | ЄNCЄI *cod. Cuiac.*, ἐνέσι *R*, ei *COV* | pauperis *C*, pauper *R* ‖ 2 se solos *RO* ‖ 3 o *om. COV* ‖ 4 et *1. om. COV* | hic et hinc *CO* ‖ 5 hic *Steph.*: hinc *codd.*; hinc ⟨abeuntes, uel: hic⟩ *Schoell* ‖ 6 adducunt *ROV* ‖ 7 compleuit *V* (*recte?*) ‖ 8 sic Latini *om. CO* | paedagogum (παιδαγωγὸν *Steph.*) ⟨appellant⟩ *V* (*dett.*) ‖ 10 ⟨in⟩ bello *R* ‖ 11 dictae ⟨sunt⟩ *V* (*dett.*) | porro ⟨uel procul⟩ *V*, ⟨procul uel⟩ porro *CO*; porro id est procul *?* | et *om. OV* ‖ 12 quia *om. CO* ‖ 13 nominantur *RCO* ‖ 16 ⟨te⟩ dii *V* | texere — Asper] ***** *CO* ‖ 18 nec esset *C*, non esset *O*, ne esse *R* | amphibolon (-logia *O*) *codd.* | in stalagmonisadeo *codd.* (*etiam Cuiac.*); uisam *pro* nisa *Ribbeck* ‖ 21 dicit *post* deo *O* | meo] deo *RCO* ‖ 22 amphibolon *ROV*, ***** *C* | Et] nec *COV* | dixit *om. O* | memini ⟨me⟩ *O* | ut *om. C* ‖ 23 ⟨me⟩ uidere *codd.* | me *om. CO* ‖ 24 paruum *RV*, patruum *O*

75 **25** QVID VERBIS OPVS EST repente infertur 'quid uerbis opus est?' et satis moraliter.

76 **26** 1 SENI FIDELIS DVM SVM opportune 'seni' dixit, ut ostendat quam stultum sit seni aduersum iuuenes fidelem esse. 2 SENI FIDELIS DVM SVM fidus est amicus, fidelis seruus. 3 SCAPVLAS PERDIDI plus est 'perdidi' quam si diceret 'dolui'. 4 *Et* bene rettulit πρὸς τὸ 'fidelis': fidelis enim officium est seruare aliquid.

77 **27** 1 VENERE IN MENTEM MIHI I. uenire in mentem non ad recordationem tantum dicitur, sed ad reputationem et intellegentiam. 2 NAMQVE INSCITIA EST ADVERSVM ST. C. hoc dictum et superioris personae potest esse et alterius.

78 **28** 1 ADVERSVM STIMVLVM CALCES παροιμία cum ἐλλείψει: deest enim 'iactare'. 2 *Et* 'stimulum' pro domino adulescente posuit. 3 CALCES modo 'calces' non partes plantae, sed percussiones pedum plagasque significat. aliter Vergilius (*Aen. V 324*) 'calcemque terit iam calce Diores'.

79 **29** 1 SCISTI VTI FORO secundum illos negotiatores, qui ante locum commercii non praescribunt, quanto uendant quae aduehunt, sed secundum annonam fori, quam deprehenderint, consilium de uendundis aut non uendundis mercibus sumunt. 2 SCISTI VTI FORO forum pro tribus intellegitur: loco, tempore et persona; scisti, inquit, his uti. et est uulgare prouerbium. sensus autem hic est: scisti, inquit, quid te facere oportuerit.

1 repente — opus est *om. O* | inseritur *R* ‖ 2 uerbis *om. CV* | satis] recte *CO*, recte satis *R* ‖ 3 opportune — SVM *om. C* | seni] se *O*, secus *R* ‖ 4 sit *O*, est *rell.* ‖ 7 retulit ⟨perdidi⟩ *V* | πρὸς τὸ *om. CO* ‖ 8 fidelis *om. COV* ‖ 9 mihi in mentem istec *CO*, in · m · m · i · *R* | I. *om. V* ‖ 10 sed ⟨etiam⟩ ? ‖ 11 EST ADVERSVM] e · i · *R* ‖ 12 ST. C. *om. RC* | ⟨est⟩ et *ROC* | esse potest personae *V* ‖ 14 aduersus *COV* | peremiatum ellipsi *R*, parocinacum elipsi *V*, poematum cum eclisi *O*, **** cum eclipsi *C* ‖ 15 Et *om. ROC* ‖ 20 describunt *C* ‖ 22 non uendundis aut uendundis *V* ‖ 23 forum *om. CO* ‖ 24 sciris *R*, ⟨scisti uti foro⟩ scisti *V* ‖ 26 facere te *CV* | oportuerat *R*, -teret *OV*, -tere *C*, *corr. Sabbad.*

80 **30** 1 PRIMO HIC PHAEDRIA bene additum ‘primo’, quia non perpetuo. 2 NOSTER NIHIL MALI QVICQVAM tertium *παρέλκον*, ut in Hecyra (*I 1, 10*) ‘nam nemo quisquam illorum, s., a. ⟨t.⟩ u.’ 3 NOSTER NIHIL MALI QVICQVAM ‘noster’ *πρὸς ἀντιδιαστολήν* Phaedriae, qui n o n n o s t e r.

81 **31** 1 CONTINVO QVANDAM bene ‘continuo’, quasi uix exspectauerit profectionem patris. 2 PVELLVLAM CITHARISTRIAM istis nominibus hoc agit, ut causa amoris et ex aetate et ex arte puellae uideatur. *nam ideo ‘puellulam’ dicit.*

82 **32** 1 AMARE COEPIT PERDITVS legitur et ‘perdite’. 2 *Et* ‘amare perdite’ utpote ‘puellulam’ et ‘citharistriam’.

83 **33** 1 EA SERVIEBAT LENONI I. et honeste et cito dixit ‘seruiebat lenoni impurissimo’: et quare non fuisset libera et cuius fuisset ancilla et qualis hominis fuerit demonstrauit. 2 EA SERVIEBAT LENONI ⟨I.⟩ magna praeparatio ad rerum difficultatem imminentium: puella citharistria, auarus leno, amator perditus, inopia.

84 **34** ID CVRARANT PATRES expedite dixit ‘patres’. si enim patrem eius tantum dixisset, restabat, ut ei per patrui filium succurreretur, et ideo dixit ambos non habuisse.

85 **35** NISI OCVLOS PASCERE hoc enim solum erat, quod leno non uenderet.

86 **36** 1 SECTARI IN LVDVM DVCERE ET REDVCERE bene cauillatus est. 2 *Et* iiculariter in adulescentem, cui

1 HIC *om.* *V* ‖ 2 tertium *παρέλκον* (*cf. Hec. I 1, 10*)] m *πονρελκον* *R*, ·IIII· nō **** *CO*, quartum *παρελκον* *V* (*dett.*) ‖ 3 ut — nemo *om.* *CO* | quisquam illo · r · r · (f · *O*) s · a · u · (n · *R*) *RCO*, illorum quisquam r · r · s · a · u · *V* ‖ 4 QVICQVAM *om.* *C* ‖ 5 noster *1. om.* *RCO* | *προσαντια διαστολην* *RV*, primo *CO* | phedria *CO* | quia *O* ‖ 8 istis *om.* *RCO* | hominibus *CO* ‖ 9 uideretur *CO* | puellam *codd., corr. Westerh.* ‖ 10 dixit *R* ‖ 11 coepit amare *COV* | PERDITVS] perdite *CO*, prodiit *R* ‖ 13 I. *om.* *RCV* | cito] scite *CO* ‖ 14 fuisse liberam *RC* ‖ 15 cuius fuisset (fuisse *C*) ⟨libera et cuius fuisset⟩ *COV* ‖ 16 EA — LENONI *om.* *CO* ‖ 17 puellula *C* ‖ 20 tantum eius patrem *V* ‖ 21 succurreret *R* | et *om.* *COV* ‖ 24 leno *om.* *CO* ‖ 25 DVCERE *om.* *C*

aetas ad philosophos sectandos apta erat. *hinc et philosophorum sectae.* 3 Sed 'sectari' proprie, ut taurus buculam et aries ouem. Vergilius (*Ecl. II 65*) 'trahit sua quemque uoluptas'. 4 REDVCERE σύλληψις prima: 'a ludo' enim subauditur.

87 37 1 NOS OTIOSI OPERAM DABAMVS cum τύπῳ dixit 'nos' ueluti magistrum excusans obsequentem ei, cui custos sit datus, et ideo addidit 'otiosi'. 2 NOS OTIOSI relatio ad illud, quod mox otiosi non erunt. 3 NOS OTIOSI OPERAM DABAMVS aut ad pudorem sumitur hoc pronomen in plurali numero aut ad dignitatem. sed nunc potest 'nos' et propter Antiphonem dixisse. 4 NOS OTIOSI OPERAM DABAMVS Apollodorus 'ἡμεῖς δὲ συνεπεμελούμεθα'. 5 OPERAM DABAMVS PHAEDRIAE ille amicae, nos illi.

88 38 1 IN QVO HAEC DISCEBAT LVDO figurate ⟨τῷ⟩ 'in quo haec discebat ludo' additum est 'ei loco'. 2 EXADVERSVM EI LOCO legitur et 'illico'. et annotatur 'ex abundanti additum, ut apud ueteres multa sunt'. 3 EXADVERSVM EI LOCO παρέλκον quartum.

89 39 1 TONSTRINA ERAT apta sedes otiosis. 2 TONSTRINA ERAT QVAEDAM παρέλκον tertium 'quaedam'.

1 sectandos philosophos *V* | acta *C*, *om. O* | et] etiam *CV*, *om. O* ‖ 2 proprie ⟨est⟩ *OV* ‖ 3 baculam *V*, bucculam *C* | et *V*, ut *RCO* | ⟨ut⟩ uir· *O*, uirg· ⟨torua lena lupum sequitur lupus ipse capellam S·c·s·l·t·c·o·a·⟩ t·s·q·u· *V* ‖ 4 sylempsis·r^a· *R*, sineresis est *O*, **** ·i· *C*, silempsis *V* (*dett.*) ‖ 6 τύπῳ *Steph.* (typo *ed. pr.*)] tifo *R*, antiphone *COV* ‖ 7 uelut *CV* | accusat *CO* | custos cui (quom *O*) *CO* ‖ 8 addit *V* ‖ 10 aut — 13 DABAMVS *om. CO* ‖ 11 plurali *Teuber*: singulari *codd. ut saepius*; ⟨plurali pro⟩ singulari *Schoell* ‖ 13 ҺΑΛΚΕΙϹΔΕϹΥΝΕΜΑΛΜΕΘΑ *cod. Cuiac.*, ημησεισ δε σηνεμλημετα *V*, ****** *rell.*; συνεπεμελούμεθα *Meineke*, ⟨σύσχολοι⟩ συνεπ- *Dziatzko* ‖ 15 figurate — ludo *om. CO* | figurate] fieri et *R* | τῷ *add. Sabbad.* ‖ 16 est] et (*ante* additum) *CO*, *om. R* | EX — LOCO *om. C* | exaduerso *V*, aduersum *R* ‖ 17 illico *dett.*, illi loco *RCOV* ‖ 18 ut] uel *CO* | ex aduerso *V*, aduersum *RC*, *om. O* ‖ 19 παρελκον quartum *V*, παρηακον *R*, ***** *CO* ‖ 21 ERAT *om. RCO* | παρελκον tertium *V*, παρηακον ΙΙΙ *R*, ***** ·III· (*num. om. O*) *CO* | ⟨sed⟩ quedam *C*

3 HIC SOLEBAMVS FERE PLERVMQVE παρέλκον tertium ʽfere plerumque’.

90 **40** 1 DVM INDE IRET DOMVM ad se scilicet. 2 *Et* ʽiret domum’ pro ʽrediret’. 3 Vel certe ʽiret ⟨d.⟩’ figura παρέλκον.

91 **41** 1 DVM SEDEMVS proprie ʽsedemus’ ut in tonstrina. 2 ILLI INTERVENIT ʽilli’ pro ʽibi’, ut (*Verg. Aen. II 548*) ʽilli mea tristia facta’. 3 *Et* nota ʽilli’ pro ʽillic’. 4 INTERVENIT ADVLESCENS QVIDAM LACRIMANS Apollodorus tonsorem ipsum nuntium facit, qui dicat se nuper puellae comam ob luctum abstulisse, quod scilicet mutasse Terentium, ne externis moribus spectatorem Romanum offenderet.

92 **42** 1 NOS MIRARIER recte ʽmirarier’: ⟨mirae⟩ enim in adulescentibus lacrimae, ut contra (*Verg. Geo. III 67*) ʽtristisque senectus’. 2 NOS MIRARIER ut (*Verg. Aen. IV 421—22*) ʽsolam nam perfidus ille te colere’.

93 **43** 1 ROGAMVS QVID SIT ⟨quid sit⟩ quod lacrimet, non quid sit ipse, ut stulti putant. 2 NVMQVAM AEQVE INQVIT AC MODO mire ostendit semper sibi hoc uisum quod dicit, sed ʽnumquam aeque’.

94 **44** PAVPERTAS MIHI ONVS VISVM EST statim fit mentio paupertatis, ut sit causa fallaciae Phormionis.

95 **45** 1 MODO QVANDAM VIDI VIRGINEM bene ʽquandam’, ne ob familiaritatem laudare uideretur. 2 HIC VICINIAE aduerbium in loco est, cuius ad locum ʽhuc uiciniae’

1 παρελκον — plerumque *om.* *RCO* ‖ 4 d. *add.* *Goetz* | παρελκον figura *V*, sig.[cat] παρηακον *R*, sig[t] pariacon (-ton *C*) *CO* ‖ 7 ut ⟨uirg·⟩ *V* ‖ 9 QVIDAM LACRIMANS] q·p·l· *RC* ‖ 10 puellae se nuper *V* ‖ 11 obuuctam *V*, adductum *CO* | scilicet *CO*, **** *R*, scio *V*; scito *Kock* ‖ 13 laederet *V* ‖ 14 mirarier *R*, mirum *rell.* | mirae *add.* *W.* ‖ 17 nam *om.* *V* | te colere] t·c·a· *R* ‖ 18 quid sit *add.* *Sabbad.*; scilicet *Goetz* ‖ 20 INQVIT — aeque *om.* *R* | INQVIT AC] uitas *V*, paupertas *CO* | hoc *om.* *V* | quod dicit *om.* *O* ‖ 25 laudare] amare *R* | uideatur *O* | HIC] huic *codd.* ‖ 26 locum ⟨ut⟩ *R* | huc *schol. Ricc.*, huic *codd.* | uiciniam *V* (*sic et schol. Ricc.*); *cf. Andr. I 1, 43*

(*Andr. I 1, 43*). 3 *Et* statim proximitas insinuatur, ut sit spes et causa uidendi. — (*Vide p. 376, 22*).

96 **46** 1 MISERAM ab affectu. 2 *Et* subdistinguendum, ut ad 'uirginem' referatur. 3 LAMENTARI MORTVAM a probitate, quae piis attribuitur. 4 *Et* LAMENTARI MORTVAM ambiguitas, sed sensu manifesta.

97 **47** 1 EA SITA ERAT 'sita' posita. Sallustius cum adiectione in II (*Hist. fr. 1 M.*) 'cum praedixero positum insulae', et hoc eius reciprocum est. 2 EA SITA ERAT EX ADVERSO expositio paupertatis et quam facile uirgo uideri possit.

98 **48** 1 NEQVE NOTVS NEQVE VICINVS αὔξησις secunda fit, quia res minuitur, crescit sententia. Sallustius (*Hist. fr. inc. 10 M.*) 'non repugnantibus modo, sed ne deditis quidem a. b. e. m.' 2 NEQVE VICINVS ἀναφορά. 3 NEQVE NOTVS NEQVE VICINVS EXTRA ⟨V. A.⟩ haec praestruuntur, ut sit spes potiundae uirginis. 4 NEQVE NOTVS NEQVE VICINVS EXTRA V. A. haec descriptio paupertatis adiuuat argumentum, ut et uisere audeant adulescentes uirginem et amet Antipho.

99 **49** 1 QVI ADIVVARET FVNVS ipsum officium 'funus' dixit. 2 MISERTVM EST hoc est: misertus sum eius. et hic uidetur ostendisse, cur lacrimaret.

100 **50** 1 VIRGO IPSA FACIE EGREGIA a forma indignatio.

2 et] ex *RC*, *om. O* ‖ 3 effectu *COV* ‖ 4 ⟨est⟩ ut *V* (*dett.*) ‖ 5 a — MORTVAM *om. CO* | quae piis *V*, qualis *R* ‖ 7 EA *om. C* | posita] apposita *codd.* | cum adiectione in H *cod. Cuiac.*, cum adiectioni · n · (enim *CO*) *RCO*, cum adiectione cum *V* ‖ 12 αὔξησις — VICINVS *om. C* | auxesis *RV*, auferesis *O* | secunda *Schoell*: · n · *R*, enim *O*, *om. V* ‖ 14 sed] se *R* ‖ 15 a · b · e · m · *RO*, *om. V*; armis bellum excitare metuentibus *Maurenbr.* | NEQVE — 16 haec *om. V* | anaphora *dett.*, ἀποφορά *R*, apofora *C*, amphobora *O*; ἐπαναφορά *Sabbad.* | NEQVE NOTVS — uirginis *om. R* ‖ 16 astruuntur *V* ‖ 18 EXTRA V. A.] eaque *RCO*, *om. V* ‖ 19 et *om. RCO* | uisere (*post* audeant) *V*, misere *RO* ‖ 22 dicitur *C* | hoc est *om. RCO* ‖ 23 hic] hoc *V* | lacrimet *R*, -mauerit *V* (*dett.*) ‖ 24 a *om. RCO* | forma *om. O*

2 VIRGO IPSA bene 'ipsa', quia quod supra dixit, non ad ipsam, sed ad euentum eius pertinebat. 3 QVID VERBIS OPVS EST sic dicit Terentius, ubi ad effectum properat.

101 **51** 1 COMMORAT OMNES NOS pro 'commouerat': figura συγκοπή. 2 *Et* bene 'omnes', quia res ⟨non⟩ ad Antiphonem tantum. 3 IBI CONTINVO ANTIPHO hic reddit nomen adulescentis. et est παρασκευή.

102 **52** 1 VVLTISNE EAMVS VISERE ut (*Verg. Aen. I 527—28*) 'populare penates uenimus'. 2 VVLTISNE EAMVS ipse hortator inducitur, qui amaturus est. 3 ALIVS CENSEO Phaedria uel quilibet.

104 **54** 1 VIRGO PVLCHRA bene non dixit 'uidemus uirginem pulchram', sed ἀπὸ τῆς καταπλήξεως 'uirgo pulchra': illud enim frigidius, hoc concitatius. 2 ET HIC MAGIS DICERES 'diceres' pro 'crederes', ut 'audacter dicito' saepe Plautus (*Capt. II 3, 41; Merc. IV 3, 27*).

102 **52** 4 ALIVS CENSEO EAMVS DVC NOS SODES IMVS VENIMVS haec omnia diuersi dicunt, et apparet tot esse homines, quot per μίμησιν ἀσύνδετα demonstrantur dramatica relatione.

95 **45** 4 MODO QVANDAM VIDI VIRGINEM uide sic agi, ut non tam morte mulieris quam solitudine pulchrae uirginis

1 VIRGO] in ig *R*, m ig · in *C*, in egregia uirgo *O* | quia] et *RCO* | quae . . . pertinebant *V* (*dett.*), *schol. Ricc.* ‖ 5 OMNES NOS *om. R* | | figura syncope *CO*, (*ante* pro) *V*, · f · sincopa *R* ‖ 6 omnis *R* | non *add. W.*; haud *Schoell* | tantum *RCO* (*schol. Ricc.*), tantum ⟨spectat⟩ *V* (*dett.*) ‖ 7 ⟨ait⟩ antipho *V* (*dett.*), *om. RCO* | redit *R*, reddidit *V* ‖ 8 παρασκευή *Steph.*: *παρασεησ V*, * * * * *RCO* ‖ 9 ut] et *C* ‖ 10 uenimus — EAMVS *om. RCO* ‖ 11 hortator *cod. Cuiac.*: hortatus *RCO* (*cod. Huls.*), hortari *V* (*dett.*) | alius ⟨eamus⟩ *V* ‖ 12 quilibet ⟨alius⟩ *V* ‖ 13 non] · n · *RC*, enim *O* | uideamus *V* ‖ 14 ΑΠΟΤΗϹΚΑΤ ΑΠΛΗΞΕΩϹ *cod. Cuiac.*, *αποτεσ κατα παειξεοσ V*, * * * * * * * *rell.* ‖ 15 HIC] hoc *Sabbad.*; quo *Ter.* ‖ 16 diceres] dicere (dec- *R*) *RCV* | progredieris *codd.*, *corr. ed. pr.* ‖ 20 per mimesimas (numes- *CO*, immos- *V*) in eleta (-cta *COV*) *codd.*, *corr. Lindenbr.* | damatica *RCO*, diagm- *V* ‖ 22 agit *V* ‖ 23 non tam] m̃ia *RCO* | quam — conueniant *om. O*

moueatur affectus, simul et ea describi, quae matronae futurae magis conueniant quam quae temere amanda sit. nam hic obitus feminae ad comicum exitum spectat, quandoquidem plus ex morte eius securitatis quam molestiae sentiat argumentum.

105 **55** 1 NIHIL ADERAT ADIVM. proprie 'aderat': adest enim id quod adiuuat.

106 **56** 1 CAPILLVS PASSVS singularem numerum pro plurali posuit. sic et alibi (*Heaut. II 3, 49*) 'capillus pexus, prolixus, circum caput reiectus neglegenter', — 2 *PASSVS temere dispersus.* — ut pars magna. a Graeca oratione profluxit haec dictio. 3 CAPILLVS PASSVS IPSA HORRIDA et LACRIMAE ad luctum pertinent, NVDVS PES et VESTITVS TVRPIS ad pauperiem.

103 **53** 1 IMVS VENIMVS VIDEMVS VIRGO PVLCHRA *ἀσύνδετα κατὰ βραχυλογίαν.*

104 **54** 3 VIRGO PVLCHRA *ἀπὸ τῆς καταπλήξεως.* 4 ⟨IMVS VENIMVS VIDEMVS VIRGO PVLCHRA⟩ *συντομία μετ' ἐναργείας.*

5 *Et* duo ingentia, et 'uirgo' et 'pulchra'.

103 **53** 2 IMVS VENIMVS V. V. P. *ἀσύνδετον* primum per *βραχυλογίαν.*

106 **56** 4 CAPILLVS ⟨P.⟩ N. ⟨P. I. H.⟩ quasi extra ipsam est enim, quod dicitur 'nudus pes' et 'capillus passus'. et tale est apud Vergilium (*Geo. III 387—89*) 'illum autem, quamuis aries sit candidus ipse, nigra subest udo tantum

1 mouetur *RC* | eam *et* conueniat *Scheidemantel* ‖ 2 tenere *RCO* ‖ 4 morte *om. O* | eius] herus *RC*, -is *O* | modestiae *codd., corr. ed. pr.* ‖ 6 ADIVM.] ad eum *RC* ‖ 9 posuit *om. R* | et *om. V* | pexus (*sic et Bemb.*)] passus *V cum plerisque Ter. codd.* ‖ 10 ⟨p. (pax *C*)⟩ passus *RC* ‖ 11 magna ⟨m·⟩ *V* ‖ 12 dictio] dixero *RC*, -ri *O* ‖ 14 VIDEMVS *om. OV* | VIRGO PVLCHRA] uirginem *RC*, *om. O* | *ασυνδετα κατα βραχιλογιαν* uirgo pulchra *απο τησ καταπληξεωσ ed. pr., om. codd. ideoque suspecta* ‖ 16 IMVS — PVLCHRA *add. W.* ‖ 17 *συντομηα μει* ⟨*ενερε* (*hoc post* 22 ipsam *legitur*)⟩ iacet duo *V*, ****** iacet duo *rell.* ‖ 19 V. V. P.] i · u · *C*, *om. RO* | *ἀσύνδετον* primum per *βραχελογίαν V* (asintheton primum per **** *ed. pr.*), ****** *rell.* ‖ 22 N] nudus *RCO*, *om. V* | quasi extra ipsam (*v. supra ad l.* 17) est enim quod dicitur *V* (*dett.*), *om. RCO*; est enim *ante* quasi *transp. Sabbad.* | et *2.*] est *V*

cui lingua palato, reice'. sic alibi (*Geo. II 296—97*) de arbore 'tum fortes late ramos et bracchia tendens huc illuc media ipsa ingentem sustinet umbram' et (*Aen. III 619*) 'ipse arduus'. 5 CAPILLVS PASSVS NVDVS PES facetius, quam si pluraliter dixisset. Vergilius (*Aen. V 402—3*) 'quibus acer Eryx in proelia suetus ferre manum'.

107 **57** 1 LACRIMAE VESTITVS TVRPIS ἀσύνδετον tertium. 2 VT NI VIS BONI plus est 'uis boni' quam 'bonum'. 3 VT NI VIS BONI IN IPSA INESSET F. H. ⟨F. E.⟩ fornum ueteres ignem et calorem quendam quasi feruorem dixerunt, et ideo fornaces, forcipes, formam et formosos, ex quibus amoris ignis exsoluitur. laudandus ergo Terentius proprietate seruata, qui cum 'formam' praetulisset, subiecit 'exstinguerent'. 4 Ergo et Vergilius sic ait (*Ecl. III 66*) 'at mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas'.

108 **58** 1 IN IPSA INESSET FORMA HAEC FORMAM EXSTINGVERENT figura πλοκή: aliud enim supra, aliud infra 'forma' repetita significat. 2 IN IPSA INESSET F. geminauit praepositionem, ut alibi (*Eun. I 1, 14*) 'in amore haec omnia insunt uitia'. 3 EXSTINGVERENT bene 'exstinguerent', quia forma calor. 4 *Et* 'forma' ab igne et calore dicta est.

109 **59** 1 ILLE QVI ILLAM AMABAT bene 'illam', quia iam supra insinuauit personam citharistriae. 2 ILLE QVI ILLAM AMABAT ratio, cur non amauerit uirginem. 3 FIDI-

1 sic] sed *RCO* ‖ 4 NVDVS PES] · n · *RC*, *om. O* ‖ 5 dixerit *RCO* ‖ 6 ⟨quidem⟩ quibus *RC* ‖ 7 LACRIMAE] lacerum *RC*, -am *O* | asintheton *V*, &συναρτῶν *R*, **** *CO* | tertium *V* (*dett.*), I *R*, *om. CO* ‖ 8 uis boni *dett.*, boni *V*, *om. RCO* ‖ 9 esset *V* | fornum] for'um *R*, formam *O*, -ma (*ante* F.) *V* ‖ 11 dixerunt ⟨formam⟩ *V* (*dett.*) ‖ 12 formosas *R* | ignis amoris *V* (*dett.*) | exoluitur *RCO*, exoritur *V* (*dett.*) ‖ 13 ergo ⟨est⟩ *V* (*dett.*) ‖ 18 πλοκη *ed. pr.*: ploce *V*, pto · *R*, popti *C*, plurali *O* | aliud enim] ut cum *RCO* | formam repetit ac (reperit at *R*) signat ⟨ut⟩ *RCO* ‖ 19 inisset *R* | F.] · s · *RC* ‖ 21 bene exstinguerent *om. RCO* ‖ 22 forma — Et *om. V* | forma *post* calore *V* ‖ 24 iam] antea *RCO* ‖ 25 QVI ILLAM] quidem *RC*, quandam *O* ‖ 26 non *om. R*

CINAM supra (*v. 32*) ‘citharistriam’. ergo indifferenter. 4 TANTVMMODO SATIS INQVIT sensus est: laudauit tantummodo, non etiam raptus est in amorem.

110 **60** 1 SATIS INQVIT SCITA magna laus, formam amanti aliam placuisse. 2 NOSTER VERO ἀποσιώπησις, quae succurrit, quotiens uerba rebus minora sunt. 3 SATIS INQVIT SCITA ‘scita’ bella, ut in Andria (*III 2, 6*) ‘scitus puer est natus Pamphilo’.

111 **61** 1 AMARE COEPIT ille, inquit, laudauit tantum, hic amare coepit. 2 *Et* bene ‘coepit’, non ‘amauit’, ut ostendat uim amoris non paruam esse et rem quae semel suscipi possit. 3 SCIN ⟨QVAM⟩ ἀποσιώπησις, qua in narrationibus in compendium Terentius uti solet. 4 SCIN QVAM ‘amare coepit’ subauditur. 5 QVO EVADAT VIDE ‘euadat’ perueniat, nam e u a d e r e est per obstantia peruenire.

112 **62** 1 POSTRIDIE AD ANVM RECTA PERGIT hoc praestruens aniculae (*v. 48*) fecerat mentionem. 2 *Et* bene memor et uirginis et honestae non ipsam adiri facit sed a n u m, neque ab ipsa peti fructum uoluptatis, ex cuius persona maior desperatio nascebatur, sed a nutrice potius, per quam suaderi puellae posse creditur quicquid libet. 3 POSTRIDIE AD ANVM RECTA ἐμφατικῶς s t a t i m, ut qui posthabuerit omnia alia. 4 RECTA quia non per nuntium.

3 etiam] et *C* | captus *codd.*, *corr. Westerh.* | amore *V* ‖ 4 formam] fidicinam *Sabbad.* (*ex cod. Maruc. F*) ‖ 5 *ἀποσιοπησισ* ⟨tertia⟩ *V* (= *dett.*), *ἀπωσυώπεσησ* (*in mg.* aposiopesis) *R*, aposiopesis * * * * *C*, aposiophasis *O* ‖ 7 scita bella] a belle *RCO* ‖ 8 ⟨e⟩ pamphilo *V* (*dett.*) ‖ 9 laudauit — 10 coepit *1. om. RCO* | ⟨se⟩ tantum *V* ‖ 11 paruam *schol. Ricc.*: parum *RCOV* | esse et] ut *schol. Ricc.*; uel ? ‖ 12 SCIN *om. RCO* | *ἀποσιοπησισ V*, aposiopesis *RCO* ‖ 14 QVAM *om. RCO* | uidet *C* ‖ 15 euadat *om. RCO* ‖ 17 praestruens] per congruens *RC* ‖ 18 aniculae ⟨intulit de qua nullam supra⟩ *V* (*dett.*) ‖ 19 non] nam *R* ‖ 20 peti *Steph.*: petit *codd.* ‖ 22 suadere *RCO* | ⟨quidem⟩ quid quilibet *RC*, quid ⟨quid⟩ quidlibet *O*, quodlibet *V* ‖ 23 recte *RC*, nocte *O* | *ἐνφαθίκωσ R*, emphaticos *COV* ‖ 24 posthabuerint *RO*

113 **63** 1 VT SIBI EIVS FACIAT COPIAM uide, ut nihil de uirgine speret, qui omnia ab anicula petat. 2 ILLA ENIM SE NEGAT 'facturam copiam' subauditur.

114 **64** 1 NEQVE ENIM AEQVVM AIT FACERE non quia amet, sed quia petat. 2 NEQVE ENIM AEQVVM AIT FACERE quod peteret scilicet. 3 ILLAM CIVEM ESSE ATTICAM 'illam' cum ἐμφάσει uel †αιρης dixit, quasi dicat quam sic contemnant, eam esse ciuem Atticam. 4 CIVEM ⟨ESSE ATTICAM BONAM 'ciuem'⟩ quod ad iura pertinet, 'bonam' quod ad ipsam.

115 **65** 1 BONAM non uilem, quia boni non uiles. *unde superlatiuus gradus optimates facit, quia bonus melior optimus dicitur.* 2 BONIS PROGNATAM quod ad maiores eius. 3 SI VXOREM VELIT recte subiunxit 'si uxorem uelit', postquam in uirgine ea praetulit, quae solent ornare nuptas.

116 **66** 1 LEGE ID LICERE FACERE incerta distinctio est, utrum 'uxorem uelit lege' an 'lege id licere facere'. 2 †SIN ALITER NEGAT† et pudice anus et tamen illecebrose 'licere facere' dixit, quod ille impudentius petit, ut sibi eius faciat copiam. 3 †SIN ALITER NEGAT† σύλλημψις: 'facturam' ex eo quod sequitur 'facere' (*v. 64*).

117 **67** 1 NOSTER QVID AGERET NESCIRE proposita deliberatio, cuius tamen altera pars uincet; nam ducturus est per absentiam patris. 2 QVID AGERET NESCIRE pro

4 ENIM *om. V* ‖ 5 AEQVVM AIT] decuit *RCV*, debuit *O* ‖ 6 ATTICAM] esse ait *RCOV* ‖ 7 cum ἐμφασι uel *αιρησ V*, cum *** *αιρησ R*, cum e ***** *C*, (*om.* e) *O*; *ἄρσει pro αιρησ Schoell* | dixit] dicitur *RCO* | indicat *C* | quam sic] quasi *RCO* | contempnat *C* ‖ 8 ciuem *om. RCO* | ESSE — ciuem *add. W.* ‖ 11 uiles ⟨sunt⟩ *dett.* ‖ 13 ad maiores *Steph.*: a maioribus *codd.* ‖ 14 uxorem si *codd.* | recte *bis RCO* ‖ 16 nuptias *codd.*, *corr. Bentley* ‖ 17 ID — uelit lege *om. RCO* | ID — distinctio] licet facere an lege id incerta distinctio *V* ‖ 18 uelit lege *dett.*, uelit *V* ‖ 19 SIN — NEGAT] *schol. pert. ad* LEGE — FACERE | et *1.* — NEGAT *om. C* | et *2. om. O* ‖ 21 faceret *O* | SIN — NEGAT] *schol. ad v. 63* ILLA ENIM SE NEGAT *pert.* | silempsis *V*, s**** *C*, ***** *RO* ‖ 22 facturam *O*, *cod. Cuiac.*, -ra *rell.* ‖ 24 uincet *dett.*, -cit *RCOV* ‖ 25 ageret ⟨et⟩ *RCO*

'nesciebat'; sed recte, quia subiuncturus est 'cupiebat' et 'metuebat'.

118 **68** METVEBAT proprie dixit: m e t u i m u s enim eos, qui nos amant, t i m e m u s etiam inimicos.

117 **67** 3 ILLAM DVCERE CVPIEBAT ET METVEBAT uide ambiguitatem, qua sequentia non coguntur.

119 **69** 1 NON SI REDISSET EI PATER VENIAM bene interrogat Dauus: hoc enim ⟨si⟩ sperari posset, non erat opus fraudibus Phormionis. 2 NON SI RED. 'si' pro 'postquam', ut (*Verg. Aen. V 64*) 'si nona diem mortalibus al.' 3 NON SI REDISSET EI PATER VENIAM 'si' cum, ⟨ut sit: cum⟩ redisset.

120 **70** 1 ILLENE INDOTATAM VIRGINEM ἐμφατικῶς 'ille', de quo dixerat (*v. 19*) 'desinas: sic est ingenium' et qui propter spem lucri nauigauerat senex. *insinuandum igitur fuit: hoc enim erit omne periculum fabulae.* 2 *Et* ordine Terentius prius insinuauit personam senis, ut grauiora fierent, quae dirimebant nuptias. 3 ILLENE INDOTATAM VIRGINEM ATQVE IGNOBILEM duo dixit, et 'indotatam' et 'ignobilem'; haec enim duo principaliter expetuntur, cum sint quattuor, quae in ipsis sponsis quaeruntur: forma, probitas, dos, nobilitas. sed manifestum est, cur de forma et probitate nihil dicat, quippe quae supra magnopere collaudauerit in puella. 4 VIRGINEM

1 recte ⟨sic ait quia per absentiam patris⟩ *V* | quia *om. RCO* ‖ 3 METVEBAT — METVEBAT *om. RO* ‖ 6 non *V*, non ṣẹ *C*, iam *RO* ‖ 7 dedisset *RCV* | pater ei *V* ‖ 8 si sperari *Sabbad.*: sperari *RCO*, ne spectari *V* | possit *RCO* | opus erat *V* ‖ 9 non si dedisset *V*, noster et *RCO* ‖ 10 ut] et *RCO* | dies *V* ‖ 11 dedisset *OV*, redidisset *R*, reddidisset *C* | si cum ut sit cum *W.*: cum si *codd.*; 'si ⟨r.⟩' cum *Schoell* ‖ 12 dedisset ⟨Virg· Si nona (diem *add. dett.*) m. x. e. o.⟩ *V* (*dett.*) ‖ 13 emphaticos *V* (*dett.*), *om. RCO* ‖ 14 dixeras *RCV*, -ris *O*, *corr. Steph.* ‖ 15 qui *Steph.*: si *codd.* ‖ 16 hoc] hic *V* ‖ 17 Et *Lindenbr.*: ex *codd.* | primo terentius *V* ‖ 18 dirimebat *RC* ‖ 19 et — ignobilem *om. V* ‖ 20 et *om. C* ‖ 21 cum] quamuis *V* (*dett.*) | ipsis *V*, his *RCO* ‖ 22 ⟨scilicet⟩ forma *O* | sed *cod. Cuiac.*, et *rell.* ‖ 23 quae supra *Schoell*: desuper *codd.* ‖ 24 collaudauit *O*, cum laudauerat *V*

simpliciter accipimus 'uirginem'. an subaudibimus 'quamuis', ut sit: quamuis uirginem?

121 **71** 1 DARET ILLI bono affectu dixit 'daret illi?' filius enim familias non tam ducit uxorem quam a patre accipit, quippe cum patri committatur puella potius in huiusmodi condicionibus quam marito. 2 DARET ILLI NVMQVAM FACERET ἀποσιώπησις secunda: hic enim non transit ad aliud, sed instat incepto, ut et per interrogationem diceret 'daret illi?' et per responsionem inferret 'numquam faceret'. 3 *Et* nota 'numquam' pro 'non' in maiorem negationis significantiam poni semper. 4 DARET ILLI mire 'daret', ut ostenderet nihil esse potestatis in filio.
5 QVID FIT DENIQVE more suo Terentius 'denique' posuit in fine sensus. et est aduerbium ordinis. sic et in Heautontimorumeno (*I 1, 17*) 'fodere aut arare aut aliquid ferre denique', ut sit 'denique' uel deinde uel ad postremum.

122 **72** 1 QVID FIAT deest 'rogitas'. et est ἀποσιώπησις quarta. 2 EST PARASITVS QVIDAM PHORMIO 'Phormio' non a formula sed a phormione dictus sparteo, quem nos eronem dicimus triuialiter et pro consuetudine.
3 QVID FIAT seruatur affectus tristis hominis, ut supra (*v. 7*) ait 'sed quid tu es tristis?'

123 **73** 1 HOMO CONFIDENS 'homo' comice additum, nam quis ignoret parasitum hominem esse? 2 CONFIDENS hic 'confidens' pro improbo, audaci et temerario posuit,

1 subaudibimus *Schoell*: -diuimus *RC*, -dimus *OV* ‖ 4 familiae *V* (*dett.*) ‖ 5 commutatur *R*, committat *C* ‖ 6 NVMQVAM — 9 illi *om. RCO* ‖ 7 aposiopesis *V* (*dett.*) | transiit — institit *Sabbad.* ‖ 9 faceret — numquam *om. RCO* ‖ 11 ponit *RCO* ‖ 12 ut ⟨non⟩ *RC* ‖ 13 fiet *V*, sit *RCO* | denique *om CO* ‖ 14 sensus] uersus *Kauer, Stud. Vind. XXII 40 sqq.*, *at cf. Phorm. II 2, 11* | sic et] sic *V* ‖ 18 fiet *RCV* | ἀποσιώπησισ quarta *V*, αποσlωπεαησ · IIII · *R*, aposiophosis *O*, ******* *C* ‖ 19 Phormio *om. RCO* ‖ 20 sed a] sed *RC* ‖ 22 quid faciat *RCO*, quid is facit *V* (*dett.*), *corr. Bentley* ‖ 24 dictum *V* ‖ 26 hic confidens *om. RCO* | posuit ut *V* (*dett.*), *om. RCO*

ut (*Andr. V 3, 5*) ʻo ingentem confidentiam!ʼ 3 QVI ILLVM ʻquiʼ utinam est, ut Lucilius in secundo (*II fr. 5 M.*) ʻqui te, Nomentane, malumʼ etc. *pergit autem per ʻhoc consilium quod dicam deditʼ* (*v. 74*). 4 QVI ILLVM DI OMNES PERDVINT ʻquiʼ aut expletiuum est aut pronomen, quo incipiens Phormionem describere cohorruit consideratione eius et in hanc uocem quasi confusus erupit. hoc autem certum genus est παρενθέσεως.

124 **74** 1 QVID IS FECIT correxit interrogatiue errantem, ut rediret ad nominatiuum casum ʻquiʼ, ⟨unde⟩ aberrauerat et ʻillumʼ dixerat.

125 **75** 1 LEX EST haec lex ut in palliata recte ponitur, nam Graecorum fuit. ideo et in Andria (*I 1, 44—45*) sic ait ʻinopia et cognatorum neglegentia coactaʼ. 2 LEX EST alia causa narrationi interponitur. et dicitur παρένθεσις. 3 LEX EST a causa litis: potuit enim dici ʻnon habes causamʼ.

124 **74** 2 HOC CONSILIVM QVOD DICAM secundum quosdam ordo est: qui hoc consilium, quod dicam, dedit.

125 **75** 4 VT ORBAE QVI SVNT GENERE PROXIMI ʻorba proximo nubat, orbam proximus ducatʼ Atticum ius est. et est ordo: lex est, ut orbae his nubant.

126 **76** 1 EADEM HAEC LEX IVBET non duas res iubet haec una lex, sed puellis permittit nubere, cognatos cogit ducere. 2 EADEM HAEC LEX IVBET bene ʻiubetʼ: minorem uim habet enim ea lex quae aliquid permittit, quam ea

2 in *om. C O* ‖ 3 montane *codd., corr. Steph.* (Mom-) | etc. *W.*: ad cetera *codd.* | autem per *W.*: aut per *RCO*, aut qui *V* ‖ 5 perdunt *O*, perdant *rell.*; *cf. II 2, 11* | aut *1.*] ut *RCO* ‖ 8 est *om. C* | παρενθέσεως *Steph.*: παρηπηοσήωσ (-σηῶσ *V*) *RV*, ****** *CO* ‖ 9 facit *V* | contexit *R* | interrogatione *O*, -nem *V* (*dett.*) ‖ 10 unde *add. Steph.*; a quo *Sabbad.* ‖ 11 ut *C* ‖ 12 EST haec] haec est *codd.* | lex *om. O* ‖ 13 adeo *O* ‖ 14 ⟨et⟩ inopia *C* ‖ 15 causa *V* (*dett.*), *om. RCO* | παρεντησισ *V*, ***** *RCO* ‖ 18 secundum] sed in *RO* ‖ 20 orba proxima *RO* ‖ 22 lex] ius *V* ‖ 23 HAEC *et* IVBET *om. RCO* | non — IVBET *om. V* ‖ 24 promittit *RCO* ‖ 26 enim uim habet *V* | promittit *RCO*

quae aliquid iubet. 3 ET ILLOS DVCERE bene additum:
nihil enim ad rem, si ducendi necessitas non fuisset.
127 **77** 1 EGO TE COGNATVM DICAM ET TIBI S. D. a per-
sona eius, cum quo agitur: potuit enim dici 'quid mecum
est tibi?' 2 EGO TE COGNATVM DICAM ET TIBI S. D.
ἀπογραφὴν †τοναι. 3 Haec narratio est, quam dicit
Tullius (*cf. de invent. I 27*) ⟨in personis⟩ constitutam,
et ipse 'tibi uni parcam' inquit in Verrinis (*II, V 40, 105*);
repente enim transitur ad uerba personarum ab earum
descriptione, sed hoc ipsum ad commouendos auditores
ualet plurimum. 4 ET TIBI SCRIBAM DICAM a denuntia-
tione in personam, ne diceret 'non mihi denuntiasti'.
5 ET TIBI SCRIBAM DICAM Cicero (*in Verr. II, II 14, 37*)
'scribitur Heraclio dica'. 6 DICAM supra uerbum, infra
nomen est totidem litteris diuerso accentu 'dicam'.
78 PATERNVM AMICVM ME A. a persona litigantis: potuit
128 enim opponi 'personam non habes'.
79 QVI FVERIT PATER 'qui' hic pronomen est, infra
129 (*v. 80*) quomodo significat.
80 1 QVAE MATER uirginis scilicet. 2 QVI COGNATA
130 TIBI SIT 'qui' quo modo et qua ratione. 3 OMNIA HAEC
CONFINGAM 'omnia haec' non ex abundanti posuit, sed
oratorie quasi tam multa. et est ἀριθμός, *nam post
enumerationem ueteres haec dicebant.* et Sallustius in
Iugurta (*85, 4*) 'haec omnia praesidio adsunt'.

1 aliquid *om. V* ‖ 3 a — τοναι *om. O* | a persona iustum quocumque (quodc- *V*) agitur *codd., corr. Steph.* ‖ 5 S. D. — 8 ipse tibi *om. C* | απογραφην τοναι *V*, ****** *R*; *ἀπογράψομαί σε Rabbow*, (*ἀποστροφὴ σύντομος Sabbad., ἀποστροφὴ et ἠθοποιΐα Steph.*) ‖ 7 Tullius] utilis *RO* | in personis *add. Sabbad.* | constituta *RO* ‖ 8 et ipse — 11 plurimum *om. O* | uuam partem inquit inferri nisi *RC* ‖ 10 commonendos *V* ‖ 11 DICAM *om. RC* ‖ 13 Cicero *om. RCO* ‖ 14 dica *om. COV* | DICAM *om. R* ‖ 16 ME A.] et *RCOV* | a persona *dett.* · ad personam *RCOV* ‖ 17 opponi *D*, apponi *rell.* | habens *RCO* ‖ 18 QVI] que *R*, quis *ex* que *corr. C* ‖ 20 QVI] que *RC* ‖ 21 ⟨pro⟩ quomodo *V* | et] ex *COV* ‖ 23 *αρϊθμοσ R, αριθμωσ V*, ***** *O*, (*in mg.* Arithmos *m. 1*) *C* ‖ 24 et *om. V* ‖ 25 omnia haec *Sall.*

131 **81** 1 QVOD ERIT τὸ 'confingam'. 2 QVOD ERIT MIHI BONVM ATQVE COMMODVM ⟨totum⟩ ἐν ὑποκρίσει: quod mihi, inquit, faustum ac felix erit, hoc est confingere atque mentiri. 3 QVOD ERIT MIHI BONVM ATQVE COMMODVM totum ilocalariter parasitus, quippe qui 'confingam' dicens non solum non erubuerit de falsiloquio, sed quasi praeclari facinoris inceptionem etiam auspicatus sit omenque susceperit dicendo 'quod erit mihi bonum atque commodum'; sic enim ueteres 'quod faustum felixque sit' dicebant aliquid aggressuri.

132 **82** 1 †CVM TV HORVM NIHIL REFELLES VINCAM SCILICET† hoc interrogatiue pronuntiandum est. 2 REFELLES refutabis, redargues. nam prorsus refellere est redarguere falsitatem.

133 **83** 1 PATER ADERIT MIHI PARATAE LITES Q. M. mire συκοφαντεῖ: quod maxime alter metueret, hic pro ridicula re contempsit 'pater aderit' et 'paratae lites'. exquisite autem subiectum est, cum supra dixerit 'mihi paratae lites', 'quid mea?' 2 PATER et LITES ut Antiphoni formidanda ista sunt, ita ridicula parasito.

134 **84** 1 ILLA QVIDEM NOSTRA ERIT ἠθικῶς 'nostra', cum Antiphonis tantum esse debeat. 2 IOCVLAREM AVDACIAM εἰρωνεία κατὰ ἀντίφρασιν, hoc est minime

1 τὸ *Sabbad.*: totum *codd.* ‖ 2 totum *add. Schoell, cf. 81, 1 et 3* | ἐν ὑποκρίσει *Pith.* (*ex cod. Cuiacii ?*): ὑπωχρΰσησ *R*, υποκρήσησ *V*, * * * * * *CO* ‖ 4 ATQVE COMMODVM] ·n· atque *RC* ‖ 5 confingens *RCO* | dicens *Steph.*: dicit *RCO*, dicit ⟨quasi⟩ *V* (= *dett.*) ‖ 6 de] ad *C* ‖ 7 incoeptione *OV* ‖ 9 felix faustumque *V* ‖ 10 aggressum *O* ‖ 11 CVM — SCILICET] *schol. ad* QVOD ERIT *etc. pertinere censet Hartman* | VINCAM SCILICET *om. V* ‖ 13 prorsus] proprie *?* | est redarguere *V* (*dett.*), *om. RCO* ‖ 15 Q. M. *om. O* | mire] ire *RC*, *om. O* ‖ 16 συκοφαντεῖ *Schoell*: σΰτωφηλυα *R*, συτωφηλυα (*in mg.* uel σΰκωφαντα) *V*, * * * * * *CO* | quo *RCO* | metuerit *RCO* ‖ 17 et *om. O* | exquisite — 19 lites *om. C* | acquisite *O* ‖ 18 dixit *V* ‖ 19 patris et litis *RCO* ‖ 20 ista formidanda *V* | sunt *Steph.*: sint *codd.* | ista *V*, *om. rell.* ‖ 21 ἐθηκῶσ *V*, * * * * *RCO* | nostra *dett.*, -am *RCOV* ‖ 23 ἰρωνΰα κατὰ ἀντίφρασην *V*, ironica est * * * id est *O*, * * * * * * *RC* | minime] mihi me *RCO*

iocularem. 3 An quae ex ludo et ioco in periculum ueniat?

135 **85** 1 PERSVASVM EST HOMINI hic iam de Antiphone queritur, cui persuasum sit. 2 FACTVM EST adeo audax
Phormio. 3 VENTVM EST ἐφεξήγησις: quomodo factum
134 est? ‘uentum est: uincimur: duxit’.

84 4 IOCVLAREM AVDACIAM deest ‘audio ex te’ aut ‘dicis’.

135 **85** 4 FACTVM EST VENTVM EST VINCIMVR DVXIT ἀσύνδετον, ut supra (*v 53*) ‘imus, uenimus, uidemus’. 5 FACTVM EST V. ⟨E.⟩ V. D. amat hoc Terentius, ut (*Eun. III 5, 45*) ‘it, lauit, rediit’ ⟨et⟩ (*Phorm. I 2, 53—54*) ‘imus, uenimus, uidemus’ et (*Andr. I 1, 100—2*) ‘funus interim procedit, sequimur, ad sepulcrum uenimus, in ignem posita est, fletur’. his uerbis non modo breuior narratio est, sed etiam auditoris animum ad id, quod restat, intendit.

136 **86** 1 QVID NARRAS admirantis uox est, non interrogantis. 2 †HOC QVOD AVDIS† sic pronuntia, quasi periturum contempleris Getam et iam eum sub certo interitu defleas. 3 O GETA QVID TE EST FVTVRVM scilicet qui magister relictus sis Antiphoni.

137 **87** 1 NESCIO HERCLE VNVM HOC SCIO QVOD FORS FERET FER. AE. A. ἠθικῶς: desperatione rerum fortis est seruus. 2 *Et* simul uigilauit poeta, ne, si et hic eiularet, res tota migraret in tragoediam.

1 excludo *RO* | et — ueniat] & (*om. CO*) **** *RCO* ‖ 3 persuaserat *RC*, -sit *OV* | antipho *C*, -ph⁹ *RO* | conqueritur *O* ‖ 4 adeo — 8 FACTVM EST *om. C* ‖ 5 effexegesis *V*, **** *RO* ‖ 7 IOCVLAREM — DVXIT *in mg.* R^1 ‖ 8 asintheton *V*, **** *RCO* ‖ 10 FACTVM — amat *om. RC*, — uidemus *om. O* | hec *RC* ‖ 11 redit *V* | et *add. Steph.* ‖ 12 et — uenimus *om. C* ‖ 13 imposita *V* ‖ 14 his *om. RCO* | uerbis *om. dett.* | breuior (*post* narr- *O*)] breuis et comis *V* (*dett.*); *v. append.* ‖ 15 incendit *V* ‖ 17 HOC QVOD AVDIS] *schol. pert. ad* O GETA QVID TE FVTVRVM EST ‖ 18 etiam *RV*, et *C* | eum *dett.*: cum *RCV*, *om. O* ‖ 19 defleat *codd., corr. Steph.* | oh *R*, ob *C* | futurum est *V* | si *O* | quid *C* ‖ 21 sors *CO* | fert *C* ‖ 22 feramus *V* | ἠθύκωσ *V*, (*in mg.* moraliter) *R*, **** *CO* ‖ 23 euigilauit *V* | poeta *om. C* | nesciet hic *C* | eiularet] ei (*om. O*) uigilaret *RCO* | res *om. RCO* | 24 totam ignorat *RC*, tota ignor& *O*

138 **88** 1 QVOD FORS FERET FEREMVS A. A. hae graues sententiae ex persona seruorum cum dicuntur, ridiculae sunt et eo consilio interponuntur. 2 FEREMVS AEQVO ANIMO hoc secundum seruos, qui futura contemnunt. 3 *Et* mire meritum culpae suae ad fortunam rettulit.

139 **89** 1 EM ISTVC VIRI EST OFFICIVM compendium consolationis est, quod hic libenter accepit et ideo statim approbat. 2 IN ME OMNIS SPES MIHI EST quomodo? ut strenue se defendat? an ut fugiat? an ut patiens sit plagarum?

140 **90** 1 AD PRECATOREM ABEAM bene poeta omnia tractat, quae in tali re attingenda seruo essent, nisi aliud posceret argumentum. 2 AD PRECATOREM ABEAM sic in Heautontimorumeno (*V 2, 22—23*) 'nec tutorem tibi nec precatorem pararis'. 3 QVI MIHI SIC ORET 'mihi oret' id est pro me oret.

141 **91** 1 NVNC AMITTE QVAESO HVNC μίμησις dicitur, ubi non uerba modo, uerum etiam gestum uocemque fingamus alienam. 2 NVNC QVAESO AMITTE HVNC quod nos 'dimitte'. ut (*Verg. Aen. II 148*) 'amissos hinc iam obliuiscere Graios' et Sallustius (*Hist. fr. inc. 5 M.*) 'pactione amisso Publio legato'.

142 **92** 1 POSTHAC SI QVICQVAM NIHIL PRECOR facile impetrat, qui non omnia extorquet. *ergo ars precatoria est mitigare praesentia, futura permittere.* 2 Simul etiam, quia omnis causa in hoc est, ne uideatur seruus ob impunitatem in delictis amplius peccaturus. 3 POSTHAC SI

1 sors *C* | FEREMVS A. A.] f· ae· a· *V*, musa *RC* | grauis *RC* ‖ 2 sunt *om. O* ‖ 3 hec *RCO* ‖ 6 hem istuc est uiri *V*, eo (eho *O*) istuc uiri *RCO* ‖ 7 accipit *O* ‖ 8 mihi est spes *RC* | ⟨an⟩ ut *V* ‖ 12 in tali re tangenda *V*, in alia reticenda *RC*, in alio recitanda *O*, *corr. Schoell*; in t. r. facienda *Bentley* ‖ 14 tutorem] tu aram *Ter.* ‖ 15 paras *O* | SIC ORET] sic (sit *C*) hoc met *RC* (*sim. O*), causam sic oret *V* (*dett.*) | mihi oret *om. V* ‖ 17 omitte *OV* (*dett.*) | HVNC] nunc *RCO* | mimesis *codd.* ‖ 18 fingamus] significamus *V* ‖ 19 quaeso omitte *O*, omitte quaeso *V* (*dett.*) ‖ 20 ut] uir· *O* | omissos *V* ‖ 22 omissa *V* (*dett.*) publico *CV* ‖ 25 praetermittere *CV* | etiam] et *RO*

QVICQVAM ut solet, eleganter per ἔλλειψιν. 4 *Et* simul non si tantundem peccauerit, sed si uel minimum. tale est et illud (*Andr. I 2, 25—26*) 'si sensero hodie quicquam in his te nuptiis fallaciae conari' et (*Andr. V 2, 22*) 'si quicquam inuenies ⟨me⟩ mentitum, occidito'. 5 NIHIL PRECOR 'nihil' pro 'non'. *sed plena negatio est 'nihil'*.

143 **93** 1 VBI EGO HINC ABIERO hic ostendit nullum precatorem ex animo postulare ueniam seruo. 2 VEL OCCIDITO 'uel' pro 'etiam'. 3 OCCIDITO tu tantum caedere uolebas: ego dico 'etiam occidito'.

144 **94** 1 QVID PAEDAGOGVS ILLE QVI CITHARISTRIAM moraliter quaerit uolens audire de Phaedria, postquam de Antiphone cognouit, maxime quia haec interrogatio responsionem elicit, qua spectator instruitur ad cognoscenda cetera. 2 QVID PAEDAGOGVS ILLE Q. C. quia dixit (*v. 36*) 'sectari, in ludum ducere et reducere' et quia 'puellulam' (*v. 31*) dixit ab aetate, 'paedagogus ille' ait. 3 QVI CITHARISTRIAM Phaedria scilicet, quia neque abscedit a custodia puellae neque illam ipse contingit. 4 QVI CITHARISTRIAM ἔλλειψις: 'sectatur', 'amat' uel quid tale subaudiendum est.

145 **95** 1 SIC TENVITER 'sic' dicendum est cum aliquo gestu. 2 NON MVLTVM HABET QVOD DET FORTASSE cum commiseratione amatoris adulescentis pronuntiandum est 'non multum habet, quod det, fortasse'.

146 **96** 1 IMMO NIHIL NISI SPEM MERAM bene 'spem', quia amat, ⟨nam⟩ nemo non cum spe amat. 2 MERAM solam.

1 eclipsim *RCO*, elipsim *V* ‖ 2 uel nimium *CO* ‖ 4 in his *om. C* | te *ante* quicquam *V* ‖ 5 inuenias *V* | mentitum *om. V* ‖ 6 nihil *om. V* ‖ 8 ueniam postulare *V* | VEL] se *C* ‖ 9 OCCIDITO — occidito *om. RCO* ‖ 11 ille ⟨alter⟩ *RCO* (*glossema olim sscr.?*) ‖ 14 qua] quia *RCO* ‖ 17 ⟨est⟩ ille ait (aut *C*, autem *R*, *cod. Cuiac.*) *codd.*, *corr. Sabbad.* ‖ 18 phaedriam *V* | scilicet] s· *V*, et *RCO* (*cod. Cuiac.*) | quia] qui *V* ‖ 19 contigit *V* ‖ 20 elipsis *V*, **** *RC*, *om. O* | quid] quidam *RO*, quiddam *C* ‖ 22 sic] sicut *C*; ⟨δεικτικῶς⟩ sic *ed. pr.* ‖ 25 non — fortasse *om. V* (*dett.*) ‖ 26 nihil ⟨sibi⟩ nisi *RCO* ‖ 27 nam *add. Schoell*; enim (*post* nemo) *ed. pr.* | non cum spe *Sabbad.*: cum non spe *V*, cum ne spem *RCO*

147 **97** 1 PATER EIVS REDIIT AN NON Chremes scilicet. 2 NONDVM quia ueniet, iam non plena negatio est. 3 QVID SENEM QVOAD EXSPECTATIS VESTRVM animaduerte τὸ 'quid' secundum morem cotidianum tum dici, cum fit transitus a mentione alterius rei ad alteram. sic et supra (*v. 94*) 'quid paedagogus ille?'

148 **98** QVOAD EXSPECTATIS 'quoad' quamdiu. et recte locutus est, quia aduentus finis est exspectationis.

149 **99** SED EPISTOLAM AB EO ALLATAM ESSE AVDIVI mire paratur inopinatus subito aduentus senis; nam ipse ueniet, cuius epistolam sperat.

150 **100** 1 AD PORTITORES ESSE DELATAM more ueterum magistri tributorum, id est publicani, operas in portu dabant, inferendarum et efferendarum rerum uectigal exigentes. 2 AD PORTITORES ad eos, qui in portu sunt. 3 ⟨*Et*⟩ ex quo more hoc dixerit uide, Attico an Romano.

151 **101** 1 NVM QVID GETA ALIVD ME VIS absque illo, quod argento tibi a me opus fuit. 2 VT BENE SIT TIBI ἀστεϊσμός pro 'nihil'.

152 **102** 1 PVER HEVS NEMON HVC PRODIT moralis expressio, nam eos uocat, quibus initio dicebat egrediens (*v. 1*) 'si quis me quaeret rufus'. 2 CAPE DA HOC DORCIO ad κωφὸν πρόσωπον loquitur. 3 DORCIO Dorcium femininum nomen est, ut Planesium, Glycerium.

2 iam] nam *RCO*, *cod. Cuiac.* ‖ 3 animaduertite quid (quoad *V*) *codd.*, *corr. W.* ‖ 4 fit] sit *RCO* ‖ 5 rei alterius *V* ‖ 12 ad portitorem *RCO* ‖ 13 magistris tribus utare idem publicani *RCO* ‖ 14 et ferendarum (refer- *O*) rerum *RCO*, rerum et eferendarum *V* ‖ 16 Et *add. W.* ‖ 17 quod *om. R* ‖ 18 ad me *RC* ‖ 19 ΔCTICMOC *cod. Cuiac.*, ἀντηισμοσ *V*, ***** *RCO* ‖ 20 moralis] more ul' *RCO* ‖ 21 in uitio *C*, in initio *O* | egrediens dicebat *V* ‖ 22 quaerit *V*, -rat *O* | ruffus *OV*, rursus *RC* | dortio *codd.* | ad κοφον προσηπον *V*, ad cophon prosopon *RCO* ‖ 23 dortio dortium *codd.* ‖ 24 planesium ⟨et⟩ glicerium *V*, plane suam (sua *C*) glicerium *RCO*

3.

153 **1** 1 ADEON REM REDISSE VT QVI MIHI CONSVLTVM OPTIME VELIT ESSE in hac scaena color uitae est eorum, qui quicquid immodice concupierint, spernunt postquam uenerit; quod apertiore sententia ostendit poeta dicendo (*v. 20*) 'nostri nosmet paenitet'. 2 ADEON REM REDISSE VT QVI MIHI comparatiua qualitas in hac scaena est inter Antiphonis uitam et Phaedriae; genus causae demonstratiuum. contendunt autem, uter magis miser sit. 3 VT QVI MIHI C. O. V. E. PH. mira sententia, qua ostendit adulescentulos in peccatis neminem magis metuere quam eos, a quibus maxime diliguntur. simulque inducitur rerum imminentium praestructio, in qua sit audax locutor Phaedria, ut ⟨qui⟩ defensor futurus sit, timidus Antipho, ut qui fugiturus sit.

154 **2** 1 PATREM VT EXTIMESCAM ferienda pronuntiatio in eo quod ait 'patrem'. hoc enim magis mirum est ideo patrem timeri, quia 'consultum optime uelit'. 2 VBI IN MENTEM EIVS ADVENTI VENIT nota in mentem uenire ueteres non recordationis causa tantum sed etiam recogitationis considerationisque posuisse. 3 VBI IN MENTEM EIVS ADVENTI VENIT sic ueteres genitiuo casu proferebant.

4 IN MENTEM VENIAT Cicero (*in Verr. I 17, 51*) 'fac tibi paternae legis Aciliae ueniat in mentem'. 5 VENIAT ADVENTI multipliciter declinatur: et ⟨aduenti et⟩ ad-

1 REM] me *RC* | CONSVLTVM ⟨****⟩ *V* ‖ 4 uenerit] inuenerint *schol. Ricc.* | poeta *om. CV* ‖ 5 Adeo *C* ‖ 6 MIHI *om. V* ‖ 9 PH. *om. RCO* ‖ 12 praestructio (*in mg.* aliter perscriptio) *C* | sit *Schoell*: sic *codd.* | locutor *Schoell*: loquitur *RCO*, inducitur *V* (*dett.*) ‖ 13 qui *add. Bentley* ‖ 14 ut qui fu⟨gi⟩turus sit *huc transp. Steph.*; *legitur post* 16 patrem: ut qui futurus sis (sit *cod. Cuiac.*) ‖ 16 mirum] iniurium *V* ‖ 17 quia *ed. pr.*: qui *V*, quam *RCO* | uelit] ueluti *RCO* ‖ 18 VENIT *om. RCO* | uenire in mentem *V* (*dett.*) ‖ 21 VENIT *om. RCO* | si *R* ‖ 22 VENIAT] ueni ad *RC*, uenit at *O* | Cicero] eius *O*, *om. R* ‖ 23 adscilia eueniat (uen- *CO*) *RCO*, auxilium ueniat *V* | VENIAT] ueniạt *V*, uenia *C* ‖ 24 aduenti et *add. Steph.*; *fort. insuper add.* aduentuis et, *cf. Charis. 130, 12; 143, 12*

uentus. sic et in Andria (*II 2, 28*) ‘nihil ornati, nihil tumulti’. 6 VENIAT legitur et ‘uenit’.

155 **3** 1 INCOGITANS temerarius. Probus ‘nomen incogitans’ inquit ‘in usu est, at non eodem modo cogitans’. 2 ITA EXSPECTAREM VT PAR FVIT nota ‘exspectarem’ nunc opperirer, alias sperarem.

156 **4** 1 QVID ISTVC EST haec interrogatio est stomachosa extenuare uolentis metum fratris; diuersa enim sentit ob diuersum amoris euentum. 2 QVI TAM AVDACIS FACINORIS MIHI CONSCIVS SIS proprie ad terrorem, qui de facinore loquitur, conscium dixit. 3 ROGITAS QVI TAM AVDACIS F. bene timens inducitur Antipho, ut sit causa fugiendi; ad hoc enim fugiet, ne ad amittendam coniugem cogatur a patre ante errorem fabulae patefactum.

157 **5** 1 QVOD VTINAM NE PHORMIONI gratissime non Phormioni succenset sed Phormionis inuento. 2 *Et* uide, ut et ipse se culpae subtrahat. 3 *Et* familiare est initia accusare rerum, quos alicuius negotii paenitet. 4 VTINAM NE PH. uetus elocutio ‘utinam ⟨ne⟩’, ut Ennius in Medea (*M. exul. fr. 1 Ribb.*³ *et V.*²) ‘utinam ne in nemore Pelio unquam sectae cecidissent ad terram trabes’. 5 *Et* ‘ne’ non accipiendum.

158 **6** 1 NEV ME CVPIDVM EO IMPVLISSET bene hoc addidit ad excusationem: potuit enim dici ‘non consentires’. 2 EO IMPVLISSET ‘eo’ scilicet ad uxorem ducendam. 3 An ‘eo’ in tantum? 4 QVOD MIHI PRINCIPIVM EST MALI bene, quasi caput mali non in amore sed in nuptiis sit.

1 et *om.* *CO* ‖ 2 largitur *RC* ‖ 3 Probus nomen incogitans *Schoell* (*duce Steph.*): improbus (et pr- *O*) non cogitans *codd.* ‖ 4 at] an *COV* ‖ 5 nota expectarem *V* (*dett.*), ni · c · *C*, mt · *R*, ut *O* ‖ 6 operirem *V* | spectarem *RC*, exp- *O* ‖ 7 stomachosa est *V* (*dett.*) ‖ 11 ROGITAS] recogitans *RC*, idest recogitantem *O* ‖ 13 ad mittendam *CO* ‖ 15 ut ne *C*, utinam *V* ‖ 16 sed] sub *RCO* | et ut *C*, ut *OV* ‖ 17 ⟨quod utinam⟩ et familiare *codd.* ‖ 18 VTINAM NE PH.] ut · i · p · *V*, i · r · n · *R*, i · r · t · *C*, · i · rei *O* ‖ 19 ne *add. Steph.* ‖ 21 cecidissent caesae *V* (c—a cec—et *dett.*) ‖ 23 IMPVLISSET — eo *om.* *C* ‖ 25 impulit *RO* | scilicet *om.* *V* ‖ 27 quasi] quia *RCO* | in *1. in ras.* *V*² | sit *ante* sed *V* (*dett.*)

159 7 1 NON POTITVS ESSEM more hominum loquitur: credit enim ex consequenti satietate, quod potuerit abstinere amoribus suis. 2 NON POTITVS ESSEM *ἀνθυποφορὰ μονομεϱής* 'non potitus essem'. non enim illa 'sed potiri uoluisti' posuit, ut (*Verg. Aen. IV 603*) 'uerum anceps pugnae fuerat fortuna. fuisset', hic enim utraque pars ponitur. 3 FVISSET TVM ILLOS MIHI AEGRE ALIQVOT DIES interrogatiue quidam pronuntiant totum, nempe 'fuisset t. i. m. ae. a. d.?'

160 8 1 AT NON COTIDIANA CVRA HAEC ANGERET ANIMVM amatorie loquitur Antipho. errant ⟨igitur⟩ qui putant eum paenitere sui desiderii — nam si hoc est, nec maritus firmus uidebitur fore —; sed hoc dicit: facilius fuisse abstinere uirgine intacta quam ea cum qua iam consuerit, et ideo subiungit 'dum exspecto quam mox ueniat qui adimat hanc mihi consuetudinem'. 2 AVDIO per *εἰϱωνείαν* dicitur modo a contemnente dictum Antiphonis. 3 AVDIO omnia deridet Phaedria cupiens fructum amoris uel periculis adipisci. est ergo 'audio' *εἰϱωνεία* pro 'non audio', hoc est: nihil dicis.

161 9 1 DVM EXSPECTO QVAM MOX VENIAT non q u a n d o, sed q u a m c i t o, quia timet. 2 QVI ADIMAT HANC MIHI CONSVETVDINEM mire non 'amorem', tamquam amore carere potuerit, consuetudine non possit. 3 *Et* nota proprietatem dicti, nam c o n s u e t u d o specialiter de coitu dicitur.

1 more — ESSEM *om. RCO* ‖ 3 ESSEM — 7 ponitur] *ἀντιφοϱα* (antropophora *O*, **** *RC*) ut (*om. RCO*) uerum anceps pugnae fuerat fortuna fuisset · hic enim utraque pars ponitur · Non potitus essem · monomeres (mon- *om. RCO*) non ne (ut *V*) illa sed (hic *RCO*) potiri uoluisti posuisset (pos- *om. RCO*) *codd.; corr. Steph. et Sabbad.* ‖ 7 ILLOS] illud *V*, *om. RCO* | DIES *om. RC* ‖ 8 quidam totum interrogatiue pronuntiant *V* (*dett.*) | nempe *bis RC* ‖ 9 i. *om. RCO* ‖ 11 igitur *add. W.* ($\overset{i}{\text{g}}$ *ante* $\overset{i}{\text{q}}$ *om.*); itaque *Schoell* ‖ 13 fore] esse *V* ‖ 14 ⟨a⟩ uirgine *V* ‖ 15 hanc mihi adimat *V* (*dett.*) ‖ 16 per ironiam *OV*, per **** *RC* ‖ 17 modo] $\overset{i}{\text{m}}$ *CO*, *om. R* | continente *codd., corr. Steph.* ‖ 19 audio *1. om. V* | *ἰϱωνια V*, *ϋϱωνϋα R*, ironia *O*, *** *C* ‖ 23 mire — consuetudine *om. RCO* ‖ 25 dicti nam] dignam *O*, -na *RC*

162 **10** 1 ALIIS QVIA DEFIT QVOD AMENT magnificentius 'aliis' quam si diceret 'mihi'. 2 TIBI QVIA SVPEREST DOLET laborauit, ut ostenderet plus esse 'dolet' quam 'aegre est'; et ideo insanum ait Antiphonem, qui in ea fortuna positus quae aduersae contraria est, idem patiatur quod miser. et est figura ὑπόζευξις, nam ad utrumque 'aegre est' sufficere potuit. scire autem debemus ⟨et⟩ enuntiatiue et per interrogationem hoc ipsum posse pronuntiari.

163 **11** 1 AMORE ABVNDAS ANTIPHO hoc sic pronuntiandum, quemadmodum solet cum stomacho dici uituperanti cibum 'non esuris' aut 'pleno uentre es'. uult enim ostendere satietatis hoc esse, non ratiocinationis, quod nunc queritur Antipho.

162 **10** 3 TIBI QVIA SVPEREST D. id est: eo quod desideras abundas. 4 Ordo est: tibi dolet.

163 **11** 2 AMORE ABVNDAS ANTIPHO a b u n d a r e dicitur, qui successu prospero affluit. Lucilius libro tertio (*fr. 53 M.*) 'ille alter abundans cum septem incolumis pinnis r. a. r. s.' 3 AMORE ABVNDAS ANTIPHO hoc cum pronuntiatione infert.

164 **12** 1 NAM TVA QVIDEM HERCLE CERTE VITA HAEC bene 'certe', quia supra omnia cum εἰρωνείᾳ dixit. 2 VITA HAEC EXPETENDA 'uita' dixit, ut ostenderet, etiamsi non 'felicitas' sed 'uita' dicatur, optandam esse. 3 'Vita' autem et m o r e s significat et a n i m u m et a l i m e n t u m et s p a t i u m u i u e n d i et f o r t u n a m a c c i d e n t e m u i u e n-

1 desit *codd.* ‖ 2 aliis ⟨dixit⟩ *V* (*dett.*) ‖ 4 ait *om. RCO* ‖ 5 aduersae *Hartman*: aduersa et *codd.* ‖ 7 et *add. Steph.* ‖ 8 pronuntiari posse *V*, pronuntiare *RCO* ‖ 11 dici stomacho *C* ‖ 12 non esuris aut *cod. Cuiac.*, ut *rell.* | es *cod. Cuiac.*, est *rell.* ‖ 18 tertio] · III · *R*, III° *V*, 3° *C* ‖ 19 alter] autem *RCO* | incolumis pinnis] in (est *O*) locum his p^i^nnis (primis *C*, prin · rus *O*, pianis *V*) *codd.* | r · a · r · p · *codd.*; redit ac recipit se *schol. Pith. ad Iuven. III 158* ‖ 22 CERTE — HAEC] haec uita certe *V*, uita haec *RCO* ‖ 23 omnia *om. RCO* | ὒϱωνὒα *R*, ironia *OV*, * * * * *C* ‖ 24 HAEC *om. RCO* ‖ 25 uita *om. C* | optanda *codd.*, *corr. Steph.* ‖ 27 nubentibus *RCO*

tibus, ut modo. 4 EXPETENDA OPTANDAQVE proprie dixit 'expetenda optandaque': omnia enim quae auemus, aut industria aut uoto proueniunt, hoc est: aut in nobis sunt aut in fortuna posita.

165 **13** 1 ITA ME DI BENE AMENT VT MIHI LICEAT necessario iurat, quia quod dicturus est solis amatoribus uidetur esse credibile. 2 ITA ME DI BENE AMENT VT MIHI LICEAT TAM DIV QVOD AMO FRVI opportunus locus, in quo ostenditur, quam magno amore sit possessus Phaedria, cui par impenditur argumentum. 3 TAM DIV QVOD AMO FRVI quam diu uxore fruitur Antipho. 4 An 'tamdiu' δεικτικόν, quasi dicat: tantum diu et tantisper, hoc est: uel tantillo tempore? 5 QVOD AMO FRVI deest 'eo', ut sit: eo quod amo frui.

166 **14** 1 IAM DEPACISCI MORTE pactione transigere. 2 TV CONICITO CETERA aut 'cetera' abundat aut deest 'per', ut sit: per cetera.

167 **15** 1 QVID EGO EX HAC INOPIA NVNC CAPIAM infortunium scilicet. 2 ET QVID TV EX ISTA COPIA fructum ac felicitatem.

168 **16** 1 VT NE ADDAM παράλειψις figura, in qua uelut ex abundanti enumerantur adiecta. 2 INGENVAM LIBERALEM hoc natalium, illud morum est. 3 VT NE ADDAM σχῆμα τῆς παραλείψεως. 4 VT NE quod Graeci ἵνα μή.

1 expectenda *O*, expectanda *RC* | ⟨atque⟩ optanda *V* | QVE] hoc *RCO*, e *V* ‖ 2 ⟨atque⟩ optanda (*om.* -que) *V* | auemus *Sabbad.*: habemus *R*, habemus amamus *O*, amamus (*in mg.* aliter habemus) *C*, amamus *V* (*dett.*), agimus *schol. Ricc.* ‖ 3 in nobis . . . in fortuna *V* (*dett.*), *schol. Ricc.*, in fortuna . . . in nobis *RCO* ‖ 7 credendum *V* (*dett.*) ‖ 8 QVOD] quam (*in mg.* aliter quod) *R* ‖ 12 δεικτικόν quasi dicat *W.* (*duce Steph.*): dictum quod *codd.* ‖ 13 ut sit eo *et* frui *om. RCO* ‖ 15 DEPACISCI] *sic Ter. codd.* G^1E^1; depec- (*vel* depic-) *rell.* | mortem *CV*, -tis *O* | pactionem *Steph.*, *at v. Thes. gl. s. v.* depecisci ‖ 16 aut cetera *om. RCO* ‖ 17 sit *om. C* ‖ 18 copiam *R*, *om. O* | infortunii *V* ‖ 19 ISTA] hac *V* ‖ 21 παράλειψις *Steph.*: παραληψις *V*, παρελπσισ *R*, **** *CO* ‖ 22 ⟨et⟩ liberalem *V* ‖ 24 CXHMΔΔICΠΔPXΔPIΨIC *cod. Cuiac.*, εχηαλαλησπαραεηξησ *V*, ******* *RCO* | VT *om. C* | ἵνα μή *ed. pr.*: ηναλην *V*, **** *rell.*

169 **17** 1 QVOD HABES ITA VT VOLVISTI 'uoluisti' subdistinguendum est et sic legendum 'uxorem' ἐμφατικώτερον. 2 VT VOLVISTI VXOREM bona praeparatio uxoris futurae. 3 SINE MALA FAMA PALAM multi superioribus iungunt 'palam'.

168 **16** 5 SINE SVMPTV INGENVAM LIBERALEM contra ea quae patitur ista posuit omnia: huius in amore copiam, suam inopiam; huius desiderium nullo constitisse sumptu, sibi a lenone emendam puellam; huius ingenuam, suam seruam; huius liberalem, suam citharistriam; hunc nactum esse, se sectari tantum; huius uxorem, amicam suam; huius amorem maritalem esse, suum uelut prodigi, uelut scortatoris.

170 **18** 1 NI VNVM HOC DESIT ANIMVS QVI MODESTE ISTAEC FERAT 'modeste' moderate. Sallustius libro secundo (*Hist. II fr. 17 M.*) 'modestus ad alia omnia nisi ad dominationem'. 2 MODESTE cum modo.

171 **19** 1 QVOD SI TIBI RES SIT CVM EO LENONE 'et' modo non conexiua, sed inceptiua coniunctio est. Sallustius libro secundo (*Hist. II fr. 114 M.*) 'et Poeni fere aduersus a. n. e. m.' 2 SENTIAS sic alibi (*Heaut. III 1, 45—46*) 'sit rogas? sensi'.

172 **20** 1 ITA PLERIQVE INGENIO SVMVS OMNES NOSTRI NOSMET PAENITET παρέλκον tertium. in Andria (*I 1, 28*) 'quod plerique faciunt omnes adulescentuli'. 2 *Et* est ἀρχαϊσμός,

1 HABES — VT] habeat aut *RCO* | uoluisti *om. C* ‖ 2 uxorem enim ἐμφατϊκωτερωμ *R*, uxorem enim erit ἐμφατικώτερων *V*, uxorem ·n· ***** *CO* ‖ 3 VOLVISTI] quod *RCO* | VXOREM *om. V* ‖ 4 superius *codd., corr. W.* ‖ 6 eam *V* ‖ 7 copia *codd., corr. Steph.* ‖ 11 se *om. RCO* ‖ 14 ISTAEC] hec *RC*, hoc *O* ‖ 15 fecerat *R* | li°·ĪĪ· *R*, li·n°· *O*, li°·2° *C*, l·II *V* ‖ 17 MODESTE cum modo *om. RCO* ‖ 18 et] *hoc igitur pro* quod *legit scholiasta* ‖ 19 coniunctione (*om.* est) *R* ‖ 20 li°·ĪĪ *R*, li°·2°· *C*, l·II° *V*, ·n· *O* | Poeni *cod. Huls.*, poni *RCO*, potui *V* ‖ 21 a·n·c·m· *COV* | sic] si *RCO* ‖ 23 ita⟨que⟩ *RC* ‖ 24 *αποσιωπησισ* III (*in mg.* uel *παρελκων*) *V*, ***** III (·III·^{m} *R*, *om. O*) *RCO* ‖ 25 *αρκαισμοσ V*, *αρθεσμοσ* (*ρθεσ in ras.*) *R*, ***** *CO*

ut (*Eun. I 2, 5*) 'accede ad ignem hunc: iam calesces plus satis'.

174 **22** 1 CVI DE INTEGRO EST POTESTAS deinceps. 2 An 'de integro' id est integris rebus?

172 **20** 3 NOSTRI NOSMET PAENITET paenitet eum, qui parum putat. *ergo 'ipsi nos' inquit 'nostra contemnimus'.* sic et in Heautontimorumeno (*I 1, 20*) 'at enim, dices, me quantum hic operis fiat paenitet'.

175 **23** RETINERE AMARE AMITTERE coniuncte legendum est 'quid uelis retinere', ut duo sint 'amare amittere', quia et infra duo reddit 'ut neque mihi sit amittendi neque retinendi copia'.

176 **24** AMITTENDI propter amorem, RETINENDI propter patrem.

178 **26** 1 EI 'ei' interiectio ingemiscentis, ut (*Verg. Aen. XI 57—58*) 'ei mihi, quantum praesidium Ausonia et quantum tu perdis, Iule!' 2 EI TIMEO MISER QVAM recte iam timet, quia in metu semper est 'praesaga mali mens' (*Verg. Aen. X 843*).

4.

179 **1** 1 NVLLVS ES GETA NISI IAM TIBI ALIQVOD CONSILIVM in hac scaena serui currentis officium est tendens ad perturbationem Antiphonis, quem oportet abesse conspectui patris usque ad cognitionem rerum et καταστροφήν fabulae.

2 CONSILIVM CELERE hoc celere neutraliter dicitur.

180 **2** 1 SVBITO TANTA TE IMPENDENT MALA accusatiuo

1 accede ⟨huc⟩ *RCO* ‖ 3 potestas est *OV* ‖ 4 de] ex *C* ‖ 5 -MET *om. V* ‖ 7 et *om. RV* ‖ 9 amittere amare ⟨an⟩ *V* (*dett.*) ‖ 10 quod *codd.* | ut *om. C* | qui *V* ‖ 15 EI ei] et hei mihi *V*, et est *RCO* | ⟨est⟩ ut *V* ‖ 16 hei mihi *codd.* ‖ 17 iuli *RCO* | hei *ROV*, hey *C* | quam⟨quam⟩ *RCO* ‖ 18 iam recte *O*, recte *V* ‖ 20 est *R* | aliquod mihi *V* ‖ 21 pertinens *O* ‖ 23 catastropham *V*, * * * * *rell.* ‖ 24 hoc celere *om. V* ‖ 25 TE *om. RCO* | *fort.* ⟨nota⟩ accusatiuo, *cf. Andr. III 5, 8; Hec. V 3, 2*

casu 'impendent', ⟨ut Lucretius (*I 327*) 'mare quae impenden⟩t uesco sale saxa peresa'. 2 Pro 'in te pendent mala'.

181 **3** 1 ⟨QVAE NEQVE VTI DEVITEM SCIO⟩ cum supra 'nullus es, Geta' dixerit, hic transitum fecit ad primam personam. 2 QVAE NEQVE VTI DEVITEM ruina aut uitanda est aut extrahenda ex ea sunt corpora, quae oppresserit.

182 **4** 1 NAM NON POTEST CELARI NOSTRA DIVTIVS AVDACIA bene 'nostra', quia et ipse partem maximam culpae sustinet ut magister.

181 **3** 3 DEVITEM antequam irruant, INDE EXTRAHAM cum irruerint.

182 **4** 2 CELARI Nigidius (*fr. LVIIII Swob.*) 'celari' quaerit utrum plenum sit an pressum.

183 **6** 1 QVIDNAM ILLE COMMOTVS VENIT hic ostendit poeta idcirco confusum induci Getam, ut de eius metu Antipho terreatur. 2 COMMOTVS VENIT modo 'commotus' perturbatus atque conterritus.

184 **7** 1 TVM TEMPORIS MIHI PVNCTVM 'punctum' pro momento, ut Lucilius in XIII (*l. XIV fr. 21 M.*) 'puncto uno horae quiquomque iuuassit'. 2 PVNCTVM angustissimum spatium. 3 AD HANC REM ad deliberandum quod ago. 4 ERVS ADEST uultu tristi ac superciliis arduis hoc

1 inpendent tu es (as *cod. Cuiac.*) corsales (-is *O*, *cod. Cuiac.*, causales *C*) saxa peresa *RCO*, *cod. Cuiac.*, impendent τωσεσκορσαλεσσακαπερεσα *V*; *Lucr. vers. agnovit Bentley*; 'impendent ⟨te' dicit pro 'tibi', ut *etc. Schoell* ‖ 2 pro interpendent *RCO* ‖ 4 QVAE — SCIO *add. W.* ‖ 6 QVAE — DEVITEM] que inquid id· m · n · (n · m · *R*, neque modo *O*) i · (inde *O*) *RCO* ‖ 7 sunt ex ea *V* (*dett.*) | oppresserat *C* ‖ 9 quia] nam *V* | sustinet *cod. Cuiac.*, suae tenet *rell.* ‖ 11 diuitem *RC* | antequam *Steph.*: antiqua *RCO*, cum iniqua *V* (*dett.*) | extra hanc *RCO* ‖ 14 sit *om. RCO* | an] ad *RC* ‖ 16 inducit *RCO* ‖ 19 TEMPORIS] pr̃is *R*, ip̃is *O* | momentum *R* ‖ 20 in XIII] in · x · in *O*, in ex · III · *R*, in ex *ui C*, in XIIII *V* (*dett.*) ‖ 21 una *V* | horae] hora et *codd.* | quiquomque *L. Mueller*: quiquoque *RCO*, qui hoc *V* | iuuassit *Sabbad.*: inuasit *codd.* ‖ 22 ad *om. RCO* | deliberandam quid ago *RCO* ‖ 23 atque *V*

dicendum est. 5 QVID ILLVD MALI EST mire πρὸς τὸ ‘erus adest’ ‘quid illud mali est’ posuit ex persona Antiphonis, cui pro calamitate est patris aduentus.

185 **8** 1 QVOD CVM AVDIERIT scilicet quod uxorem duxit Antipho. 2 QVOD EIVS REMEDIVM plus est quam si diceret ‘nullum’. 3 QVOD CVM AVDIERIT QVOD EIVS REMEDIVM I. IR. bene non addit quod: secum enim loquitur. 4 QVOD EIVS RE. I. IR. proprie ‘remedium’, quasi iracundia sit morbus.

186 **9** 1 LOQVARNE INCENDAM quia iracundia ignis est. 2 TACEAM INSTIGEM instigari proprie fera dicitur. 3 PVRGEM ME LATEREM LAVEM παροιμία· πλίνθον πλύνεις. 4 LOQVARNE ⟨INCENDAM⟩ TACEAM INSTIQEM σχῆμα διαπόρησις. 5 LOQVARNE INCENDAM duo sunt quae fieri in placando solent: aut loqui aut tacere. sed quid sibi uult ‘purgem me’, cum idem sit ‘loquarne’? an quia potest purgatio et per defensorem aut patronum induci? 6 Hoc quidam putant, sed melius est haec et perturbatae et seruilis imperitaeque personae uerba sine arte esse ⟨nec⟩ s⟨u⟩i uim significatus habere.

187 **10** 1 CVM MIHI PAVEO ‘cum’ praeterquam quod significat modo. 2 TVM ANTIPHO ME EXCRVCIAT ANIMI τῷ ἰδιωτισμῷ pro eo quod est ‘propter Antiphonem me excrucio animo’. sic et in Hecyra (*I 2, 46*) ‘fecit animi

1 mire — mali est *om. CO* | πρὸς τὸ *Steph.*: presto *codd.* ‖ 7 IR. *et* non *om. V* | addidit quid *O* | enim] cum *V* ‖ 8 IR. *om. V* | remedium — 11 proprie *om. RCO* ‖ 11 forma *R*, fora *C*, for[a] *O* ‖ 12 ME *om. V* | παροιμια *ed. pr.*: ρημον *V*, **** *rell.*; *παρόμοιον Sabbad., at cf. Suidas s. v. πλίνθον* | *πλίνθον πλύνεις Steph.*: *τιαηνθοντηαυνεησ V*, ***** *rell.* ‖ 13 *σχῆμα διαπόρησις Steph.*: *ηχημα λημαμορηνον V*, *om. rell.* ‖ 14 due *R* | ⟨et⟩ fieri *RCO* ‖ 15 placando *Steph.*: peccando *codd.* | quod *RC*, quo *O* ‖ 16 purgemne (*om.* me) *V* ‖ 17 et] etiam *O* | aut] et per *V* | Hoc] hec *R*, sic *V* ‖ 18 haec et *RCO*, hoc *V*; hoc : haec *Sabbad.* ‖ 19 nec sui *Schoell*: si *RCO*, et *V* (*dett.*) ‖ 20 significationis *O*, -cati non *V* (*dett.*) | habere *Steph.*: habet (-ent *dett.*) *codd.* ‖ 21 CVM . . . cum] Tum . . . tum *codd.* | quod *om. C* ‖ 22 aĩo *R*, *om. C* ‖ 23 *τῶ ανσοτισμο V*, *om. RCV*; *corr. Steph.* | pro — excrucio *om. C* | praeter *ROV* ‖ 24 excrucior *V*, -at *RO*

ut incertus foret'. genetiuo enim casu ueteres figurabant hanc locutionem.

188 **11** 1 EIVS ME MISERET EI NVNC TIMEO 'miseret' praeteritorum, 'timeo' de futuris. 2 EIVS ME MISERET EI NVNC TIMEO IS NVNC ME RETINET NAM ABSQVE EO ESSET figura πολύπτωτον: 'eius ei is eo'. 3 IS NVNC ME RETINET sic 'retinet', quomodo 'excruciat'. 4 NAM ABSQVE EO ESSET RECTE si ad eum res non pertineret, id est si meum tantummodo peccatum esset hoc ipsum.

189 **12** 1 RECTE EGO MIHI VIDISSEM ET SENIS ESSEM VLTVS IRACVNDIAM facete seruus occasionem melioris condicionis esse existimat fugae causam; tamquam sibi per eam et libertatis genus praestare posset et praedam. 2 RECTE EGO MIHI VIDISSEM ut dicimus 'uide tibi' et 'uidete uobis'. 3 *Et* 'recte uidissem' ἀντὶ τοῦ 'prouidissem'. 4 ET SENIS ESSEM VLTVS IRACVNDIAM 'senis' maluit dicere quam 'domini', ut in ipso nomine et hortamentum impune fugiendi appareat. 5 *Et* simul quia non 'iram' sed 'iracundiam' dicturus erat; nam ira de causa est, iracundia de moribus. 6 ET SENIS ESSEM VLTVS IRACVN. non dixit 'euasissem' sed 'ultus essem'; faciunt enim serui fugiendo, ut dominos paeniteat iratos fuisse. 7 VLTVS ESSEM sic Vergilius (*Aen. IV 656*) 'ulta uirum'.

190 **13** 1 ALIQVID CONVASISSEM figuratum est a colligendis uasis. 2 HINC ME CONICEREM ⟨πρὸς τὸ⟩ 'recte ego mihi uidissem'. 3 PROTINVS IN PEDES 'protinam' fuit, et sic Nigidius legit (*fr. LX Swob.*).

1 genitiuo enim casu *cod. Cuiac.*, gener eius usu (nisu *V*, uisu *dett.*) *rell.* | significabant *RCO* ‖ 5 IS *om. RC* | retinet me *RCO* | NAM — ESSET *om. V* | ESSET] sit *C*, sic *O*, ṃẹ ṣịc *R* | figura] sig̅ *RCO* ‖ 6 πολιπτοτον *V*, **** *RCO* | eius — eo *Klotz*: eius eo *RCO*, eius ei *V* | sic *Rabbow*: si *codd.* ‖ 10 ergo *C*, *om. O* ‖ 11 facete — 16 IRACVNDIAM *om. O* ‖ 12 per eam *Steph.*: peccati *codd.*; -anti *ed. pr.* ‖ 14 ut *Steph.*: et *codd.* ‖ 15 ΔΝΤΙ ΤΟΥ *cod. Cuiac.*, pro *rell.* ‖ 17 in *om. V* | et hortam-] exhortam-*?* ‖ 19 est *W.*: et *RCO*, *om. V* ‖ 20 IRACVN. *om. RCO* ‖ 21 sed ⟨et⟩ *RCO* ‖ 24 conuasisssem *C*, (*in mg.* al' corrasissem) *R*, corrasissem *OV* | collidendis *RCV*, colliendis *O*, *corr. ed. pr.* ‖ 25 πρὸς τὸ *add. Steph.* ‖ 26 et — *p.* 400 *l.* 4 enim *om. O* | nigius *V*

191 **14** 1 QVAM HIC FVGAM ⟨πρὸς τὸ⟩ 'conicerem in pedes'. 2 AVT FVRTVM PARAT πρὸς τὸ 'aliquid conuasassem'. 3 QVAM HIC FVGAM AVT FVRTVM PARAT secunda ἀπόδοσις: prius enim 'furtum' quam 'fugam' occurrere debuit.

192 **15** 1 SED VBI ANTIPHONEM REPERIAM 'sed' pro 'ergo', ut sit: ergo ubi Antiphonem reperiam? 2 An hic pro fine superioris sententiae est, ut Sallustius (*Hist. III fr. 45; cf. II fr. 68 et 70 M.*) 'sed Metellus in ulteriorem prouinciam'? 3 REPERIAM si alicubi cesset; AVT QVA QVAERERE INSISTAM VIA si alicubi ambulet. omnis enim, qui quaeritur, aut cessat aut ambulat.

193 **16** 1 TE NOMINAT ad hoc dudum auditur Geta et ipse non uidet adulescentes, ut plus illis terroris incutiat, dum secum loquitur. 2 NESCIO QVOD MAGNVM HOC NVNTIO EXP. M. diserte locutus est 'nescio quod magnum hoc nuntio exspecto malum' pro eo quod est 'nescio quod magnum malum hunc mihi nuntiaturum arbitror'.

194 **17** 1 DOMVM IRE PERGAM hoc nos ἐλλειπτικῶς 'domum pergam'. 2 IBI PLVRIMVM EST ostendit ab initio se domum pergere et sec⟨um⟩ uidetur deliberasse quare. 3 IBI PLVRIMVM EST scilicet propter amorem uxoris suae. 4 SANVN ES τὸ πλῆρες 'sanusne es' (*sic Ad. III 2, 38*). 5 REVOCEMVS HOMINEM comice et moraliter addidit

1 HIC] hinc *V*, hanc *R* | πρὸς τὸ *add. Westerh.* ‖ 2 πρὸς τὸ *Westerh.*: * * * * *RC*, *om. V* | aliquid — PARAT *dett.*, *om. RCV* ‖ 3 secunda ΔΠΟΔΟCIC *cod. Cuiac.*, secunda δϋπλωσὶσ *R*, διπλωσισ secunda *V*, * * * * * *C* ‖ 4 fuga *V* ‖ 5 sed — reperiam *om. CO* ‖ 6 hic pro] hic *O*, sed *V* (*dett.*) ‖ 7 finis *codd.*, *corr. W.* ‖ 8 sed] si *C* | in ulteriorem *V* (*dett.*), *om. RCO* | prouincia *RO* ‖ 9 cesset *schol. Ricc.*, -it *RCO*, -at *V* (*dett.*) ‖ 10 enim *om. C* | qui — ambulat *om. RCO* ‖ 12 dudum *W.*: dum *RCO*, dictum *dett.*, nomen *V*; diu *Steph.*, nunc *Rabbow* ‖ 15 diserte — malum *om. OV* ‖ 16 hoc *om. C* | nuntio] nunc *RC* ‖ 18 εληπτικοσ *RV*, * * * * *CO* ‖ 19 ⟨ire⟩ pergam *RCOV* | ubi *RO* | ostendit — 21 EST *om. C* ‖ 20 secum *Schoell*: sic *RV*, si *O*; hic *Sabbad.* ‖ 21 scilicet] ·i· *RCO* ‖ 22 SANVN ES *Sabbad.*: sanusne es *codd.* | το HNITHS sanusne es *cod. Cuiac.*, το πρηπεσ sanusne es *V*, *om. RCO* ‖ 23 comice] condite *CO*, -duce *R* | addit *RCO*

'hominem'. 6 STA ILLICO ille 'reuocemus' dixit, hic non progredi iussit.

196 **18** 1 SATIS PRO IMPERIO QVISQVIS ES hic ostendit culpae conscientia nullam auctoritatem reliquam in magistro Geta. 2 SATIS PRO IMPERIO id est imperiose.

197 **19** 1 CEDO QVID PORTAS OBSECRO ut (*Verg. Aen. II 161*) 'si uera feram, si magna rependam'. nam ferre et portare de negotiis maioribus dicitur. 2 CEDO QVID PORTAS OBSECRO ATQVE ID SI POTES VERBO EXP. mire expressit affectum de timore properantis. 3 VERBO EXPEDI deest 'uno'.

198 **20** 1 ELOQVERE aliter ostendit quid est 'uerbo exp.' dicendo 'eloquere'. 2 MODO APVD PORTVM 'patrem uidi' dicturus Geta praeuentus est ab eo, quem timor intellegentem fecerat. 3 HEM proprie uim suam cuique personae exhibuit: celeritatem ex praesagio metuenti Antiphoni et tarditatem intellectus ex quiete pectoris Phaedriae securo.

199 **21** 1 QVID AGAM iam flet Antipho et adhuc non intellegit Phaedria. 2 HVIVS PATREM ME VIDISSE PATRVVM TVVM mire poeta et Antiphoni minus quam oportet et Phaedriae plus quam oportet fecit loqui nuntium. ille enim paene diuinat ex metu, hunc tardum securitas facit.

3 HVIVS PATREM ⟨M.⟩ V. P. T. reddit utrique proprium, ut ille qui timebat paucis intellegeret et ille qui erat securus pluribus edoceretur.

200 **22** 1 NAM QVOD EGO HVIC NVNC SVBITO 'nam' aut subiunctiua coniunctio est superiori dicto quod ait 'quid

1 dixit] inquit *O* ‖ 3 quisque *RC* ‖ 4 ⟨pro⟩ culpae *V* | relictam *O*, aliquam *V* ‖ 5 ⟨pro⟩ imperiose *RC* ‖ 6 ut — OBSECRO *om. CO* ‖ 9 potest *O* ‖ 12 aliter] moraliter*?* | quod *RCO*, quū *V* | uerbum (*om.* exp.) *V* ‖ 13 ⟨· s ·⟩ patrem *O* ‖ 15 proprie uim suam *Schoell*: proprie enim suam (-a *R*) *codd.*; proprietatem suam *Bentley* ‖ 17 ex tardidate *RCO* | ex *Sabbad.*: et *RCO*, de *cod. Cuiac.*, *om. V* | quieti *RCOV* | securo phedrie *V* ‖ 19 flet Antipho] flectendo *RCO* ‖ 20 uidisse me *V* ‖ 21 et *1. om. V* ‖ 23 ex] et *R* | fecit *R* ‖ 24 utrunque *RCO* ‖ 27 quid *RC*, (*corr. in* quod) *V* ‖ 28 subiuncta *R*

agam' aut *ἀναστροφή* est 'nam quod' pro 'quodnam'. 2 NVNC SVBITO EXITIO REMEDIVM 'subito' et aduerbium et nomen est. (*Verg. Aen. I 535*) 'cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion'. 3 INVENIAM MISER cum 'ego' supra dixerit, *ἐμφατικῶς* addidit 'miser'.

201 **23** 1 QVOD SI EO MEAE FORTVNAE REDEVNT tragice amator hoc negotium f o r t u n a s o m n e s dixit esse. 2 FORTVNAE REDEVNT bene 'redeunt' quasi in peius et a processu retro et in deterius. 3 PHANIVM ABS TE VT DISTRAHAR amatoria *προσφώνησις* per *ἀποστροφήν*. 4 ABS TE VT DISTRAHAR non dixit 'ut a me distraharis'. 5 *Et* uide uerbum uim cohaerentis ostendere.

202 **24** 1 NVLLA EST MIHI VITA EXPETENDA 'nulla' pro 'non'. 2 An n u l l i u s c o n d i c i o n i s, quasi dicat: ne deorum uita quidem mihi dulcis est sine te? 3 NVLLA EST MIHI VITA EXPETENDA scilicet ut nulla sibi uita sit expetenda sine Phanio.

203 **25** 1 TANTO MAGIS TE ADVIGILARE 'ad' uim auctiuam nunc habet, ut a d l a u d a b i l e, a d m i r a b i l e. 2 FORTIS FORTVNA ADIVVAT *παροιμία*. 3 *Et* 'fortis' accusatiuus pluralis est casus.

204 **26** 1 NON SVM APVD ME id agitur, ut supra diximus (*ad v. 1*), quemadmodum Antipho praesens non sit, quem neque conuenit contra patrem aliquid dicere neque rursum praesentem opprimi a patre ex argumento est. 2 AT-

1 anastrophe *RCO*, antistrophe *V* ‖ 4 ego] · N · *RC*, enim *O* ‖ 5 *εμφατικοσ V*, emphatos (-tas *C*) *RCO* ‖ 9 et inde Terentius *RCO* | ABS] a *RC* ‖ 10 *προφονησισ V*, prophonesis *RCO* | per (pro *O*) apostrophen *ROV*, parastrophen *C* ‖ 11 ut *om. V* ‖ 12 uico herentis *R*, unịco herentis *C*, unco unci herentis *O* ‖ 14 An *W.*: ad *RCO*, aut *V* (*dett.*) ‖ 15 quidem uita *V* | sine — scilicet *om. RCO* ‖ 16 scilicet *Sabbad.*: sic *V* (*dett.*) | sibi] tibi *RCO* ‖ 17 ⟨ṣịṭ⟩ sine *V*, *om. RCO* ‖ 18 ⟨age⟩ ad *CO* | actiuam *COV* ‖ 19 ⟨et⟩ admirabile *CO* ‖ 20 *παροιμία Steph.*: *παρομιον V* (peromion *vel* paremion *dett.*), *om. RCO* ‖ 21 pluralis *om. C* | casus *om. V* (*dett.*) ‖ 22 idem igitur *RCO* ‖ 24 aliquid — praesentem *om. O* | rursus *C* ‖ 25 ex sanguine meo ($\overset{o}{m}$ *R*, modo *O*) est *RCO*

QVI OPVS EST NVNC QVAM MAXIME VT SIS ANTIPHO ‘apud te’ subauditur.

205 **27** 1 NAM SI SENSERIT TE TIMIDVM PATER E. A. C. C. sic Sallustius in historia (*II fr. 111 M.*) ‘ita fiducia quam argumentis purgatiores dimittuntur’. 2 NAM SI SENSERIT TE ⟨T.⟩ ‘timidum’ pro ‘timentem’, ut ‘addit se sociam timidisque superuenit Aegle’ Vergilius (*Ecl. VI 20*).

206 **28** 1 COMMERVISSE CVLPAM nunc ‘commeruisse’ pro ‘commisisse’. 2 HOC VERVM EST congrue fit, ut et Geta et Phaedria audaciores sint, qui et absque amore sunt. et hos oportet obici pro Antiphone irato seni. 3 NON POSSVM IMMVTARIER uim negantis hoc habet quod ait ‘immutarier’. ostendit enim naturae suae timiditatem nullis adhortationibus eici posse.

207 **29** QVID FACERES SI ALIVD GRAVIVS TIBI NVNC FACIVNDVM FORET bene ‘grauius’, quia hoc graue, ut uideas ipsam hortationem uim habere concedentis: graue esse quod geritur.

208 **30** 1 QVI HOC NON POSSVM ILLVD MINVS POSSEM hoc intulit παρὰ προσδοκίαν, nam uidebatur hac interrogatione adduci posse ad sententiam percunctantis. et haec est dialectica contra ἐπαγωγήν, cum male respondendo callidae interrogationis interrumpimus argumentum. 2 HOC NIHIL EST PHAEDRIA ILICET ‘hoc’ relatiuum. 3 An ‘hoc’ cum contemptu pro ‘hic Antipho nihil est’? sic Cicero in Verrinis (*II, IV 14, 33*) ‘etsi hoc nescio quid nugatorem sciebam’ pro ‘hunc’. 4 ILICET semper ‘ilicet’ finem rei significat,

1 QVAM] cum *Ter.* | sit *R* ‖ 4 historiis *O* ‖ 5 ⟨quam⟩ purgatores *C* | dimittimur *V* ‖ 6 ut] uirgi · *O*, *om. RC* ‖ 7 Vergilius *om. OV* ‖ 8 nunc comme *RC*, *om. O* ‖ 10 et *2. om. RO* ‖ 11 hos *Steph.*: hoc *V* (*dett.*), hec *RCO* ‖ 15 alius *C*, aliquid *O* | faciendum *V* ‖ 16 FORET *om. RC* ‖ 19 QVI] cum *V* (= *Ter.*) | POSSEM *om. RCO* ‖ 20 *παραπροσδοκείαν* *V*, *om. RCO* | nam] quia *V* ‖ 21 percontantis *C*, exhortantis *V* | est] ars *RCO*, ars est *dett.* | dialetica *RC* ‖ 22 *επαγογεν* (ω above ο) *V*, epagogen *CO*, **** *R* ‖ 24 hoc *1.* — 25 est *om. O* | ⟨utrum⟩ hoc *1. V* (*dett.*) | negatiuum *RC* ‖ 26 tametsi *Cic.* | quidem *codd.* | nugatorium (e above u) pro hunc sciebam *V*

ut 'actum est' (*Andr. III 1, 7; alibi*). 5 ILICET per syncopam. sic iudices de consilio dimittebantur, suprema dicta cum praeco pronuntiasset 'ilicet', quod significat ire licet.

209 **31** 1 QVIN ABEAM hinc terrorem commouet Antiphoni. 2 *Et* 'quin' pro 'cur non'. 3 ET QVIDEM EGO ordo: et ego quidem. et deest 'abeo'.

210 **32** QVID SI ASSIMVLO audacem scilicet.

209 **31** 4 OBSECRO QVID SI ASSIMVLO SATIN EST adeo morale uitium est ex conscientia [enim] pauor, ut ipse quoque Antipho nitatur contra neque quicquam promoueat.

211 **33** 1 SATIN SIC EST hic locus actoris magis quam lectoris est: ostenditur enim conari ad simulandam audaciam, quo magis ridicule formidulosa persona est. 2 PROPEMODVM et hoc non plenae consensionis est quod ait 'propemodum'. 3 SAT EST non dixit 'bene est' sed 'sat est'. 4 *Et* uide uix ad hoc ipsum esse peruentum.

212 **34** 1 EM ISTVC SERVA dicendo 'serua' ostendit iam incipere deperire quod finxit atque assimulauit audaciae. 2 EM ISTVC SERVA ET VERBVM VERBO PAR PARI animaduerte [et] quid doceat et uide satin artifex poeta debitum reddat rebus atque personis. 3 VERBVM VERBO PAR PARI duo dixit: non tantum 'uerbum uerbo' sed 'par pari'.

213 **35** 1 NE TE IRATVS SVIS SAEVIDICIS causalem uim

1 sincopam *codd.* ‖ 2 supra *V* ‖ 5 hic terrore *V*, hunc terrorem *RCO*; *corr. Sabbad.* | antiphonem *V* (*dett.*) ‖ 6 non *om. RCO* ‖ 7 habeo *C* ‖ 9 SATIN EST] at in eo *RCO* ‖ 10 est] ã · *R* | enim *om. dett.*; homini *Schoell* ‖ 12 hic — 13 est *om. O* ‖ 13 conari *om. O* ‖ 17 uix *post* ipsum *V* ‖ 19 Hem *codd.* | SERVA] et hoc uerbum ut par pari referto *add. RC* (*cf. Eun. III 1, 55*), et uerbum uerbo par pari ut respondeas *add. dett.* (*sim. O*) ‖ 21 hem istuc serua *V*, emiscuit te serua *RCO* | VERBO *om. RC* | animaduertet *C* ‖ 22 et *secl. W.* | quod *RCO* | doceata *C*, deceat *O* | et *hic om. RCO* | uide satin (-is *O*) *RCO*, *cod. Cuiac.*, quid (*om. dett.*) commachinetur *V* (*dett.*) | poeta ⟨qui⟩ *V* (*dett.*) | debitis *R* ‖ 24 duo — pari *om. CO* | non ⟨enim⟩ *V* ‖ 26 seuis dictis *V*, iudicis *RCO*

habet quod ait ‘iratus’, hoc est: qui ob praesentem iram uehementius tecum agat. 2 PROTELET ⟨et protelo⟩ et protelum a pro et tendendo dictum est, *quod est ante et trahere.* alii ab assiduo telorum iactu existimant dici, ut Lucretius (*II 531*) ‘undique protelo plagarum continuato’, hoc est tenore. 3 PROTELET protrahat, percutiat, exagitet.

214 **36** 1 VI COACTVM ESSE TE mira breuitas, qua tota defensio continetur. et subauditur ‘fac respondeas’ aut quid tale. 2 INVITVM bene idem repetit ad confirmandam memoriam trepidantis. etenim non diuersa sunt, sed saepe repetuntur, ut teneri possit id quod causae opus est. *nam ‘ui coactum esse’ idem significat quod ‘inuitum’.* 3 An ideo ‘ui coactum’ ‘inuitum’ iungendum est, quod interdum etiam ipsi nos cogimur propria uoluntate? ut ipse in Andria (*IV 1, 34*) ‘tu coactus tua uoluntate es’.

213 **35** 4 SCIO apparet hoc uerbum eo uultu dici, ut manifestum sit absenti animo esse eum, cum quo loquitur.

214 **36** 4 TENES exquisite addidit ‘tenes’: apparet Antiphonem uultu ostendere, quod nihil horum perturbatus aduertat.

215 **37** 1 SED QVIS HIC EST SENEX ‘sed’, ut diximus (*cf. ad I 2, 7; I 4, 15*), transitum significat ad alteram rem ab ea quae agebatur. 2 QVEM VIDEO IN VLTIMA PLATEA sic dixit ‘ultima platea’, quemadmodum Vergilius (*Aen. II 449—50*) ‘imas obsedere fores’. 3 IPSVS EST et quia timidior est et postea de proximo ipse dignoscit magis.

216 **38** 1 NON POSSVM ADESSE apparet ex conspectu patris

1 quod] hoc *C* | id est *V* | ob] ad *CO* ‖ 2 et protelo *add. W.* ‖ 3 protelim *V* | et *V* (*dett.*), ex *RCO* | tendendo (*cf. Thes. gl. s. v.* telum) *cod. Laur. 53, 9*, cedendo *rell.; v. append.* ‖ 4 ab *om. RCO* ‖ 6 tenore] telorum *V* | percutiat *Schoell* (*cf. Non. 363, 1*): ꝑueniat *R*, p̄ueniat *C*, preu- *V*, prou- *O* ‖ 8 VI — TE *in codd. ante* 6 PROTELET *legitur* ‖ 9 fac *ed. pr.*: ac *codd.* ‖ 10 bene idem *dett.*, id bene *V*, id bene est *RCO* ‖ 11 etenim non *W.*: ē enim *RCO*, non enim *V* (*dett.*) ‖ 12 est] sit *COV* ‖ 16 es *ante* tua *V* ‖ 17 hoc] tuo cum (eum *R*, quom *O*) *RCO* | dici ut] dicitur *RCO* ‖ 18 eum *Steph.*: cum eo *RCV*, *om. O* | loquitur] *sc.* Geta ‖ 19 apparet] ut appareat *V* (*dett.*) ‖ 20 uultu *D*, -um *rell.* ‖ 22 aliam *CO* | ad eam *RC*

magis confundi quam ex nuntio aduentus eius filium. 2 QVO ABIS ANTIPHO sic Vergilius (*Aen. X 649*) ‘quo fugis, Aenea?’ et (*Aen. X 369*) ‘quo fugitis, socii?’ sic enim loquitur qui uult ostendere condicionem locorum, in qua peruerso modo alius petitur, alius linquitur.

217 **39** 1 MANE MANE INQVAM omnia haec habent singularem uim in se reuocantis. 2 AH QVID AGIS ut perturbati intercessoris est dicere ‘quid agis?’, ut alibi (*Andr. I 1, 107*) ‘mea Glycerium, quid agis? cur te is perditum?’ 3 EGOMET ME NOVI ET PECCATVM M. duo dixit, et hominem pauidum et peccatum graue.

218 **40** 1 VOBIS COMMENDO PHANIVM ET VITAM MEAM comice duo duobus rettulit: ‘me’ et ‘peccatum meum’, ‘Phanium’ et ‘uitam meam’. 2 *Et* animaduerte, quod amator prius ponat Phanium quam uitam suam.

219 **41** 1 GETA QVID NVNC FIET apparet haec sic pronuntianda, quasi adhuc tuto dicantur. 2 TV IAM LITES AVDIES non intulit quod quaerebatur, sed uerba sunt hominis omnia desperantis. 3 TV IAM LITES AVDIES EGO PLECTAR PENDENS tu audies, ego uerberabor, ut alibi (*Heaut. II 3, 115*) ‘tibi erunt parata uerba, huic homini uerbera’. quod ipsum mire: tu non f a c i e s lites, sed a u d i e s.

220 **42** EGO PLECTAR PENDENS ‘plectar’ feriar, unde et p l e c t r u m et p l a g a e dictae.

221 **43** SED QVOD MODO HIC NOS deest ‘tamen’, ut sit: sed tamen.

222 **44** ID NOSMET IPSOS FACERE OPORTET quia ‘nos’ supra dixit, in significatione actus proprii ‘ipsos’ addit.

223 **45** 1 AVFER MIHI OPORTET ‘mihi’ *τῷ ἀττικισμῷ* addidit:

8 alibi] in and· *O* ‖ 10 M. *om. RC* ‖ 12 comice — meam *om. O* ‖ 17 quasi *om. C* | adhuc tuto *Lindenbr.* (*ex cod. Cuiac.?*): a destituto *dett.*, eadem *RCO*, eadem a destituto *V* ‖ 18 non — 20 PENDENS *om. C* ‖ 19 EGO — audies *om. O* ‖ 24 ⟨·i·⟩ feriar *O* ‖ 26 NOS] non *RC* ‖ 28 nos id met *C*, nosmet *O* | quia — OPORTET *om. CO* ‖ 29 addidit *V* ‖ 30 mihi *τῷ ἀττικισμῷ*] *μητô απικισμω̂* *V*, * * * * *RCO* | addidit ⟨mihi⟩ *V*

et sine hoc enim sententia plena est. 2 QVID TV QVID FACIAM IMPERA mire ad omnia paratum se indicat, qui 'impera' dixit seruo.

224 **46** 1 MEMINISTI OLIM VT FVERIT VESTRA ORATIO mire et consilio et oratione compendiosus est, quo magis Phaedriam propriis consiliis ac domesticis promoueret. 2 VT FVERIT VESTRA ORATIO ut magis excitaret, non 'nostra' dixit sed 'uestra'.

225 **47** 1 IN RE INCIPIENDA proprie quasi de re magna dixit. et alibi (*Heaut. III 3, 39*) 'uide quod inceptet facinus'. 2 AD DEFENDENDAM NOXIAM 'noxiam' nunc culpam, alias rem. et est ἐπένθεσις ab eo quod est 'noxam'. *et hoc factum est propter iambica.*

226 **48** 1 IVSTAM ILLAM CAVSAM FACILEM VINCIBILEM OPTIMAM considera singula et inuenies et naturali ordine et per αὔξησιν dicta. 2 CAVSAM pro defensione posuit. 3 *Et* VINCIBILEM quae facile uincat.

227 **49** NVNC IPSA EST OPVS causa scilicet.

228 **50** 1 MELIORE ET CALLIDIORE bene 'meliore et callidiore', quia tunc prolusio fuit, nunc ipsum proelium. 2 FIET SEDVLO παρέλκον 'sedulo', nam suffecerat 'fiet'.

229 **51** 1 NVNC PRIOR ADITO TV 'adito' quasi ad proelium. Vergilius (*Aen. V 378—79*) 'nec quisquam ex agmine tanto audet adire uirum'. 2 EGO IN INSIDIIS HIC ERO tota μεταφορά de re militari est.

230 **52** 1 SVCCENTVRIATVS succenturiari dicitur, qui ex-

1 plena *om. RCO* | QVID] quod *RCO* ‖ 4 fuerat *C* | uestra *V* ‖ 6 permoueret *RCO* ‖ 7 excitaret *om. RCO* ‖ 9 incipiunda *V* | de re *Steph.*: diceret *codd.* ‖ 10 et] sic *dett.* | alibi ⟨dixit⟩ *V* ‖ 11 noxam *codd.* | noxam *V*, *om. RCO* ‖ 12 culpem *RC* | rem] poenam *V* (*dett.*); *an* ream? *cf. Thes. gl. s. v.* noxa | et est] teste *RCO* | epenthesis *V*, ·g· *RC*, ·p· *O* | ab eo *om. RCO*; *malim* ad id ‖ 13 noxum *V* | hoc *om. O* ‖ 14 ⟨et⟩ facilem *V*, *om. O* ‖ 15 et *1. om. C* | natura ordine *V* (*dett.*), natura *R*, nam̃ *O*, nam *C*, *corr. ed. pr.* ‖ 16 per αυξησην *V*, per *** *RO*, per *C* ‖ 19 bene — callidiore *om. RCO* ‖ 21 fi*e*t *V* | parelcon sedulo *V*, *om. RCO* | nam] an *RCO* ‖ 22 ADITO] ad*i*to *V*, dato *R* | addito *R* | quia *V* ‖ 24 ero tota μετάφορα *V*, adero metaphora *O*, ****** *RC*

plendae centuriae gratia subicit se ad supplementum ordinum. et est translatio a re militari. 2 AGE potuit dicere ‘uero’ aut ‘ita’, sed ‘age’ dixit, quod uerbum uim hortationis maximam praebet.

II.

1.

231 1 1 ITANE TANDEM VXOREM DVXIT ANTIPHO INIVSSV MEO in hac scaena accusatio est et contradictio per remotiuam qualitatem. *ergo controuersia.* 2 ITANE TANDEM VXOREM DVXIT ANTIPHO hic exemplum uitae est, in quo spectatur nullam esse tam iustam et grauem iracundiam patris, quae non et fiducia defensoris et interuallo temporis euanescat. 3 ITANE TANDEM VXOREM DVXIT non potuit uehementius incipere quam ut ipse crimen quod obicit miraretur. 4 ITANE TANDEM V. D. ‘tandem’ hic expletiua coniunctio est, ut Cicero (*Catil. I 1*) ‘quousque tandem abutere, Catilina’. 5 ITANE TANDEM hic totus uersus est in hoc: an factum sit, quid factum sit, a quo factum sit, in cuius iniuriam factum sit.

232 2 1 NEC MEVM IMPERIVM rara ἀποσιώπησις, quam non sequitur ‘sed’: intulit enim ‘age’; subauditur autem ‘reuereri’. sic Lucretius (*II 16*) ‘nonne uidere’. 2 AGE MITTO IMPERIVM NON SIMVLTATEM σχῆμα διανοίας· *μεταδιόρθωσις.* Vergilius (*Aen. XI 347*) ‘cuius ob auspicium

4 hortationis *cod. Cuiac.*, hortantis *rell.* ‖ 9 grauem *Steph.*: gratam *codd.* ‖ 10 quae non *Steph.*: q̄ nūo *RCO*, quin *V* (*dett.*) ‖ 11 ⟨non⟩ euanescat *RCO* ‖ 12 accipere *RCO* ‖ 13 tandem] tamen *C* ‖ 15 catelina *RO* | ITANE] hic ne *C* | TANDEM] t· *R* ‖ 16 in hoc est *V* (*dett.*) | quid — 17 sit *2. om. O* | quid *Steph.*: quod *RC*, et quod *V* ‖ 18 NEC] ne *C* | rara] *κα*lα *V*, *om. O* | αποσιωπησισ *V*, aposiopesis *O*, **** *RC* ‖ 19 enim] ē *V* | reuerere *V* ‖ 21 MITTO] omitto *RC*, omitte *OV* | CXHMΑΔΙΑΝΟΙΑC ΜΗCΟΛΟΘΩσις *cod. Cuiacii*, εχΗμΗαροΗασμεσοαορεωσισ *V*, **** *RC*, *corr. Sabbad.*

infaustum moresque sinistros'. 3 AGE MITTO legitur et 'ac'. 4 SIMVLTATEM iurgium, contentionem.

233 **3** 1 NON PVDERE hoc absolutum est et nulli adnexum. 2 NON PVDERE hic Nigidius annotauit (*fr. LXI Swob.*) neminem uideri pudere ante delictum.

234 **4** 1 VIX TANDEM conuenit hoc dictum ei, qui iam pridem se male audire putat, et ideo sero uidetur ad hunc senex peruenisse, cum ille metuens se primum ad accusationem crederet. 2 An 'uix tandem' ad hoc pertinet, quia ille 'monitor' dixit? quasi dicat: uix tandem factum est, ut me senex laudare coepisset, quia 'monitor' quamuis in contrarium dixerit, tamen nomen est laudis. 3 VIX TANDEM εἰρωνεία, quasi 'paene me oblitus est'. 4 An quia tarde ad seruum peruenit senex, quem ille ob conscientiam a se coepturum esse credebat? 5 QVID MIHI DICENT AVT QVAM CAVSAM ⟨R.⟩ 'dicent' si negare uoluerint, 'causam reperient' si purgare: omne enim crimen a defensore aut negatur aut purgatur.

235 **5** 1 DEMIROR pro 'nescio', nam admirationem ignorantia facit. 2 ATQVI REPPERI IAM ALIVD C. eo animo hoc dicit, quo supra (*v. 4*) 'uix tandem'. 3 *Et* cum ille pluraliter 'reperient' dixerit, hic singulariter 'repperi' respondet, quasi in se solo sit crimen.

236 **6** INVITVS FECI LEX COEGIT bene poeta iam scire facit senem quid isti dicturi sint, ut uideatur frangi posse qui iam partem defensionum admittit.

1 sinistros] *nempe suppl.* 'dicam equidem, licet arma mihi mortemque minetur' (= *v. 348*) | omitte *codd.* ‖ 2 ac *Faërnus*: ieci *V* (*dett.*), ** *RCO* ‖ 4 hic — pudere *om. C* | nigidio *R* ‖ 7 audiri *COV* | putat *om. O* ‖ 8 ad] et *RCO* ‖ 12 quamuis] quia iam uix *RCO*, et uix tandem *V* ‖ 13 *νρωνια V*, ironia *O*, **** *RC* | mei *V* ‖ 14 an] alii *V* | seruum *Sabbad.*: suum *codd.* | quem ille] quam *RCO* ‖ 15 esse — *p.* 412, 19 HABENDAE *om. RCO* ‖ 17 enim *dett.*, eius *V* ‖ 20 Atque *L* | c.] cura *dett.*, *om. V* | hoc *om. V* ‖ 21 uix] dixit *L*, dicit *VD* ‖ 22 dixit *L* ‖ 23 respondet *L*, -dit *VD* | se solo *D*, se dolo *V*, sedulo *L* ‖ 25 quid *D*, quod *VL* | sunt *dett.* | ut *om. L* | uideantur *D* | frangi] se angi *V* ‖ 26 defensionis *dett.* | amittit *L*

238 **8** 1 ILLVD DVRVM 'illud durum' dicit, quod supra (*v. 5*) 'atqui repperi iam: aliud c.'

237 **7** CAVSAM TRADERE ADVERSARIIS hoc cum maiore exclamatione dicitur; non enim dixit 'concedere aduersariis', sed quod plus est 'causam tradere'.

238 **8** 2 ILLVD DVRVM EGO EXPEDIAM SINE uide praeparationem futurae defensionis; quam nisi hoc modo Terentius intulisset, incredibile uideretur subito sedatum senem.

239 **9** 1 INCERTVM EST QVID AGAM nonnihil iam fracta indignatio est, nam in his uerbis non iam ira sed admodum maeror est. 2 QVIA PRAETER SPEM ATQVE INCREDIBILE HOC Vergilius (*Aen. IV 419*) 'hunc ego si potui tantum sperare dolorem'. 3 ATQVE INCREDIBILE HOC MIHI OBTIGIT grauius est 'incredibile' quam 'praeter spem' et ideo posterius et in auctu est. 4 OBTIGIT pro 'accidit'; cuius reciprocum est, si quis quid ⟨boni⟩ accidisse dicat, non o b t i g i s s e.

240 **10** 1 ITA SVM IRRITATVS 'irritatus' prouocatus et in i r a m impulsus, hoc est commotus et perturbatus. 2 ANIMVM VT NEQVEAM AD COGITANDVM INSTITVERE bene 'instituere' dixit, quo uerbo quies ostenditur cogitatur⟨ae⟩ mentis, quae nunc non adest.

241 **11** 1 CVM SECVNDAE RES SVNT MAXIME TVM MAXIME ut (*Verg. Geo. I 299*) 'nudus ara, sere nudus'. 2 *Et* bona sententia: tum maxime sapienti metuendum, quo tempore maxime securus est stultus.

242 **12** 1 MEDITARI OPORTET SECVM bene additum 'secum':

1 illud durum *om. D* | quod] qui *dett.* ‖ 2 atque *VL* | aliud c.] aliam *codd.* ‖ 3 TRADERE] tandem *codd.* | ADVERSARIIS — tradere *cod. Cuiac.*, *om. VLD* ‖ 5 plus *Sabbad.*: prius *cod. Cuiacii*; peius *Westerh.*, prauius *Schoell* ‖ 10 nam in *Steph.*: cum *codd.* ‖ 11 est *om. L* ‖ 15 auctu *D*, *cod. Cuiac.*, auctum *V*, actu *L* ‖ 16 ⟨ob⟩ cuius *codd.* | reciprocum] respectum *D* | quis quid boni *W.*: quis *dett.*, quid *V*; bonum *add. ed. pr.*; *cf. Andr. II 3, 24* ‖ 18 irritatus *om. D* | in] ad *D* ‖ 20 INSTITVERE] instituor *D* ‖ 21 instituere *om. L* | cogitaturae *W.*: -tatur *codd.*, -tatiue *ed. pr.*; ⟨in⟩ cogitatu *Schoell* ‖ 24 ut ⟨Virg'⟩ *D* | Et] ẽ *V* ‖ 27 additum ⟨est⟩ *D*

insaniae enim uidebitur hoc palam agere. 2 ADVERSAM AERVMNAM FERANT abundat 'aduersam'.

243 **13** 1 PERICVLA DAMNA EXILIA PEREGRE REDIENS SEMPER COGITET AVT F. P. A. V. M. superiora ἀσύνδετα inferioribus †intermixta sunt coniunctionibus intermixtis. Sallustius (*Hist. I fr. 55, 4 M.*) 'nam quid a Pyrrho, Hannibale, aequore et terra'. 2 PEREGRE REDIENS SEMPER COGITET mire a genere ad speciem non semel transit; nam cum dicit 'peregre rediens', iam de se loquitur sed latenter. 3 SEMPER COGITET ad singularem a plurali transit: supra dixit 'omnes', at nunc 'cogitet'. 4 *Et* est ordo: semper peregre rediens, ⟨id est⟩ quicumque peregre redit.

244 **14** 1 AVT FILII PECCATVM AVT VXORIS MORTEM AVT MORBVM FILIAE quamuis iratus filio non potuit tamen dicere 'filii mortem'. conuenit autem seni uxoris mortem non putare magnum incommodum. 2 AVT FILII PECCATVM A. V. M. AVT M. F. uarie post enumerationem conclusam cetera intulit. Vergilius (*Geo. II 136—37*) 'sed neque Medorum siluae ditissima terra n. p. G. a. a. t. H.'

245 **15** 1 COMMVNIA ESSE HAEC FIERI POSSE ordo est: semper cogites communia esse, fieri posse filii peccatum, uxoris mortem, filiae morbum. 2 COMMVNIA ESSE commune est, quod accidere omnibus potest.

246 **16** 1 QVICQVID PRAETER SPEM EVENIAT OMNE ID DEPVTARE ESSE IN LVCRO uide iam senem fractum non culpam

1 insaniae *Sabbad.*: insane *codd.*; insani *Steph.* ‖ 4 acyntheta *V*, asyntheta *D*, assinteta *L* ‖ 5 intermixta] iuxta *Schoell* ‖ 6 quid *L*, quidem *D*, qui de *V* | a *cod. Cuiacii*, *om. VDL* ‖ 7 aequor *codd., corr. Lindenbr.* | et terra *om. D* | cogitat *codd.* ‖ 8 non semel ⟨semper⟩ *D* ‖ 9 iam — 12 rediens *om. V* | de se *ed. pr.*: se[d] *L*, secum *D*; se *?* ‖ 10 cogitat *DL* | a singulari ad pluralem *DL*, *corr. Sabbad.* ‖ 11 at nunc *L*, et sic *D* | cogites *L*, cogites ⟨nunc⟩ *D* ‖ 12 id est *add. W.* ‖ 13 AVT MORBVM — 15 mortem *om. D* ‖ 16 AVT] ut *L* ‖ 17 M. F.] fi · m · *L*, filiae *D* ‖ 18 innuit *D* ‖ 19 h · ⟨l · i · c · (t · e · c · *L*) n · (u · *L*) b · n · i · t · q ·⟩ *DL* ‖ 21 posse fieri peccatum filii *D* ‖ 22 ESSE] ‖ esse (et *suprascr.*) *L* ‖ 24 deputare id est *D*, id deputare esse *L* ‖ 25 seni *L*

filii magnam ducere, sed ideo indignari, quod non crediderit peccaturum; in quo ipse se reprehendat. 2 Quod a precatoribus dici solebat, hoc dicit: ʽcommunia esse’ et ʽfieri posse’.

247 **17** ERVM ANTE EO SAPIENTIA legitur ʽante eam’, sed pronuntiatiuum ⟨posuit⟩ pro coniunctiuo, ʽante eo’ pro ʽante eam’.

248 **18** 1 MEDITATA SVNT MIHI OMNIA MEA INCOMMODA nimis comice non clades aut aerumnas posuit seruus, sed ʽincommoda’: molere in pistrino, uapulare, habere compedes etc., cum hoc nomen leue quiddam significet, ut in Eunucho (*II 3, 38—39*) ʽimmo enim infeliciter: nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno’. 2 ERVS SI REDIERIT ʽsi’ aut pro ʽcum’ ⟨aut⟩ seruiliter ut dubitet ex uoto suo, utrum dominus redeat an non, quod cupit.

249 **19** 1 MOLENDVM VSQVE IN PISTRINO facete enumerat seruus uniuersa supplicia suae condicionis excepta cruce et furca, quarum poenam uerbis extenuare non potuit. 2 HABENDAE COMPEDES uitiosam locutionem seruili personae dedit Terentius; nam integrum esset, si diceret ʽhabendas compedes’. unde quidam non ʽesse’ sed ʽusque’ legunt.

250 **20** 1 OPVS RVRI FACIENDVM uarie: ʽmolendum’ ʽuapulandum’ ʽcompedes’ ʽopus’. 2 *Et* supra uerba gerundia sunt et infra participia. 3 HORVM NIHIL QVICQVAM ACCIDET ANIMO NOVVM recte addidit ʽanimo’: omne enim quicquid acciderit nouum erit, sed non animo. 4 HORVM QVICQVAM NIHIL *παρέλκον* quartum. 5 HORVM NIHIL

1 dicere *VL* ‖ 2 reprehendebat se *D* ‖ 3 peccatoribus *VD* | dixit *L* | esse *om. L* ‖ 5 ⟨in⟩sapientia *VD* | ante eam *Umpfenb.*: anteeo *LD*, ãnteo *V* ‖ 6 pronuntiaturum *D* | posuit *add. Schoell* ‖ 9 nimis — incommoda *om. L* ‖ 11 quiddam significet *Steph.*: quoddam (quodam *D*) significat (sig^{t} *V*) *codd.* ‖ 14 autem *codd., corr. Steph.* | aut *add. Steph.* ‖ 18 et] de *DL* | ⟨ex⟩ uerbis *V*, *om. D* ‖ 24 ⟨et⟩ opus *V* | Et] ut *C* | gerundii *RCO* ‖ 25 infra *in ras.* V^{2} | ACCIDET *om. RCO* ‖ 26 ⟨recte⟩ erit *C* ‖ 27 non *om. O* | HORVM — *παρέλκον* (parelcon *codd.*) quartum *dett.*, *om. RCOV*

QVICQVAM ACCIDET ANIMO NOVVM tale est illud sapientis Aeneae (*Verg. Aen. VI 103—4*) ‘non ulla laborum, o uirgo, noua mi facies inopinaue surgit’. *et (Aen. XI 18) ‘arma parate animis et spe praesumite bellum’ et (Aen. IV 419) ‘hunc ego si potui tantum sperare dolorem’ idem.*

251 **21** 1 QVICQVID PRAETER SPEM EVENIET OMNE ID DEPVTABO ESSE IN LVCRO totidem uerbis usus est, quot senex, ad irrisionem eius. sic et in Adelphis (*III 3, 74—75, cf. v. 61*) ‘inspicere tamquam in speculum in patinas, Demea, iubeo’. 2 OMNE ID DEPVTABO ESSE IN LVCRO hoc idem senex fieri oportere dixit (*v. 16*), quod hic fecit. *ergo sapienter Geta.*

252 **22** 1 SED QVID CESSAS HOMINEM ADIRE bene ‘adire’ quasi terribilem et pugnaturum, ut (*Verg. Aen. V 379*) ‘audet adire uirum’. 2 *Et* ‘hominem’ comice addidit.

3 ET BLANDE IN PRINCIPIO ALLOQVI recte monuit, non perpetuo ‘blande’ sed ‘in principio’ agendum, secundum praeceptum Isocratis, qui ait (*πρὸς Δημ. 31*) ‘*μηδὲ πρὸς τὰς τῶν πλησιαζόντων ὀργὰς τραχέως ἀπαντῶν, ἀλλὰ θυμουμένοις μὲν αὐτοῖς εἴκων, πεπαυμένοις δὲ τῆς ὀργῆς ἐπιπλήττων*’.

253 **23** PHAEDRIAM MEI FRATRIS VIDEO FILIVM haec uerba ostendunt quam pacato ore suscipiatur Phaedria.

254 **24** 1 MI PATRVE SALVE ‘mi’ uim blandimenti habet, nam significat ‘meus’. 2 SALVE SED VBI EST ANTIPHO bene expressit promptum animum ad litigandum, raptim reddita salute et potius ad iurgium praeuertendo.

3 surgat *RCO*, surget *V* ‖ 5 idem] id enim *O*, *om. V (dett.)* ‖ 6 euenit *RC* (*sic et E*[1] *Ter.*) | euenerit *OV*, putabo *O*, putare *RC* (*cf. v. 16*) ‖ 7 est *dett.*, *om. RCOV* ‖ 9 speculis *R* ‖ 10 deputo *O*, deputare *RC* (*cf. v. 16*) | ESSE *om. RC* ‖ 12 sapientior *C* (*dett.*) ‖ 13 bene adire *om. RCO* ‖ 14 interribilem *C* | uti *RCO* ‖ 16 monuit ⟨qui ait⟩ *RCOV*; *cf. infra* ‖ 18 isocratis *cod. Cuiacii*, *M*[6], socratis *rell.* | qui ait *dett.*, *om. hic RCOV*; *cf. supra* | *μηδὲ — ἐπιπλήττων M*[4] (*Lindenbr.*; *ex cod. Cuiacii?*), *om. in lac. dett.*, *sine lac. RCOV* ‖ 23 pacato ore] miti pectore *dett.* ‖ 26 ad litigandum *Steph.*: alligandum *codd.* | raptim *Bentley*: partim *codd.* ‖ 27 reddita *Hartman*: addita (adita *R*) *codd.* | peruertendo *codd.*, *corr. Steph.*

255 **25** 1 SALVVM TE VENIRE ἔλλειψις — *uel* ἀποσιώπησις —: ‘gaudeo’ enim subauditur; quod nisi acceperis, non intelleges cur hic responderit ‘credo’. 2 SALVVM VENIRE iracundiam frangere conatur obsequio et mora. 3 SALVVM VENIRE altera salutatio ad leniendum et ad criminis dissimulationem. sed et tertio addidit ‘satin omnia ex sententia?’

256 **26** 1 VALET HIC EST oratorie dissimulat atque ita, quasi senex non iratus quaerat, sed de salute sollicitus Antiphonis.

255 **25** 4 CREDO HOC RESPONDE MIHI hoc incerta distinctione pronuntiatur.

256 **26** 2 SED SATIN OMNIA EX SENTENTIA quod uulgo ‘omnia recte?’ et deest ‘quaeris’ aut quid tale.

257 **27** 1 VELLEM EQVIDEM semper hoc uerbum dolentis est et negantis euenire quod uoti est. 2 QVID ISTVC EST magnam uim habet contra iram huiusmodi interrogatio.

258 **28** 1 BONAS ME ABSENTE HIC CONFECISTIS NVPTIAS mire consuetudinem expressit dicendo ‘bonas’. 2 ME ABSENTE summa criminis. 3 BONAS ME ABSENTE HIC CONFECISTIS NVPTIAS crimen in duobus esse demonstrat, quod non bonas et quod absente patre.

259 **29** 1 EHO AN ID SVCCENSES NVNC ILLI huc tendebat interrogatio, ut tam integris rebus admiraretur irasci senem. 2 ARTIFICEM PROBVM εἰρωνεία, nam non est artifex, cuius deprehenditur fucus.

260 **30** GESTIO plus est quam ‘uolo’.

1 te aduenire *V* (*dett.*) | elipsis *V*, eclipsis *RCO* | aposiopesis *codd.* ‖ 2 intelligis *RCO* ‖ 3 credo *om. C* | ⟨te⟩ aduenire *V* (*dett.*); *sic et infra* ‖ 8 VALET HIC EST *Bentley*: uellem equidem (eque *RC*) hic enim *codd.* (*cf. v. 27*) | ita ⟨respondet⟩ *Steph.* ‖ 9 sollicitus ⟨sit⟩ *V* (*dett.*) ‖ 11 pronūctatur distintione *C* ‖ 14 quidem tale *RCO* ‖ 16 est *2.*] sit *V* (*dett.*) ‖ 18 HIC — 20 ABSENTE *om. RCO* ‖ 20 fecistis *C* ‖ 22 non *ed. pr.*: nunc *codd.* ‖ 23 Eo *RC* | an ⟨tu⟩ *O* ‖ 25 ϋρωνία *V*, ironia *O*, * * * * *RC* | nam non] nunc *RCO* ‖ 26 reprehenditur *codd.*, *corr. Steph.* | fucus *Goetz*: locus *codd.*; dolus *Hartman*, (qui d.) ⟨falsi⟩locus *Schoell* ‖ 27 est ⟨gestio⟩ *V* (*dett.*)

261 **31** DARI MIHI IN CONSPECTVM non dixit ‘uenire’ ut filium, sed ‘dari’ ut reum.

262 **32** 1 LENEM PATREM ILLVM o artificium poetae! in media patris saeuitia mentionem lenitatis induxit, ut ostendat quam facile placari possit. 2 LENEM PATREM ILLVM FACTVM E. ⟨A.⟩ nota ἀντίθετον: non enim leni ‘asperrimum’ sed ‘acerrimum’ reddidit, et mutauit gradum positiuo superlatiuum opponens. 3 LENEM PATREM ILLVM FAC. E. AC. sic Vergilius (*Aen. II 274—75*) ‘quantum mutatus ab illo Hectore’.

263 **33** 1 ATQVI NIHIL FECIT P. summa contradictionis. 2 *Et* non dixit ‘leuiter peccauit’ sed ‘nihil fecit’, nedum ‘quod punias’ sed ‘quod succenseas’, id quod leuissimum est.

264 **34** 1 ECCE AVTEM SIMILIA OMNIA ‘ecce autem’ uox est apta his, quae noua et improuisa animo accidunt. sic Vergilius (*Aen. II 203*) ‘ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta’. 2 SIMILIA OMNIA OMNES CONGRVVNT more stomachantis ‘omnia’ et ‘omnes’ de his dicit, quae ad duos pertinent.

265 **35** 1 VNVM COGNORIS OMNES NORIS iterum non ‘duos’ sed ‘omnes’. 2 *Et* uarie ‘cognoris . . noris’. 3 VNVM COGNORIS OMNES NORIS sic Vergilius (*Aen. II 65—66*) ‘et crimine ab uno disce omnes’.

266 **36** HIC IN NOXA EST ILLE AD DEFENDENDAM CAVSAM ADEST hoc Demipho non sine quadam delectatione dicit, quam tamen premit ob iram praesentem.

267 **37** 1 CVM ILLE ABEST HIC PRAESTO EST huic loco

2 dario *R* ‖ 3 o *Steph.*: ōe *V*, omē *C*, omne *RO*; uide *Bentley* | in mediā patris sententia *R* ‖ 4 leuitatis *RO* ‖ 5 placari *dett.*: placare *RCO*, placare[i] *V* | posset *codd., corr. Steph.* ‖ 6 FACTVM — A.] factum esse *RCO*, f· *V* | αϱθῖ|ετον *V*, antiteton *O*, * * * * *RC* ‖ 7 gradum mutauit *V* ‖ 8 positiui superlatiuo *RCO* | opponē *R*, -nemus *O* ‖ 9 FAC.] factum *V*, *om. O* | esse acer· *V*, *om. RCO* ‖ 11 summam *R* ‖ 13 necdum *Sabbad.* ‖ 15 SIMILIA OMNIA] nihil *RCO* ‖ 21 iterum] utrum *RC* ‖ 25 defendendum *RC* | CAVSA] e· *RC* ‖ 26 antipho *RV* ‖ 28 adest *RCO*

reddidit Cicero illum locum in Verrinis (*II, II 12, 31*) 'qui ciues Romani erant, si Siculi essent, tum si eorum legibus dari oporteret. qui Siculi, si ciues Romani essent'. nam subauditur ad 'qui ciues Romani erant' 'iudices dabantur', ad '⟨si⟩ Siculi essent' subauditur 'rei'. 2 CVM ILLE EST ζεῦγμα, nam hic subaudiendum 'in noxia' est. 3 HIC PRAESTO EST 'ad defendendam causam' subauditur.

268 **38** 1 PROBE EORVM FACTA IMPRVDENS DEPINXIT SENEX ideo 'imprudens', quia nescit in amore esse citharistriae Phaedriam. 2 IMPRVDENS modo nesciens.

269 **39** 1 NAM NI HAEC ITA ESSENT HAVD CVM ILLO STARES PHAEDRIA uide quemadmodum iam praestruat poeta ad ea quae futura sunt ad adiuuandum amorem Phaedriae. 2 CVM ILLO H. ST. PH. cum Antiphone scilicet. 3 *Et* CVM ILLO ἀντὶ τοῦ 'pro illo': in eius enim parte stamus, pro quo facimus. sic Vergilius (*Aen. XII 565*) 'Iuppiter hic stat'.

270 **40** 1 SI EST PATRVE CVLPAM VT ANTIPHO IN SE ADMISERIT principium per insinuationem subtilem. 2 *Et* honesta locutio 'si est ut admiserit' pro 'si admisit'. 3 SI EST PATRVE CVLPAM VT ANTIPHO ⟨IN SE⟩ AD. oratorium principium ἀπὸ τῆς ἐπιεικείας τοῦ λέγοντος. 4 IN SE ADMISERIT bono ornatu addidit 'in se', cum et sine hoc planum uideri possit. et hic est quem Cicero (*or. 23, 76*) sucum orationis appellat.

3 oportet *codd.* | si] qui *codd.* ‖ 4 nam — erant *om. C* | nam] rem *RO* | at qui ciues *ROV* | essent *RO* ‖ 5 ad] ac *RCO* | si *add. Steph.* | rei *Steph.*: ei *codd.* ‖ 6 ζευμα *V*, zeuma *O*, *** *R*, *om. C* | ḥiç *C* | noxa *OV* ‖ 8 EORVM] horum *dett.*, *Ter.* | DEPINXIT — imprudens *om. C* ‖ 11 nesciens ⟨dicitur⟩ *O*, insciens *V* ‖ 12 ITA *om. V* ‖ 13 iam] uiam *Bentley*, *at cf. p.* 424, 21 | restituat *RCO* ‖ 15 CVM ILLO *om. C* ‖ 16 ἀντὶ τοῦ pro *Steph.*: amaturo *codd.* | illo *om. OV* ‖ 18 hac *Verg.* ‖ 19 SI] sic *RCO* | culpa *codd.* | VT — 22 ANTIPHO *om. O* ‖ 22 SI] sic *RC* | culpa *RC* | AD. oratorium] adortatorium *V* ‖ 23 ΑΠΟ ΤΗϹ ЄΠΙЄΙΚЄΙΑϹ ΤΟΥ ΑΙΤΟΥΝΤΟϹ *cod. Cuiac.*, ἀπὸ τῆσ επισηκηασ τοῦ λεlovlε *V* (*cf. prol. 22*), ****** *RCO* ‖ 25 plenum *Steph.*

271 **41** 1 EX QVA RE MINVS REI FORET AVT FAMAE non pauperis neque * * * * 2 *Et* docuit in negotio nuptiarum duabus rebus consuli, 'rei' et 'famae', hoc est facultatibus dotis honestatique natalium. 3 EX QVA RE MINVS REI haec tractatio est criminis oratoria, in qua defensor excusat crimen et reum purgat. 4 MINVS REI FORET AVT FAMAE uenuste insertum 'rei', cum praeposuisset 'culpam'. 5 MINVS REI FORET quia pauperem, FAMAE quia ignobilem. 6 TEMPERANS consulens, prouidens, moderatus, ut (*Verg. Geo. I 360*) 'iam sibi tum curuis male temperat unda carinis'.

272 **42** 1 NON CAVSAM DICO id est: non recuso, non deprecor. 2 NON CAVSAM DICO QVIN QVOD MERITVS S. F. rhetoricum est θεώρημα in huiusmodi exceptionibus, quo uti solet qui propositae causae fiduciam gerit: si aut hoc aut illud, non oro ueniam, non deprecor poenam. 3 QVIN QVOD MERITVS SIT †quin hunc defensorem magis et non iudicem dicam†. sed hic colligitur patrocinantis auctoritas: non enim dixit 'quod uolueris', sed 'quod meritus sit' manente eo si peccauit tamen.

273 **43** 1 SED SI QVIS FORTE MALITIA FRETVS SVA quasi non defensurus sed simul causam cogniturus aduenerit, non contendit uerum esse id quod dicit, ne sollicitum faciat ad credendum. sic apud Vergilium (*Aen. II 136*)

1 RE *om. RCO* | non pauperis neque (neque * * * *C*, *om. O*) *ante* EX *RCOV*, nota hic comparatiua qualitas est (nota — est *om. L*) pauperis neque (atque *D*) strenui *dett.*, *ed. pr.*; ignobilis uirginis expetitur sponsio *suppl. Schoell* ‖ 2 docuit] do aut̃ *R*; decuit *Bentley* | in] $\overset{\text{i}}{\text{m}}$ *R* ‖ 4 dotis — MINVS *om. O* ‖ 5 tractatio *dett.*, tractio *CO*, ratio *R*, $\overset{\text{el}}{\text{ratio}}$ *V* ‖ 6 excusat *Wieling*: acc- (*post* crimen *V*) *codd.* | FORET *om. C* ‖ 7 uetuste *Bentley*, ⟨haud⟩ uenuste *Steph.* | rei cum *om. RCO* ‖ 12 nec deprecor *V* ‖ 13 S. F. *om. RCO* ‖ 14 theorema *V*, te orem an *RCO* ‖ 15 propositae *dett.*, praep- *RCOV* | si aut *Sabbad.*: sit *V*, ut *RCO* ‖ 16 illuc *RCO* ‖ 17 SIT] sim *RC*, (*ex* sit *corr.*) *O* | qui nunc def. . . . iudicem agam *Schoell* ‖ 21 FORTE *post* SVA *RCO* | quasi — *p.* 418, 2 FORTE *om. V*

Sinon ‘dum uela darent, si forte dedissent’. 2 †SI QVIS FORTE† bene se adiungit ad crimen, ut leuet culpam.

274 **44** 1 INSIDIAS NOSTRAE FECIT ADVL. mire ‘insidias’ dixit, ut diu comparata causa per ignorantiam dolosque capti uideantur. 2 ADVLESCENTIAE opportuna aetatis commemoratio *πρὸς τὴν συγγνώμην*.

275 **45** 1 NOSTRANE CVLPA AN IVDICVM potentior facta sententia est *τῇ ἐρωτήσει*. 2 NOSTRANE CVLPA AN IVDICVM duplex *μετάστασις*, altera in accusatores, altera in iudices. 3 *Et* bene miscuit personas, ut reum subleuet et suo merito et multitudine reorum. 4 NOSTRANE CVLPA EST AN IVDICVM mire assurrexit in fiduciam defensoris; nam cum supra de Antiphone dixerit, nunc intulit ‘nostra’.

276 **46** QVI SAEPE PROPTER INVIDIAM ADIMVNT DIVITI moraliter de his qui inuident.

277 **47** 1 AVT PROPTER MISERICORDIAM ADDVNT PAVPERI posteriorem causam honestiorem posuit, ne non Antiphonem defendere sed accusare iudices uideretur. 2 AVT PROPTER MISERICORDIAM primum *ἀντίθετον*. 3 *Et* oratorie naturam iudicum *τῷ ὁρισμῷ* expediuit.

278 **48** 1 NI NOSSEM CAVSAM CREDEREM VERA H. L. suauissime laudauit oratorem, qui omnia ad persuadendum idonea aduocans solum conscium non adduxerit ad creden-

1 SI QVIS FORTE] *schol. pert. ad* 44 NOSTRAE ‖ 2 se *Steph.*: si *V*, *om.* *RCO* ‖ 5 oportune (-nę *RO*) *codd.*, *corr.* *Steph.* ‖ 6 *πρὸς τὴν συγνόμην* *V* (*Steph.*), *om. rell.* ‖ 7 culpa ⟨est⟩ *V* (*dett.*) | potentior *dett.*, -tioꝝ *RCOV* ‖ 8 *τῇ ἐρωτήσει* *Steph.*: *τη εροθεσεν* *V*, **** *R*, *om.* *CO* ‖ 9 duplex — IVDICVM *om.* *O* | ⟨dixit⟩ duplex *V* | ΜΕΤΑϹΤΑϹΙϹ *cod. Cuiac.*, metathesis *rell.* | accusatorem *V* (*dett.*) ‖ 10 miscuit personam *RC*; ⟨suam⟩ m. p. *Steph.* ‖ 13 cum *post* supra *RCO*, *om.* *V* | dixit *O*, -erat *V* ‖ 14 moraliter *Sabbad.*: cum alter *RCOV*, *cod. Huls.*, o cum alteri *cod. Cuiac.*, non alterari *dett.* ‖ 15 de his (eis *Sabbad.*)] dicit *RCO*, *cod. Cuiac. et Huls* , *om. dett.* | qui inuident *dett.*, quin uident (-derit *RV*) *RCOV*, quia inuident *cod. Huls.* ‖ 17 non ne *R*, non me *O* ‖ 19 *αντιθετω* *V*, antiph⁹ *O*, **** *R*, *om.* *C* ‖ 20 *τὸ ορησμὼ* *V*, *om. rell.* ‖ 23 conscium *Steph.*: concilium *codd.*

dum. 2 NI NOSSEM CAVSAM CREDEREM VERA H. L. oblique poeta se laudauit.

279 **49** AN QVISQVAM IVDEX EST QVI POSSIT NOSCERE TVA IVSTA VBI TVTE V. NON RES. apparet iam persuasum esse seni uerum aduersarium fuisse Phormionem, non subiectum atque appositum sycophantam. unde ad aliud transit, ut accuset segnitiem in respondendo, quae leuior culpa est. ita, quod cedentibus moris est, paulatim seni singula extorquentur e manibus.

280 **50** 1 TVA IVSTA diserte magis et absolute ‘tua iusta’ quam si aliter diceret. 2 VBI TVTE VERBVM NON RESPONDEAS non dixit ‘parum dicas’ sed ‘uerbum ⟨n. r.⟩’

281 **51** 1 ITA VT ILLE FECIT unde scit? an hic poetae uirtus est, quod omnia ante inducatur cognouisse, ne in scaena haec ut noua audiens tragicis motibus insaniret?

2 FVNCTVS ADVLESCENTVLI EST OFFICIVM oratorie crimen quod obiectum est non purgauit modo, sed etiam ad laudem conuertit, quod rhetores περίστασιν dicunt. 3 *Et* hoc de Apollodoro. 4 FVNCTVS ADVLESCENTVLI OFFICIVM LIBERALIS deriuatio causae. et est uenialis status. 5 FVNCTVS ADVLESCENTIS EST OFFICIVM LIBERALIS ingeniose non negauit hoc crimen occasionem laudis de confessione sumpturus.

282 **52** 1 OFFICIVM LIBERALIS potenter ‘officium’ nominat, quod ille crimen appellat. 2 *Et* nota ‘functus officium’ accusatiuo casu, quod nos ablatiuo. 3 POSTQVAM AD IVDICES VENTVM EST NON POTVIT COGITATA PROLOQVI haec

1 L. *om.* *V* ‖ 4 seni esse *RO* ‖ 6 sicophanta *RCV* | ⟨et⟩ ad *C* | et accusat *O* ‖ 8 quod . . moris *cod. Cuiac.*, ut . . mos *rell.* | credentibus *OV* ‖ 11 RESPONDEAS non *O*, *om. rell.* ‖ 12 n. r. *add. W.* ‖ 13 ITA] item *RCO* | scit *Steph.*: sic *RCV*, fuit *O* ‖ 14 ante] autem *R*, *om.* *O* | inducātur *RCV*, -citur *O* (*dett.*), *corr. Sabbad.* ‖ 17 subiectum *RC* ‖ 18 περιτασιν V^2, **** *rell.* ‖ 19 adolescentis *R*, (*post* OFFICIVM) *V* ‖ 20 est *om.* *V* | uernalis *RC*, uenialis (*post* status) *V* ‖ 21 ado· *V* | EST *om.* *R* | ingenio senum congregauit *RC* ‖ 26 ⟨ad⟩ accusatiuo *RC* ‖ 27 EST NON *om.* *RC* | hoc *V* | haec — PROL. *om.* *O*

apud oratores *μετάθεσις αἰτίας* dicitur, hoc est translatio causae facti, quem uulgo c o l o r e m nominant.

283 **53** NON POTVIT COGITATA PROL. ergo quod cogitauit, industriae est, quod nihil dixit, pudoris.

284 **54** ITA EVM TVM TIMIDVM 'timidum' perturbatum. Plautus (*Bacch. I 1, 73*) 'nam ut ex mari timida es' et ipse in Adelphis (*III 2, 7*) 'me miseram, quidnam est quod sic uideo timidum et properantem Getam?'

285 **55** LAVDO HVNC SED CESSO ADIRE satis defensionis est, ut Geta adire iam non timeat dominum.

286 **56** 1 ERE SALVE SALVVM TE ADVENISSE GAVDEO principium a beniuolentia. 2 *Et* uide uernilitatem aptissimam callido seruo: credasne hunc esse, qui supra dixit (*v. 18 sq.*) 'erus si redierit, molendum esse in pistrino, uapulandum' etc.? 3 O BONE CVSTOS SALVE quam ab initio idem motus seruatus seni! nam idem nunc est, qui supra dixit (*v. 3*) 'o Geta monitor', quamquam per *αὔξησιν* plus significat quod dixit 'bone custos' quam quod supra 'monitor'.

287 **57** 1 COLVMEN VERO FAMILIAE 'columen' culmen. an 'columen' columna, unde c o l u m e l l a e apud ueteres dicti serui maiores domus? Lucilius XXII (*fr. 1 M.*) 'seruus neque infidus domino neque inutilis quoiquam Lucili columella hic situs'. Tubero (*inc. sed. rell. fr. 12 P.*) 'hinc in m. an. eorum columine ciuitas continebatur'. Horatius

1 *μετάθεσισ αητασ V*, * * * * * *RC* | dicitur] bñ *R* ‖ 3 PROL.] proferre *RC* ‖ 5 timidum *om. RCO* | ⟨·i·⟩ perturbatum *O*, perturbauit *RC* ‖ 6 nam ut in naui uecta es, credo timida es *Plaut.* ‖ 10 ut] ubi *O*, *dett.*, *edd.* | adire *post* timeat *V* ‖ 12 Et *om. RCO* | uernulitatem *RC* ‖ 13 callidissimo *V* | -ne *dett.*, non *RCV*, num *O* ‖ 16 seni ⟨est⟩ *V* | nam *Steph.*: ne *RC*, o ne *O*, ut *V* | qui] quod *V* ‖ 17 per *αὔξησιν Steph.*: per ausesim *O*, pusillum *RC*, auxesis *V* ‖ 20 columen *om. RC* | culmen *om. O* | an *CO*, a *R*, alii *V* ‖ 21 columna *D*, -nam *RCV*, *om. O* ‖ 23 inutili *RC* | quoiquam (cuiquam *Steph.*)] quanquam *codd.* | lucilii *dett.*, -ius *RCOV* | columella *Steph.*: -elle *codd.* ‖ 24 situs ⟨Metrophanes⟩ *Lindenbr. ex Martial. XI 90, 4* | tu uero *codd.*, *corr. Steph.* ‖ 25 m. an.] millesimum annum *Steph.* | eorum *O* (*Steph.*), *om. rell.*; eo *Sabbad.*

contra pro columine columnam (*c. I 35, 13—14*) 'iniurioso ne pede proruas stantem columnam'. Ennius X (*ann. XI 362 M. = v. 348 V.*^{2}) 'regni uersatum summam uenere columnam'. 2 COLVMEN VERO FAM. sustentatio uel decus, unde columnae dictae. 3 *Et* moralis ⟨in⟩ αὐξήσει εἰρωνείᾳ.

288 **58** CVI COMMENDAVI FILIVM HINC ABIENS MEVM duplex accusatio est de eo quod fecerit. et haec conueniunt in eas personas, quas peccare non oportuerit.

289 **59** 1 IAM DVDVM TE OMNES NOS ACCVSARE AVDIO IMMERITO uide quam in his uerbis etiam uultus quidam serui contumacis appareat et uersute mali. 2 *Et* hoc est quod dixerat (*I 4, 51—52*) 'ego in insidiis hic ero succenturiatus'.

290 **60** 1 IMMERITO ET ME HORVM OMNIVM IMMERITISSIMO tantum impudentiae superest, ut non solum se, sed alios defendat. 2 HORVNC O. IMMERIT. ⟨τὸ⟩ πλῆρες 'horunce'. sic nos hunc et hanc dicimus.

291 **61** 1 NAM QVID ME IN HAC RE FACERE VOLVISTI bona exceptione locutus est, quasi in aliis omnia fecerit.

290 **60** 3 IMMERITISSIMO ut falso paruo de aduerbiis est in o desinentibus.

291 **61** 2 IN HAC RE VOLVISTI TIBI quam contemnat iram domini, ut hoc ipso purgatior uideatur, ex hoc apparet, quod addidit 'tibi'. sic enim dicere solemus 'quid tibi uis faciam?', cum alieno negotio frustra nos ostendimus laborare.

2 stantem columnam *om. V* ‖ 3 uenere *Ilberg*: uero (-re *O*) *codd.* ‖ 4 FAM.] fama *RC*, -me *O* ‖ 5 in *add. Sabbad.*; ἐν *Schoell* | αυξεσισ ϋρωνύα *R*, auxesi (-sesis *O*) ironia *OV*, ***** *C*; αὔξησις ⟨ἐν⟩ εἰρωνείᾳ *Steph.*; *fort.* α—ς ⟨σὺν⟩ εἰρ. ‖ 7 est] et *RCO* | et *om. ROV* ‖ 8 peccare *Bentley*: spectare *codd.* ‖ 9 omnis *V* ‖ 12 in *om. V* | hic *om. C* ‖ 14 omnium horum *V* (*dett.*) | inmeritissimum *C*, si*mo* *V* ‖ 15 non *O*, nunc *RC*, minime *V* | sed] ad *RC*; etiam (*post* alios) *add. ed. pr.* ‖ 16 HORVNC O. IMMERIT. *Sabbad.*: horum commeruit *codd.* | τὸ *add. W.* (ὁ *Lindenbr.*) | παηρεσ *V*, *** *RO*, *om. C* | horum cesignos *C*, horum ii signos *R*, horum **** *O*, horum et sic nos *V* (*dett.*) ‖ 19 est *dett.*, *om. RCOV* ‖ 20 paruo] optato ? (*cf. Andr. III 2, 25*) ‖ 23 ut] et *RC* | ex *ex* et *corr.* V^2, et *RCO* ‖ 24 addit *C*

292 **62** 1 SERVVM HOMINEM CAVSAM ORARE LEGES NON SINVNT hoc non quasi ignoranti dixit, sed stomachose admonet uelut stultum, qui rem manifestam non cogitet.

2 SERVVM HOMINEM uenuste ʻhominemʼ. Sallustius in Iugurta (*12, 5*) ʻcum interim Hiempsal reperitur occultans se in tugurio mulieris ancillaeʼ. 3 SERVVM HOMINEM C. O. L. N. S. mire extenuauit condicionem suam dicendo non ʻmeʼ sed ʻseruumʼ, et addendo ʻhominemʼ moraliter locutus est. sic Vergilius (*Aen. X 719—20*) ʻuenerat antiquis Corythi de finibus Acron, Graius homoʼ. 4 CAVSAM ORARE LEGES NON SIN. proprie. sic Vergilius (*Aen. VI 849*) ʻorabunt causas meliusʼ.

293 **63** 1 NEQVE TESTIMONI DICTIO EST uis scire, inquit, quam non liceat seruo pro domino dicere? nec testis loco produci potest. 2 NEQVE TESTIMONI DICTIO EST uarie: non enim dixit ʻneque testimonium dicereʼ. 3 MITTO OMNIA etiam hoc perdidit senex, quod uidebatur ualidum ad accusationem; ita gradatim illi singula subducuntur et accusationis impetus euanescit.

294 **64** 1 ADDE ISTVC IMPRVDENS TIMVIT ADVLESCENS haec non minus uerba causalem ad argumentandum uim habent.

2 MITTO SINO uim habent contra uoluntatem concedentis. 3 IMPRVDENS TIMVIT ADVLESCENS SINO *σχῆμα διανοίας· συγχώρησις.* 4 *Et* singula pronuntianda, ut plura uideantur.

295 **65** 1 TV SERVVS VERVM SI COGNATA EST MAXIME sub obtentu huius propositionis, in qua pars legis ostenditur, iam poeta praeparat locum fallaciae Phormionis de dote accipienda. 2 VERVM SI COGNATA EST MAXIME ⟨*τῷ*⟩ *ἰδιωτισμῷ* addidit ʻmaximeʼ. nam siue est cognata siue non

11 NON SIN. proprie *Westerh.*: non (etiam *RC*, *om. O*) improprie *codd.* ‖ 13 uis — DICTIO EST *om. CO* ‖ 14 nec] ne *R* ‖ 20 haec — 23 SINO *om. C* | haec — habent *om. O* ‖ 21 argumentum *R* ‖ 22 MITTO — habent *om. R* | uim — SINO *om. O* ‖ 23 SINO *om. R* | *σχῆμα — συγχώρησις Steph.*: *εχημα ληανονασοηννορησισ V*, * * * * * * * * * *RCO* ‖ 26 sub — 29 MAXIME *om. RCO* ‖ 29 *τῷ add. Steph.* | *ἰδωτισμῶ V*, * * * * *RCO* ‖ 30 addit *CV* | cognata est *V*

est, non recipit τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον, *hoc est: non dicitur 'maxime cognata' et 'minime cognata'*, sed aut est aut non est. alii sic ordinant: non fuit necesse maxime habere, alii: sed id quod lex iubet maxime dotem daretis.

296 **66** ⟨SED⟩ ID QVOD LEX IVBET ⟨D. D.⟩ ordo: ⟨sed dotem daretis⟩. sic Vergilius (*Ecl. III 35—36*) 'uerum, id quod multo tute ipse fatebere maius, ⟨p. p.⟩'.

297 **67** QVAERERET ALIVM VIRVM ⟨uide⟩ 'quaereret' quam sit idoneum ad significationem odiorum. Vergilius (*Aen. XI 129*) 'quaerat sibi foedera Turnus'.

298 **68** 1 QVA RATIONE INOPEM POTIVS DVCEBAT etiam 'ducebat' magno sonitu intulit, quod minus momenti habet aduersus eos qui accusantur quam illa superiora. 2 INOPEM POTIVS DVCEBAT D. ⟨non⟩ 'inopem potius' sed 'potius ducebat' distinguendum est.

299 **69** NON RATIO VERVM ARGENTVM DEERAT hoc ita per iocum ludibundus absoluit Geta, ut etiam quasi per iocum respondeat.

300 **70** 1 ALICVNDE NIHIL DICTV EST FACILIVS hoc quasi subridens et auerso ab illo uultu pronuntiauit Geta, quod genus actionis securitatem ostendit hominis manifesta dicentis.

2 ALICVNDE Demipho 'alicunde' ad facilitatem rettulit, hic sic intellegi fingit, ut quasi non habens Demipho, a quo accipiat, dicere, dixerit 'alicunde'. 3 NIHIL EST DICTV FACILIVS mire ut solet prouerbio uno dissoluit

1 est *om. V* | non *om. C* | recepit *C* | τὸ μᾶλλον — ἧττον *Steph.*: τοναμον καὶ τον πον *V*, * * * * *RCO* | hoc est — minime cognata *OV* (*dett.*), *om. RC* ‖ 2 sed — non est *om. O* ‖ 5 SED *et* D. D. *om. RCV* (*dett.*) | sed — daretis *add. W.* ‖ 6 sit *RC* ‖ 7 p. p. *add. W.* ‖ 8 uide *add. W.*; *cf. schol. 72* | quaereret *om. C* | quam sit *W.*: quasi *RCV*, quam *O* (*dett.*) ‖ 10 turnus ⟨nunc⟩ *codd. praeter O* ‖ 11 POTIVS DVCEBAT *om. RCO* ‖ 13 aduersum *V* ‖ 14 D.] dicit *V* | non *add. Steph.* | sed *O*, et *rell.* ‖ 15 subdistinguendum *D*, *edd.* ‖ 16 per iocum *om. O* (*dett.*), *edd.* ‖ 17 ut] et *C*, *om. O* ‖ 19 dictum *C* ‖ 20 aduerso *RCO* ‖ 23 hoc *V* | intellegere ⟨se⟩ *Steph.* | fingit ut *Steph.*: fingit *O*, -gunt *rell.* | ⟨ex se (ipse *dett.*)⟩ demipho *V* (*dett.*) ‖ 24 acciperet *V*, -pi *O* | ⟨et⟩ dixerit (-rat *O*) *RCOV* ‖ 25 pro uerbo *RC*

totam senis intentionem, ut Heautontimorumeno (*IV 3, 40—41*) ‘quid si hoc pater resciuerit? — quid si redeo ad illos qui aiunt «quid si nunc caelum ruat?»’

301 **71** POSTREMO SI NON ALIO PACTO VEL FAENORE ostendit se senex haec perdere, cum ab his ad alia transcendit exclusus.

302 **72** 1 DIXTI PVLCHRE SIQVIDEM QVISQVAM CREDERET TE VIVO uide quam non laboret ad respondendum Geta, siquidem illi per ironiam respondit. 2 CREDERET pecuniam committeret.

303 **73** 1 NON NON SIC FVTVRVM EST NON POTEST hic iam palmae locus est poetae debitae, siquidem et omnia obiecerit Demipho et omnia soluerit Geta, quibus actis sola irrationabilis exclamatio relinquitur seni. 2 NON NON SIC FVTVRVM EST NON POTEST moralis abnegatio frequenti repetitione firmata.

304 **74** 1 EGONE ILLAM CVM ILLO VT PATIAR NVPTAM hic est, de quo supra dictum est (*I 2, 70—71*) ‘illene indotatam uirginem atque ignobilem daret illi? numquam faceret’. 2 EGONE ILLAM CVM ILLO VT PATIAR NVPTAM hic iam praestruitur quam facile triginta minas perditurus sit Demipho, dum illam uult excludere.

305 **75** 1 NIHIL SVAVE MERITVM EST ordo et sensus hic est: nihil mihi mercedis suaue est, ut ego illam cum illo nuptam feram. ‘suaue meritum’ enim s u a u e m m e r c e d e m significat. 2 NIHIL SVAVE MERITVM EST HOMINEM COMMONSTRARIER bono ordine peruenit ad Phormionem, a quo confutabitur magis senex.

306 **76** AVT VBI HABITET DEMONSTRARIER mire ostendit

1 ut in eauton *V*, ut eautontum’ *O*, *om. RC* ‖ 2 hoc si *RC* | resciuerat *C*, restituerat *R* ‖ 4 NON] nullo *V* (*dett.*); *sic codd. Ter. praeter* δ ‖ 5 ad *D*, *om. rell.* ‖ 6 exclusis *codd.*, *corr. Steph.* ‖ 11 non ⟨sic⟩ non sic *RCV* | iam hic *V* ‖ 12 et *O*, ut *rell.* | abiecerit *RC* ‖ 14 NON *2. om. C* ‖ 17 ILLAM *om. R* ‖ 19 uirginem *om. V* ‖ 21 praestituitur *RCO* | · XXX · *codd.* ‖ 23 ordo — 26 EST *om. RC* ‖ 25 mercedis suaue *V*, mercede fraus *O* ‖ 26 commostrarier *RCV* ‖ 28 senex *Sabbad.*: sermo *RCV*, Demipho *O* ‖ 29 HABITET] abiit et *RC*

quam hic senex contemnat Phormionem modo, a quo mox superabitur.

307 77 ISTVM PATRONVM MVLIERIS hic et contemnit aduersarium et sui fiduciam monstrat.

308 78 1 ANTIPHO VBI NVNC EST mitius nunc quaerit, ubi sit Antipho et utrum amatae adhaereat, subtiliter, quod seruus intellegens respondet 'foris'. 2 IAM FAXO HIC ADERIT Vergilius (*Aen. IX 154*) 'haud sibi cum Danais rem faxo et pube Pelasga'. 3 FORIS 'foris' dixit, cum fugisse eum sciat.

309 79 1 ABI PHAEDRIA EVM REQVIRE ATQVE ADDVCE HVC opportuna et apta simplicitas attribuitur Demiphoni nil tale de Phaedria suspicanti. 2 EO RECTA VIA QVIDEM ILLO et amatorem ostendit Phaedriam et simul id agit, ne in conspectum patris ueniat Antipho.

310 80 NEMPE AD PAMPHILAM nisi hoc Geta dixisset, non intellegerent spectatores quid dixisset Phaedria.

311 81 1 AT EGO DEOS PENATES HINC SALVTATVM DOMVM nulla mentio fit uxoris apud Demiphonem — non enim conuenit argumento ut habeat — neque quid in Cilicia gesserit demonstratur ideo [Getam exclamasse], quia iam dictum est (*I 2, 16—17*) 'noster in Ciliciam ad hospitem antiquum'. causa enim quaesita est cur abesset, dum uxorem ducit Antipho, et causa ex argumento, id est auaritia, et quo minus uideatur pati nurum pauperem, qui ob spem lucri ab Attica in Ciliciam nauigarit. 2 HINC SALVTATVM ab hoc loco. 3 SALVTATVM adoratum prima post reditum prece.

1 contendat *RC* ‖ 3 hic et] hoc est *RCO* ‖ 5 inuitus *RC* ‖ 6 subtiliter] *sc.* quaerit | quod — ADERIT *om. RC* ‖ 7 respondet *W.*: -dit *codd* | | huc *O* ‖ 9 foris *dett.*, *om. RCOV* | eum . . cum *RV* ‖ 10 adduc *RC*, ad *O* | HVC ⟨huc⟩ *RCV* ‖ 12 EO] et *RC* ‖ 13 ILLO] illuc *Ter.* | et *om. V* ‖ 15 non — 16 dixisset *om. C* ‖ 17 penates deos *C* | domum ⟨deuortar⟩ *O* ‖ 19 sicilia *codd.*; *sic semper* ‖ 20 Getam exclamasse *om. O*, *edd.* (*irrepsisse e schol. II 2, 10 putat Rabbow*); Getam declarasse *post* dictum est *Sabbad.* ‖ 23 noster] nostro *O*, *Ter.* ‖ 25 nauigauit *RC* ‖ 26 hinc (hic *C*) Salu · *CO*, hinc salustius *R* | ⟨id (· i · *O*)⟩ salutatum *RO* | adoratum] adonicum *RC*, adharatum *O* ‖ 26 prima] quod est primum *V* (*dett.*) | reditum *Steph.*: redit ut *C*, reddit ut *R*, redditam *V* (*dett.*) | precem *codd.*, *corr. Steph.*

312 **82** 1 DIVORTAR bene 'diuortar' quasi de uia. 2 ATQVE ALIQVOT MIHI AMICOS ADVOCABO iam praeparat ridiculam aduocationem, qua plures adhibendo iuris consultos incertior reddetur.

313 **83** 1 AMICOS ADVOCABO 'amicos' et pro testibus et pro aduocatis ueteres posuerunt. 2 ADSIENT proprie 'adsient': a d e s s e enim dicuntur aduocati.

314 **84** VT NE IMPARATVS 'ne' pro 'non'.

2.

315 **1** 1 ITANE PATRIS AIS CONSPECTVM VERITVM HINC ABISSE in hac scaena de parasitis uilioribus Terentius proponit imaginem uitae, ut in Eunucho de potioribus *et his qui nuper processerunt, id est de assentatoribus.* animaduertendum autem huiusmodi genus hominum magis a Terentio lacerari. 2 ITANE PATRIS A. CON. V. H. A. adhuc narratur fabula de Terentio et Ambiuio ebrio, qui acturus hanc fabulam oscitans et temulentus atque aurem minimo inscalpens digitulo hos Terentii pronuntiauit uersus. quibus auditis exclamauit poeta se talem eum scriberet cogitasse parasitum, et ex indignatione, qua eum saturum potumque deprehenderat, delinitus ⟨est⟩ statim. 3 Haec labra lingens ut ebrius et ructans ut potus et satur pronuntiauit actor bonus. 4 ADMODVM annuendi uim habet dumtaxat modo. et subauditur 'ueritum'.

316 **2** 1 PHANIVM RELICTAM SOLAM subauditur 'ais'. 2 IRATVM SENEM iterum subauditur 'ais'.

1 bene diuortar *om. CO* ‖ 3 qu*a* *V*, quam *C*, quod *R* | uiros *RC* ‖ 4 redderetur *RCO* ‖ 5 et *1. O* (*dett.*), *om. RCV* ‖ 6 adsint *RCO* ‖ 7 adsint *RC*, *om. OV* ‖ 8 ne *om. RCO* ‖ 10 praeponit *C* ‖ 12 processerint *RCO* ‖ 14 adhuc *om. RCO* ‖ 15 de] a *C* | ambiuio ebrio *dett.*, ambibi ebrio *O*, ambebrio *RV*, (m *del.*) *C* ‖ 17 scalpens *V* ‖ 18 exclamauerit *RC* | excogitasse *V* ‖ 19 qua] quo *O*; quod *Steph.* *An* quia ? ‖ 20 delinitum *COV* | est *add. W.* | haec *O*, ac *RCV* ‖ 21 libia *R* | et *1.*] ut *COV* | potus et *W.*: pote *RCO*, potus *V* | pronuntiabit *Bentley* ‖ 23 subauditum *RC* ‖ 25 IRATVM — ais *om. RCO*

317 **3** 1 OPPIDO non ʻaio' sed ʻiratum' intellege. 2 AD TE SOLVM SVMMA PHORMIO RERVM REDIT TVTE HOC INTRISTI TIBI OMNE EST EXEDENDVM ideo uelut expergefactus ad has causas accedit Phormio, quia non diu sollicitum conuenit esse parasitum nec quicquam aliud nisi de conuiuio uel propter conuiuium cogitare: adeo nisi a Geta cogatur, modo etiam negotiorum Antiphonis neglegens atque securus est.

318 **4** 1 TVTE HOC INTRISTI παροιμία apta parasito, quia de cibo est. hoc autem inter rusticos de aleato mortario dici solet. 2 *Et* bene ʻintristi': proprie enim i n t r i t a dicitur huiusmodi cibus. 3 ACCINGERE appara te ipsum atque expedi.

319 **5** 1 ECCE REM QVID SI REDDET totum hoc quasi alia agens loquitur parasitus. et ex hoc apparet, quid intersit inter audaciam sycophantae improbi et patris familias perturbationem minime litigiosi: nam ille in bona causa aduocatos quaerit et ipse sollicitus in toto actu est, hic puncto temporis se ad calumniam praeparauit. 2 QVID SI REDDET bene iam ad illud respicit fabula, quod futurum est, propter Phaedriam. 3 SIC OPINOR non ad ʻtu impulisti' hoc pertinet sed ad id quod secum tacitus uoluit Phormio. 4 QVID SI REDDET hoc est: quid si respondebit? 5 An ʻmulierem' reddet?

321 **7** 1 CEDO SENEM hic alii excussisse torporem somni inducunt parasitum, alii transgluttisse quod in ore mandebat, quasi hoc morae fuerit ad uincendum senem.

1 non aio *O*, nouo *RC*, noue *V* | intelligo *RC* ‖ 2 reddit *RC* | TVTE — EXEDENDVM *om. V* ‖ 4 non] nihil *RCO* ‖ 6 ideo *V* | nisi *O*, nihil *rell.* | cogitatur *codd., corr. Steph.* ‖ 8 est *om. V* ‖ 9 παροιμία *Steph.*: παρονομια *V*, **** *rell.* | quia *W.*: qui *RCO*, quae *V* ‖ 10 inter rusticos] instrustros *R*, infrustros *C* ‖ 11 intrita] intristia *RV*, -stitia *C* ‖ 14 quod *RC* | ⟨ut⟩ alia *R*, alia ⟨ut⟩ *O* ‖ 15 et *om. RCO* ‖ 17 minime *om. RC* ‖ 18 in *om. RCO* ‖ 20 facturum *R*, factum *O* ‖ 21 ad *O*, id *rell.* ‖ 22 sed *O*, *om. rell.* | ad id *om. O* | quod *bis R* ‖ 25 exclusisse *codd., corr. Bentley* ‖ 27 more *O*, in ore *rell.*

2 CEDO SENEM non paruum litis molimen impendet, cum senex dicat (*II 1, 75*) ‘hominem commonstrarier’, parasitus dicat ‘cedo senem’.

322 **8** 1 QVID AGIS non interrogantis sed metuentis est hoc dictum. 2 QVID VIS NISI VT MANEAT PHANIVM ATQVE EX CRIMINE HOC ANTIPHONEM ERIPIAM ET IN ME OMNEM IRAM DERIVEM SENIS tria promittit in quibus omnis Antiphonis causa est constituta. 3 ATQVE EX HOC CRIMINE AN. ERI. sic dixit ‘ex crimine eripiam’ quasi ex incendio.

4 Considera trium rerum quas promittit gradus per auxesim esse seruatos. 5 PHANIVM uxor scilicet Antiphonis.

323 **9** 1 ANTIPHONEM ERIPIAM bene ‘eripiam’ dixit, quod causam significat dici pro eo qui teneatur oppressus. Vergilius (*Aen. XII 947—48*) ‘tune hinc spoliis indute meorum eripiare mihi?’. 2 IN ME OMNEM IRAM DERIVEM PATRIS d e r i u a t i o dicitur inflexio criminis ab eo ad quem pertinebat ad eum ad quem non pertinet.

324 **10** 1 O VIR FORTIS ATQVE AMICVS ordine laudauit: plus est enim ‘amicus’ quam ‘uir fortis’. 2 *Et* apparet auersum Getam exclamasse, quod maiorem uim habet quam si ⟨ipsi⟩ amico dixisset. 3 O VIR FORTIS ATQVE AMICVS nominatiuum pro uocatiuo posuit. 4 VERVM HOC SAEPE PHORMIO bene ‘saepe’ addidit, ut sententiam faceret de speciali dicto.

325 **11** 1 VEREOR NE ISTAEC FORTITVDO IN NERVVM ERVMPAT quid est ‘istaec’? nimium audax scilicet. et con-

1 CEDO SENEM *om. O* | non — cedo senem *om. C* | litis *Bentley*: m̄ilitis *R*, militis *O*, uulgus *V* ‖ 2 commostrarier *RV* ‖ 4 a^{g}is *C*, ais *O* | est *om. O* ‖ 5 hoc *om. V* ‖ 6 ET] ut *RC* ‖ 8 EX *om. V* ‖ 9 te (ex *O*) crimine eripit *codd.* ‖ 11 seruatos *O*, -tam *C*, -ta in *R*, -tos in *V* | uxor *O*, -rem *RC*, in uxorem *V* ‖ 13 ERIPIAM] -at *RCO* | quod causam] quo uim *Steph.* ‖ 14 qui ⟨iam⟩ *O*, quod *C* | tenebatur *O* ‖ 17 PATRIS] senis *V* (*dett.*); *sic Ter. codd. Aδ, cf. schol. 8, 2* | ad *om. C* ‖ 21 aduersum *codd., corr. Steph.* ‖ 22 ipsi amico *Schoell*: amice *codd.* ‖ 23 posuit *om. RC* ‖ 24 bene — *p.* 429, 4 PHORMIO *om. R* | addit *C*

uenit hoc dictum Getae, qui supra dixerat (*I 2, 73—74*) 'est parasitus quidam Phormio, homo confidens: qui illum di perduint!'

324 **10** 5 VERVM HOC SAEPE PHORMIO VEREOR NE I. F. IN N. ER. ex consuetudine Romana dixit, quia saepe in neruum coniciebantur ex aliquo maleficio in carcerem missi.

6 An numquid prouerbium ex sagittariis natum est, quod immoderatae plerumque uires adducendo arcu non telum incitent, sed neruum rumpant? 7 ⟨An⟩ quod saepe fortius ferientes neruum sibi aliquem laedant? 8 Ergo fortitudine nimia saepe uinci, saepe decipi contingit.

325 **11** 2 IN NERVVM ERVMPAT DENIQVE 'denique' modo παρέλκεται ex Terentiana consuetudine, qui hanc particulam in ultima ponit sententia.

326 **12** 1 IAM PEDVM VISA EST VIA 'pedum' pro 'pedibus' et 'uisa' ἀντὶ τοῦ 'prouisa'. 2 *Et* totum metaphorice.

327 **13** QVOT ME CENSES HOMINES IAM DEVERBERASSE VSQVE AD NECEM παρασιτικῶς totum translationibus loquitur; huiusmodi est enim umbraticorum hominum scurrilis oratio.

328 **14** 1 HOSPITES TVM CIVES ἀνακόλουθον secundum, deest enim supra 'cum'. 2 *Et* bene posterius posuit id quod maius est.

329 **15** 1 CEDO DVM EN VMQVAM INIVRIARVM AVDISTI MIHI SCRIPTAM DICAM plus est hoc quod per interrogationem

1 ⟨et⟩ qui *O*, qui ⟨ut⟩ *C* ‖ 2 quin *V* ‖ 3 di ⟨omnes⟩ *Ter.* | perdunt *O* ‖ 5 ex *om. V* ‖ 6 male facto *V* | carcere *CO* ‖ 7 annum quod *codd., corr. Lindenbr.* | ex *C*, e *R*, a *OV* (*dett.*) | innatum *RC* | est *om. V* ‖ 9 an ⟨ex eo⟩ *add. Steph.* ‖ 11 nimia] animi *RC* | contigit *R*, extinguit *C* ‖ 13 denique ⟨f.⟩ denique *RC* ‖ 14 parelceta *V*, par electa *RC*, parte lecta *O*; *corr. Sabbad.* | ex *om. V* ‖ 17 *αντιτον V*, **** *rell.* | metaphorice] **** *O* ‖ 18 diuerberasse *RC* ‖ 19 *παρεσιτικῶσ V*, parasitus *O*, **** *R*, *om. C* ‖ 20 enim *Hartman*: enim ⟨uim⟩ *RCO*, enim ⟨uis (ius *dett.*)⟩ *V* (*dett.*); e. mos *Bentley* | ⟨et⟩ scurrilis *codd., corr. Hartman* ‖ 21 hospitem ciuem (*om.* TVM) *RCV* | *αναχολουτον* secundum *V*, **** *RCO* ‖ 22 ⟨ac⟩ supra *codd., corr. Steph.* | cum *dett.*, tum *OV*, non *RC* ‖ 23 magis *RC* ‖ 24 audistis *RC* ‖ 25 quod *om. V* (*dett.*)

intulit, quam si diceret ʻnumquam mihi scripta est iniuriarum dica'. 2 INIVRIARVM SCRIPTAM DICAM κυριολογία: sic enim et Tullius (*Verr. II, II 14, 37*) ʻscribitur Heraclio dica'. 3 DICAM δίκη Graece causa est, quae fit Latine d i c a, ut ἀκτή a c t a, Καλλιόπη C a l l i o p a.

330 **16** 1 QVI ISTVC interrogare hic ideo fingitur Geta, ut parasitica progrediatur oratio. 2 QVIA NON RETE ACCIPITRI TENDITVR NEQVE MILVO rursus per allegoriam loquitur parasitus, ut totum et triuiale sit et ⟨ex⟩ conuiuiis escisque translatum. 3 QVIA NON RETE ACCIPITRI TENDITVR legitur et ʻtennitur': habet enim N littera cum D communionem.

331 **17** 1 QVI MALE FACIVNT NOBIS ore et unguibus scilicet. 2 ILLIS QVI NIHIL FACIVNT TENDITVR non sic accipias ʻnihil faciunt', quasi dicat ʻnec male nec bene', sed cum legeris ʻnihil faciunt', subaudito ʻnobis male'.

332 **18** 1 QVIA ENIM IN ILLIS FRVCTVS EST παρέλκον tertium, quo aut ʻquia' sub ʻenim' subiugatur, aut ipsum ʻenim' superuacuum est. 2 IN ILLIS FRVCTVS EST qui nihil faciunt nobis male. 3 QVIA ENIM IN ILLIS FRVCTVS EST ʻfructus' cibus, quia f r u m e n dicitur tractus gulae, quo cibus in aluum demittitur. 4 IN ILLIS OPERA LVDITVR qui male faciunt nobis. 5 LVDITVR exercetur. 6 An ʻilluditur', hoc est frustratur?

1 intulisse *V* | mihi *ante* numquam *V*, *om. C* ‖ 2 dicat *C* | INIVRIARVM — DICAM *om. RC* | κυριολογία *Bentley*: acyrologia *V* (aciriol- *ed. pr.*), *om. RCO* ‖ 3 scribit *RVO*, -at *C* ‖ 4 dica *om. RC* | DICAM *om. OV* | dicη (η *in ras.*) *V*, dioc *O*, dicam *RC* ‖ 5 dicam *RC* | ἀκτή] acte *codd.* | acte *R* | calliope *codd.* | Calliopa *om. RC* ‖ 6 quid istuc *V* (*dett.*) | interrogare hic (*Goetz*) ideo (idcirco *Sabbad.*)] interrogare dicitur et *codd.*; ʻdicis' et interrogare *Rabbow* ‖ 9 alloquitur *codd.*, *corr. Steph.* | et *1. om. V* ‖ 14 accipias *Schoell*: -piat *RCO*, -pe *V* ‖ 16 legeris *om. C* ‖ 17 EST *om. RC* | παρελκον tertium *V*, * * * * *RCO* ‖ 18 autem *V* | sub *Sabbad.*: sic *codd.* | subiungatur *V*, -gantur *RC*, -gitur *O*; *corr. Sabbad.* ‖ 19 qui — male *om. V* ‖ 21 cibus] cuius *RCO* | flumen *C*, fratrum *R* ‖ 22 quo] -que *RC* | dimittitur *ROV*, (*ex* -atur *corr.*) *C* ‖ 24 An] alii *V* ‖ 25 ALIIS] illud *V* | alicunde *RCV*

333 **19** 1 ALIIS ALIVNDE EST PERICVLVM VNDE ALIQVID ABRADI POTEST utrum hic sensus est, quasi dixerit: aliud aliis periculum affertur, a quibus auferri potest, an: alii aliunde periclitantur quam credunt? est enim illis causa periculi non quae uidetur, sed quae ab illis aliquid auferre potest. 2 VNDE a quibus. 3 ABRADI per uim auferri.

334 **20** 1 MIHI SCIVNT NIHIL ESSE rei scilicet. 2 DVCENT DAMNATVM DOMVM secundum ius scilicet, quo obaerati cum non soluendo essent, ipsi manu capiebantur. 3 DVCENT DAMNATVM DOMVM mire iuris usus est uerbis ad extenuandam poenam et rem ad commodum transferendam; nam quod obaeratis inimicum, id parasitus maxime optat: duci ab aliquo domum. addidit autem 'damnatum' quasi qui irrideat genus damnationis, in qua uictor pascere compellitur et uictus pascitur.

335 **21** 1 ALERE NOLVNT HOMINEM EDACEM sensus est: sciunt edacem et ideo nolunt ducere. 2 *Et* hoc sic pronuntiandum est, ut facete totum uideatur illatum, quando si obaeratus sit sub huiusmodi poena, neque accusari ab alio queritur neque damnari. 3 HOMINEM EDACEM se significat. 4 SAPIVNT sibi consulunt.

336 **22** 1 PRO MALEFICIO pro iniuria. 2 PRO MALEFICIO SI BENEFICIVM *παρασιτικῶς* 'beneficium summum' dixit 'alere'. 3 REDDERE retribuere, reponere.

337 **23** 1 NON POTEST SATIS PRO MERITO AB ILLO TIBI REFERRI GRATIA multum promittit Geta parasito, cum dicat nihil futurum, quod pro merito ⟨retribui⟩ possit. 2 NON

3 afferri *RCV* ‖ 4 alicunde *RC*, aliçunde *V* | creduntur *RC*, -dant *O* ‖ 6 a quibus] aliquid *V* (*dett.*) | ⟨abradi⟩ per *V* ‖ 7 damnatum domum ducent *V* (*dett.*), damnatum domum *RC* ‖ 8 secundum — DOMVM *om. RC* ‖ 10 mire iuris usus *Schoell* (*duce Pithoeo*): mire usus *CO*, minus *R*, risus *V* ‖ 12 ab erratis *RCO* | inimicum ⟨est⟩ *V* (*dett.*) | parasitum id *RC* ‖ 15 et] ut *C* ‖ 18 facete] -re *RC* | elatum *RCO* ‖ 19 si obaeratus *Sabbad.* (*duce Steph.*): separatus *codd.* | sub *O*, ab *RCV* | huiuscemodi *C* ‖ 20 ab illo *C*, ab aliquo *O* ‖ 22 PRO — iniuria *post* 24 alere *V* (*dett.*), *om. RC* ‖ 23 *παρασιτικῶσ* *V*, * * * * *rell.* | ⟨dixit⟩ beneficium *codd.* | dixit *om. V* ‖ 25 ILLO — *p.* 432, 1 ILLO *om. RC* ‖ 27 retribui *add. Goetz*; accipere (*post* possit) *Steph.*

POTEST SATIS PRO MERITO AB ILLO huiusmodi sententia infert poeta †παρένθεσιν cum his quae uoluit inferre. 3 AB ILLO TIBI GRATIA REFERRI non ab eo qui te damnatum duxerit, sed ⟨ab⟩ Antiphone de quo sermo est.

338 **24** 1 IMMO ENIM SATIS NEMO PRO MERITO GRATIAM REGI REFERT bene parasitus quicquid praestat debere se dicit. et est proprium personae inferioris. Vergilius (*Aen. I 78—79*) 'tu mihi quodcumque hoc regni, tu sceptra Iouemque concilias, tu das epulis accumbere diuum'. 2 GRATIAM uicem. 3 NEMO PRO MERITO SATIS ⟨GRATIAM⟩ REFERT REGI 'rex' alias r e g n a t o r, alias d o m i n u s, alias d i u e s significat. sed nunc 'rex' rationem habet nominis ad aliquid, dicti ad significandum parasitum: ut enim parasitus regis est et libertus patroni, sic e contrario rex parasiti est et patronus liberti. quod si non esset, non 'nemo' tantummodo sed 'nemo parasitus' diceret.

339 **25** 1 TENE ASYMBOLVM VENIRE VNCTVM ATQVE LAVTVM E BALNEIS. haec non ab Apollodoro, sed de . . . (*Enn. sat. VI fr. 1 M. = v. 14—19 V.*[2]) translata sunt omnia: 'quippe sine cura laetus lautus cum aduenis infertis malis, expedito bracchio, alacer celsus, lupino exspectans impetu, mox cum alterius ablingas bona: quid censes domino esse

1 sententia *dett.*, -am *V*, sensus *O*, · N · *RC* ‖ 2 inferunt poetae (-ta *O*) *OV* | παρεντεσιν cum his *V*, parante sic hic *O*, ***** cū his *RC*, parenthasis (-thesi *D*) cum his *dett.*; *fort.* παρέμβασιν his | uoluit *dett.*: uult *RC*, noluit *V*, nolunt *O* | referre *R* ‖ 4 ab *add. Sabbad.* ‖ 5 PRO MERITO *om. RC* ‖ 6 fert *RC* ‖ 10 MERITO] mercede *R* | ref · regi *C*, ref · a · regi *R*, rex regi *V*, regi *O* ‖ 11 alias *2.*] uel *V* | alias *3.*] aliter *V* ‖ 12 rationem *Steph.*: nom̃ *RC*, numero *V*, uim *O* (*recte?*) | numinis *RC* | 13 dicti] duci *RC* ‖ 15 est *om. V* | et] ut *RCO* | non *2. om. V* ‖ 17 ad simbolum *codd.* ‖ 18 haec non *Steph.*: nec non *RCO*, nedum *V* (*dett.*) | sed de cen . . . . (*sic*) *V*, redeas *R*, r̄deas *C*, sed de sexto salis *** *dett.*, *om. O*; sed e sexto satyrarum Ennii *Steph.*, *v. append.* ‖ 19 translata — *p.* 433, 2 uoras] *lac. in O* ‖ 20 infectis *V*, inferetis *R*, inferetis *C*; infestis *L. Mueller*, exertis *Muretus* ‖ 21 impetu expectans *codd.*, *corr. Muretus* ‖ 22 cum] dum *Steph.* | ablingas *cod. Cuiac.*, ablinias *RC*, obligurias *V* (*sic Bentley*; abl- *L*, *sic Vahlen*) | domino *Muretus*: -nos *codd.*

animi? pro diuum fidem! ille tristis est dum cibum seruat, tu ridens uoras'. 2 TENE ASYMBOLVM VENIRE et hoc nomen constat inter parasitos esse confictum atque compositum contra illud in Andria (*I 1, 61—62*) 'symbolam dedit, cenauit'.

340 **26** 1 OTIOSVM AB ANIMO τῷ ἀρχαισμῷ addidit 'ab', cum sufficeret 'animo'. 2 CVM ILLE ET CVRA ET SVMPTV ABSVMITVR 'cura' in apparando, 'sumptu' in comedendo.

341 **27** 1 DVM TIBI SIT QVOD MAGIS PLACEAT acuenda uox in eo quod ait 'tibi'. 2 *Et* hoc eminenter adiectum est non sui curam sed conuiuarum gerere illum qui uocat. 3 ILLE RINGITVR TV RIDEAS poetico lepore iisdem syllabis diuersa significantia prope se inuicem posuit: 'ringitur' et 'rideas'. 4 ILLE RINGITVR TV RIDEAS uarie, nam pronuntiatiuo coniunctiuum miscuit. non dixit enim 'ringatur' sed 'ringitur'. 5 R i n g i est stomachari tacitum; est enim translatio a canibus latratoriis.

342 **28** 1 PRIOR BIBAS PRIOR DECVMBAS hoc ad procacitatem parasitorum rettulit. 2 PRIOR DECVMBAS ⟨Cicero⟩ aliter (*in Verr. II, I 26, 66*) 'mature ueniunt, d i s c u m b i t u r' inquit. 3 CENA DVBIA APPONITVR et hoc adeo parasiticum uerbum est, ut non intellegat Geta.

343 **29** 1 QVID ISTVC VERBI EST ut intellegat populus, idcirco et non intellegit et uult doceri Geta. ostendit autem poeta pro una quaque re uerba propria esse neque communia cum his, qui diuersi sunt actus. 2 VBI TV DVBITES QVID SVMAS POTISSIMVM non 'potius' sed 'potissi-

2 uorans *codd.*, *corr. ed. pr.* | teneas simbolum *RC*, tene ad simbolum *OV* ‖ 3 esse *om.* *C* ‖ 4 simbolum *codd.* ‖ 6 TΩΑΡΧΑΙCΜΩ *cod. Cuiac.*, τὸ αραϰησμω *V*, **** *RCO* ‖ 8 coemendo *R* (*Steph.*) ‖ 9 SIT] fit *Ter. codd. Aδ* | MAGIS *om.* *O* ‖ 10 eminenter] enim inter *O*, enim essent *RC* ‖ 11 gereret *RCO* ‖ 13 se *om.* *RCO* ‖ 14 et — RINGITVR *om.* *C* ‖ 16 sed ringitur *om.* *O* ‖ 17 latratoris *C* (latraturis *dett.*), latratoribus *OV*, latrantibus *R*, *corr. Schoell* ‖ 18 PRIOR BIBAS] cingas *RC* ‖ 19 Cicero] sic *codd.* ‖ 22 ut ⟨id⟩ *O* (*dett.*) ‖ 23 QVID — Geta *om.* *V* | populus *O* (*dett.*), plus *RC* ‖ 24 et *1.* *om.* *C* ‖ 25 esse *ante* uerba *O*, *om.* *C* | nec *C* ‖ 27 dubitas *V* | sumes *C*

mum' dixit, ut in re omni aliis alia potiora monstraret. Plautus (*Men. I 1, 27*) 'standum est in lecto, si quid de summa petas'.

344 **30** 1 HAEC CVM RATIONE⟨M⟩ INEAS intellegas, aestimes. 2 QVAM SINT SVAVIA ET QVAM CARA SINT non nihil philosophatus est poeta ostendendo multis suauia esse quae cara sint. 3 CARA magni pretii.

345 **31** 1 EA QVI PRAEBET NON TV EVM HABEAS PLANE PRAESENTEM DEVM hoc est quod ait (*v. 24*) 'immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert'.

346 **32** 1 SENEX ADEST VIDE QVID AGAS ibi interuenit senex ultimo, ⟨quando⟩quidem quod extra argumentum per inuentionem dici potuit consumptum est.

345 **31** 2 NON TV HVNC HABEAS PLANE PRAESENTEM DEVM praesentes di sunt uel qui statim praestant uel qui et coluntur et uidentur, ut Sol Luna. alii 'praesentem' pro potentissimo accipiunt, ut Vergilius (*Geo. II 127*) 'quo non praesentius ullum'.

346 **32** 2 VIDE QVID AGAS non terrentis est sed excitantis. 3 PRIMA COITIO ACERRIMA EST translatio a proelio, nam et congredi milites et coire dicuntur.

347 **33** 1 SI EAM SVSTINVERIS multum de illo exigit, quando non dicit 'si eam reppuleris' sed potius 'sustinueris'. 2 POST ILLAM IAM VT LIBET LVDAS LICET in officio militari omne negotium uel pugna uel ludus est.

3 summo *Plaut.* ‖ 4 existimes *CO* ‖ 5 sint cara *C*, cara *O* ‖ non nihil *O*, nihil *rell.* ‖ 8 EA *om. RC* | QVI] quae *RCO* | praebeat *V* | EVM] hunc *V* (*dett.*) ‖ 9 quod] quis *R* | nemo] uero *V* ‖ 10 gratia *V* | fert *RC*, refertur *V* ‖ 12 quandoquidem *W.*: quidem *RC*, qui dr̃ *V*, *om. O* ‖ 14 NON] nunc *RC* | hunc ⟨eum (enim *RC*)⟩ habeas *RCO*; eum *habent Ter. codd.* δ | PLANE] *om. V* ‖ 16 ⟨et⟩ luna *C* ‖ 17 potissimo *O* | ut *om. V* ‖ 20 coitio *O*, actio *rell.* ‖ 21 et eum rediguntur *RC* ‖ 22 eam] eum *V* ‖ 23 potius ⟨si eam⟩ *O* (*dett.*) ‖ 24 ILLAM] illum *RC*

3.

348 **1** 1 EN VMQVAM CVIQVAM CONTVMELIOSIVS AVDISTIS FACTAM INIVRIAM in hac scaena, ut rhetoribus placet, ueluti quaedam controuersia est, quae uno tempore ex utraque parte tractatur, ut si quis dicat legem esse, ne de eadem re bis agatur, et item, ut orbam proximus ducat. quidam absente patre sub hoc nomine uxorem coactus erit ducere: uult illam pater adueniens eicere de matrimonio: contradicitur. meminisse autem debemus in omni contentione ea maxime dici, quae simplici patri familias et calumnioso sycophantae improbissimoque parasito congruere poetae uisa sint. 2 EN VMQVAM CVIQVAM CONTVM. A. iam instructi sunt aduocati, et recte: longum enim fuerat omnia haec per scaenam geri. 3 EN VMQVAM 'en' uim habet indignationis post enarratam iniuriam.

349 **2** QVAM HAEC EST MIHI 'facta iniuria' subauditur.

350 **3** 1 ADESTE QVAESO interim aduocati *κωφὰ πρόσωπα* inducuntur et ridicule tacent prius, postea locuturi. 2 *Et* ADESTE proprie: a d e s s e enim c a u s a e proprie dicuntur patroni et amici. 3 IRATVS EST hoc ad excitandum dicitur Phormionem. 4 QVIN TV HOC AGE annuit, ut taceat. 5 *Et* significat silentium.

351 **4** 1 IAM EGO HVNC modo 'iam' signum celeritatis est. 2 HVNC cum contemptu dixit. 3 AGITABO perturbabo. 4 PRO DEVM IMMORTALIVM ἔλλειψις: deest 'fidem' aut quid

1 *De hac scaena v. praef. huius vol.* | en nunquam *RO* ‖ 2 hac] ista *R* ‖ 7 uult] uel *RC* ‖ 9 ea] et *RC* ‖ 10 congruere] congr*uunt* ea *V*, congrue *O* (*dett.*); congrua *Sabbad.* (*v. infra*) | poeta *RV*, poetice *O* ‖ 11 uisa sint] uisas inter se *O*, miscet inter se *V* (*dett.*), * * * * * *RC*; uisa sunt (*sic Steph.*) esse *Sabbad.* (*v. supra*), uisa sint ⟨certantibus int⟩er se *Schoell* | EN] ea *C* | CONTVM. A.] etiam *RC* ‖ 12 aduocati sunt *V* ‖ 13 per scaenam *Hartman*: post scenam *codd.*; in proscaenio *Teuber et Sabbad.* ‖ 14 erratam *RC* ‖ 15 EST] erit *RCO* ‖ 16 ΚΩΦΑ ΠΡΟϹΩΠΑ *cod. Cuiac.*, *προσωπα V*, * * * * * *RO*, persone * * * *C* ‖ 17 et *om. R* | prius *Steph.*: peius *RCV*, penis *O* ‖ 18 Et — dicuntur *om. O* ‖ 20 AGE] agere *RC* ‖ 21 significet *V* ‖ 23 dicit *V* ‖ 24 ἔλλειψις — IMMORTALIVM *om. RO* | eclipsis *C*, elipsis *V*

tale. Cicero in Oeconomico (*fr. 8 M.*) 'quid igitur, pro deum immortalium, primum eam docebas quaeso?' 5 PRO DEVM IMMORTALIVM artificiose prior exclamat, ut Demipho, qui iniuriam passus est, ultro impetum accusationis incurrat.

A

350 3 6 ADESTE QVAESO proprie aduocatis dixit. 7 *Et* quia ipse properantius pergit, rogat ut assequerentur.

B

352 5 1 HANC SIBI COGNATAM additum pronomen est, quasi notam omnibus diceret. 2 PHANIVM HANC S. C. magno ingenio Terentius impudentiam calumniatoris expressit, nam et prior incipit et prior accusat. 3 *Et* quia non potest dicere 'expellit Phanium Demipho?', 'n e g a t c o g n a t a m?' dicit.

353 6 NEGAT una opera Geta in duplici uersatur dolo: nam et audiente iam sene eius se defensorem tamquam absentis assimulat et irritat ad uociferandum Phormionem, qui clamandi ulterius causam non haberet, si taceret Geta.

354 7 1 NEQVE EIVS PATREM

1 ⟨est⟩ ciceronis pro deiotaro *C* ‖ 2 primum — IMMORTALIVM *om. C* | dicebas *V* ‖ 4 impetum] in poenam *V*; in strepitum *Teuber* ‖ 6 aduocatis dixit] aduocantis est *R* ‖ 7 properatius *RO*, -tiuus *C* ‖ 9 gnatam *R* ‖ 11 dicat *O* ‖ 12 hanc ⟨esse⟩ *V* ‖ 13 imprudentiam *O*, impudicitiam *RV* ‖ 16 Et *om. C* ‖ 20 Geta *om. RC* ‖ 22 nam] tamen *RCV*; etenim *Schoell* | senem *CV* ‖ 23 se *om. RCO* ‖ 27 haberet *Steph.*: habet *codd.*

SE SCIRE QVI F. ambiguitas, quae tamen discernitur sensu.

352 **5** 4 COGNATAM DEMIPHO haec est fatigatio, quae etiam nomen tumultuose persequitur atque exagitat, et ideo callidus sycophanta patris familias proprium nomen non solum inuidiose infert, sed etiam repetit.

356 **9** 1 NEC STILPONEM IPSVM haec asseueratio est mentientis imitata ueritatem.

354 **7** 2 †NEGAT† σύλλημψις prima, nam extrinsecus audiendum est ʻpaterʼ.

355 **8** SEQVIMINI ʻsequiminiʼ dicit, quia properantius et concitatiore gradu pergit iratus.

8 SEQVIMINI apparet Demiphonem ut patrem familias perturbari non mediocriter, quippe qui et aduocatos conquisiuerit aduersus hominem sine aduocatis agentem et progredi non audeat, nisi illi sequantur.

356 **9** 2 NEC STILPHONEM IPSVM SCIRE QVI F. multa calum-

2 tam *C* | sensu (*ante* discernitur) *V*, sexu *RCO*, *cod. Cuiac.* ‖ 4 hoc *R* | fatigatio *Bentley* (*coll. schol. A 37*): flagitatio *codd.* ‖ 5 tumultuose nomen *V* | prosequitur *O* ‖ 9 solum *om. V* ‖ 11 ne *R* | stilbonem *RC*, stilph- *OV* (*dett.*) ‖ 12 hec asseueratio est (est *post* mentis) *O*, hoc asseueratione *RCV* | mentientis *Steph.*: mentis *codd.*, *qui* est *addunt* ‖ 13 imitata *Steph.*: immuta *O*, imitari *RCV* | uarietatem *V* ‖ 14 NEGAT] *schol. pertinet ad* NEQVE EIVS PARTEM — FVERIT | συλεμψισ *V*, εὔλενσισ *R*, silempsis *O*, **** *C* ‖ 15 prima] ·l· *RC*, est *O* | nam] non *RC* ‖ 17 ⟨me⟩ sequimini dixit *V* ‖ 18 properatius *RO*, -tiuus *C* ‖ 19 cum citatione graduum (-dum *C*) *RC* | peragit *R* ‖ 21 conquisierit *V* ‖ 26 QVI F.] quia et *V*, quia e *RC*, quid *O* | calumniatoris *CO*

niatores clamitandi causa dicunt et uociferandi, ut ipso strepitu terreant. tantundem ⟨enim⟩ est 'nec Stilphonem ipsum' quod supra (*v. 7*) 'neque eius patrem'.

3 *Et* scire debemus hoc nomen non fictum a parasito, sed auditum a puella, quae uxor ducta sit, dici.

357 **10** 1 QVIA EGENS RELICTA EST MISERA communis locus in auaritiam generalitate approbatior: facilius enim de omnibus hoc quam de Demiphone creditur, et ideo 'ignoratur' dixit et 'neglegitur', non 'ignorat' et 'neglegit Demipho'. 2 IGNORATVR non agnoscitur, — 3 *'Ignoratur' quod fingitur.* — *hoc enim significat modo.* 4 *Et* PARENS pater, *nam ut uariaret, parentem dixit, quem supra (v. 7) dixerat patrem.* 5 Patrem ergo dicit puellae a Demiphone ignorari.

358 **11** 1 NEGLEGITVR IPSA quia est, qui ignoret paren-

1 clamitandi *Schoell*: damnandi *RCV*, clamandi *O* ‖ 2 ipsos *RCV* ‖ 4 enim *add. W.* ‖ 5 ipsum *om. RC* ‖ 6 neque *om. V* ‖ 10 quod *RCV* | ducta *ex* dicta *corr. V* ‖ 12 EST] sit *OV* ‖ 13 auaritiam *Rabbow*: -tia *codd.* | generaliter approbatur *RC* ‖ 23 pater nam *O*, patrem *RC*, et patrem *V* ‖ 26 Patrem *om. RCV* ‖ 27 puellam *RCV* ‖ 30 quia est qui *Sabbad.*: quia est *V* (*dett.*), est qui *RC*, qui *O*

358 **11** VIDE AVARITIA QVID FACIT haec conuersus ad circulum et coronam circumstantium conqueritur et dicit: nulla enim re magis populus concitatur, quam si quis egenum contemnat. inde et Sallustius (*Catil.* 37, 3) 'bonis inuident et malos extollunt, ⟨t.⟩ atque sed'. etc.

359 **12** 1 SI ERVM INSIMVLABIS AVARITIAE MALE AVDIES insimulare est crimen ingerere. sic Cicero (*Catil. III* 5, 12) 'nihil eorum, quae Galli insimulabant, negauit'. 2 Insimulo genetiuo iungitur.

360 **13** O AVDACIAM ETIAM ME ⟨V.⟩ ACCVSATVM AD. exclamatio est. et ostendit, quid absente patre defenderit filius.

tes puellae, id est ignorare se dicat et tamen non ipsam neglegat puellam, ideo utrumque conquestus est. 2 VIDE AVARITIA QVID FACIT proprie 'uide' stomachantibus conuenit, qui indignatione coguntur quasi cum aliquo colloqui. sic ipse in Adelphis (*V* 1, 4—5) 'illud sis uide: exemplum disciplinae!' sunt qui putent illum alicui de corona circumstantium dicere moraliter 'uide'.

12 1 SI ERVM INSIMVLARIS insimulatio est et falsi et ueri criminis incusatio. sic Cicero (*Catil. III* 5, 12) 'nihil eorum, quae Galli insimulabant'. 2 MALE AVDIES 'a me' scilicet: Geta enim dicit.

13 O AVDACIAM hic iam ostenditur persuasum Demiphoni esse uim adhibitam filio suo uxorem ducere, uno

1 id est *om. V* ‖ 3 ideo *Sabbad.*: idem *RC*, id est *O*, uel *V* (*dctt.*) ‖ 7 conuenit] conuenire *RCO* ‖ 10 scis uide *RCV*, uide sis *O* ‖ 11 Sallust. *cod. Cuiac.*, Sal *O*, *om. rell.* ‖ 13 t. *add. W.*; uetera odere noua exoptant, odio suarum rerum mutari omnia student, turba *Sall.* | atque sed(itionibus) *Sall.*: atqui sed *RCV* ‖ 15 (*A*) ERVM] horum *RC* ‖ 16 AVARITIAE *om. O*; malitiae *Ter.* | (*B*) est et *ed. pr.*: est *RC*, et *OV* ‖ 17 ueri *O*, ueteris *RCV* | incusatio ⟨est⟩ *V* ‖ 19 eorum (horum *V in col. A*)] ex iis *Cic.* ‖ 20 negauit *Cic.*: negarunt *codd.* ‖ 21 Insimulo — iungitur *V*, *om. RCO* | audires *RC* ‖ 24 ad⟨uenit haec (heri *O*)⟩ exclamatio *OV* | demiphonem *R* ‖ 25 est et *om. V* | quod *RV*, qui *O* | ⟨et⟩ uim *RCV*, *om. O* ‖ 26 offenderit *V* | uxorem ⟨ut⟩ duceret *Karsten* | una *RCO*

cum hunc audacem appellat, altero quod dicit 'etiam', quae coniunctio ad Antiphonem conuertitur, et sic 'accusatum'.

361 **14** NIHIL EST QVOD SVCCENSEAM succensere dicimus eum, qui cum amare debeat laesus irascitur. 2 Vide ut ueteratorie ostendat contradixisse adulescentem.

14 1 NAM IAM ADVLESCENTI NIHIL EST QVOD SVCCENSEAM hic subtiliter ac latenter purgatur a Phormione apud patrem Antipho: cum dicit 'iam non est quod succenseam iuueni', ostendit adhuc succensuisse et inimico fuisse animo, cumque addit 'si illum minus norat', ostendit contradixisse sibi et restitisse in iudicio. 2 *Et* sic dicit, quasi adulescens non agnoscens puellam ueniam meruerit, pater negata cognata ferri non possit.

362 **15** 1 †SI ILLVM† repente transit ad nominatiuum, cum supra 'illum' dixerit. 2 *Et* deest 'erat', quod assumitur ab inferiore. 3 SI ILLVM MINVS NORAT non dixit 'non norat' sed 'minus norat', quasi et ipse nosse debuerit.

3 ⟨et⟩ quae *RCO* | ad] est *V* (*dett.*), et *O* (*Steph.*) ‖ 4 complectitur *OV* (*dett.*) ‖ 5 accusatur (-ratur *O*) *codd., corr. Steph.* ‖ 8 hic *W.*: sic (sit *O*) *codd.* | ac] at *O*, atque *V* ‖ 11 ⟨nam⟩ cum *O* ‖ 12 iuueni] adolescenti *V* (*dett.*) ‖ 13 succensisse *RCO* | ⟨in⟩ inimico *C* ‖ 15 addidit *codd., corr. Steph.* ‖ 16 ostenditur *V* ‖ 17 in *om. OV* ‖ 18 quasi *Bentley*: quod si *codd.* ‖ 21 fieri *O*, ferre *V* ‖ 22 SI ILLVM] *schol. pertinet ad* QVIPPE HOMO, *quod V substituit* ‖ 23 ad nostrum *O*, ad nomina tantum *R* ‖ 27 nouit *RC* ‖ 28 norat *2. om. RCO* ‖ 29 quodsi et *O*, et quod *RC*

4 QVIPPE NATV GRANDIOR ⟨'grandior'⟩ hic comparatiuus non est, sed habet significationem a positiuo minus. Vergilius (*Aen. VI 304*) 'iam senior sed cruda deo uiridisque senectus'. 5 QVIPPE HOMO NATV GRANDIOR argumentalis narratio dicitur, quae nunc subiecta est et ad fidem faciendam et ad constituendam personam defensoris. 6 *Et* 'grandior', non 'grandis', quasi dicat: grandior fuit, quam ut illum adulescens nosse posset.
7 GRANDIOR proprie grandis ad speciem refertur aetatis, ut grandis puer, grandis uirgo et grandis senex dicitur.

363 **16** 1 CVI IN OPERE VITA ERAT 'uita' pro uictu posuit. 2 *Et* 'opera' hic septimus casus est. 3 RVRI

16 1 CVI OPERA VITA ERAT hic ostenditur quam pauper fuerit. 2 OPERA VITA 'opera' septimus casus est

1 NATV] homo iam natu *V*, iam homo *O*; *cf. Umpfenb. ad h. v.* ‖ 2 grandior *add. W.* | hinc *RO* ‖ 3 non est sed *W.*: et (*om. OV*) non *codd.* | significantiam *O* ‖ 4 a positiuo ⟨et⟩ minus ⟨significat⟩ *O*, ⟨quod magis siue⟩ minus a positiuo ⟨significet⟩ *V* (*L, edd.*) | Vergilius] ut *O* ‖ 8 NATV] iam *V*, *om. O* ‖ 10 et *om. CV* ‖ 11 ad *om. R* ‖ 14 quasi dicat *D*, quasi ⟨qui⟩ dicat *OV* (*L*), quasi ⟨quidem⟩ dicat *RC* ‖ 15 quam *om. O* ‖ 16 nosse] optime *O*, optime nosse *L* ‖ 17 ⟨iam⟩ grandior *OV* ‖ 19 puer ⟨et⟩ *V* ‖ 22 (*A*) IN OPERE] ịṇ oper*a* *V* ‖ 23 uictu *cod. Cuiac.*, uict*u* *V*, uitu *O*, uicta *RC* ‖ 24 opera] *sic in ras.* V^2, uita *rell.* | OPERA VITA] et *V* ‖ 25 (*A*) septimus] *** *O* | (*B*) opera *om. RC* | septimus *V*, -mi *cod. Cuiac.*, vn̄ *RC*, ablatiui *O* | est *om. RCO*

FERE ⟨SE⟩ CONTINEBAT continere ⟨se⟩ dicitur, qui contra uoluntatem se retinet.

365 18 SAEPE INTEREA MIHI SENEX NARRABAT habet miseriam otiosa narratio.

et 'uita' nominatiuus. 3 RVRI FERE id est: qui ⟨ruri⟩ opere faciendo quaerebat cibum. 4 *Et* bene addidit 'fere': non enim semper, sed plerumque. 5 RVRI FERE SE CON. expresse ostendit miseriam eius, qui in urbe natus interdixerat sibi accessus eius ob pudorem inopiae. *nam hoc significat 'continebat', unde contenti dicuntur in malis durantes..* hoc autem apud ueteres faciebant nobiles, cum ad paupertatem redacti erant.

18 1 COLENDVM HABEBAT Vergilius (*Aen. XII 520*) 'conductaque pater tellure serebat'. 2 SAEPE INTEREA MIHI SENEX NARRABAT miserabiliter et inuidiose positum 'senex' et maiore fide, quia 'narrabat' dixit, non 'querebatur'. 3 *Et* uide congestionem argumentorum: et 'saepe narrabat' et 'senex'.

1 et *om.* *O* | nominatiui *O* ‖ 2 se *add.* *Steph.* ‖ 3 uoluptatem *RCV* | continet *RC* | ruri *add. ed. pr.* ‖ 4 Et *om.* *RCO* ‖ 5 addit *C* | enim *om.* *R* ‖ 9 interdixerit *V*, -xit erat *O* ‖ 10 accessum *V*; -u *Steph.* | ob pudorem] hoc pudore *RCO* ‖ 11 significabat *R* ‖ 15 nobiles *in ras.* *V*[2] ‖ 16 pauperiem *O* ‖ 17 erant *om.* *C* ‖ 18 habebant *OV* ‖ 19 miseriam *codd.* (*etiam Cuiac.*); misericordiam *Steph.* ‖ 20 otiosa *O*, ociosa *RC*, *cod. Cuiac.*, odiosa *V* ‖ 24 senem *V* ‖ 26 Et *om.* *C* ‖ 28 et ⟨ordo est⟩ *V* (*dett.*) ‖ 29 et *om.* *V* (*dett.*)

366 19 1 *Et* SE HVNC NEGLEGERE ἀμφιβολία, sed quae sensu dissoluitur. 2 COGNATVM SVVM hoc est crimen. et causa est, quia 'cognatum' addidit.

367 **20** QVEM EGO VIDERIM IN VITA OPTIMVM modo 'in uita' in moribus.

20 1 AT QVEM VIRVM qualitas iniuriae a dignitate personae: multi enim tales sunt, ut cognatione abdicandi sint. 2 QVEM EGO VIDERIM IN VITA OPTIMVM in actu ac moribus. 3 *Et* IN VITA hoc est: cum uiueret et quoad uixit.

368 **21** VIDEAS TE ATQVE ILLVM VT NARRAS melius hoc clare dictum a seruo accipimus, ut defendisse dominum uideretur.

21 1 VIDEAS TE ATQVE ILLVM VT NARRAS deest 'uidisti'. 2 VT NARRAS scit enim illum non uera dicere. 3 IN MALAM CRVCEM aduerbialiter, ut (*Andr. I 1, 43*) 'huc uiciniae'.

369 **22** 1 NAM NI EVM ITA EXISTIMASSEM ut 'in uita optimum' iudicarem.

368 **21** 4 VIDEAS TE ATQVE ILLVM VT NARRAS hoc est:

1 Et *om. OV* | negligere ⟨cognatum⟩ *V* ‖ 2 αμφιβολια *V*, ***** *rell.* | sed *om. V* ‖ 4 hic *O* ‖ 5 est *om. R* ‖ 8 ad dignitatem *codd., corr. Steph.* ‖ 12 in actu *bis C* | ac] et *O*, in *V* ‖ 15 quod ad uixit *cod. Cuiac.*, quod a uiuo fit *rell., corr. W.* ‖ 17 (*A*) narres *V* | deest] esse *RC*; *fort.* ⟨scilicet⟩ esse ‖ 18 ut ⟨sic⟩ narras (-es *V*) *RCV* | scit] sic *V* ‖ 20 IN] *pro* isne *scilicet, ut sit* malam crucem *aduerbialiter dictum* ‖ 21 ut] et *V* ‖ 22 huic uiciniae *codd.*; huc uiciniam *Sabbad., cf. Andr. I 1, 43; 78; Ad. IV 4, 40; Phorm. I 2, 45* ‖ 23 NAM — 25 iudicarem *om. V*

parem tete illi existimo atque illum tibi. 5 An potius: seruus sciens hanc personam fingi uel certe etiam mortui uis⟨um⟩ hominis induci, male precatur parasito, ut etiam ipse sic aut nusquam sit ut fictus aut pereat ut mortuus? 6 An sic accipiendum est, ut seruus summissa uoce hoc per iocum dixerit: tantum tu in uita te uideas optimum, quantum fuit ille quem narras? 7 An sic intellegendum, ut seruus hoc dicat: si optimum est uictum opera quaerere et in alieno agro esse, uideas te atque illum uidisti, quemadmodum narras, uiuere, et alluserit ad illud quod ait (*v. 20*) 'quem ego uiderim in uita optimum'?

369 22 2 NVMQVAM TAM GRAVES hoc non quasi timidus sed quasi religiosus et fidus loquitur Phormio.

370 23 OB HANC id est pro filia ipsius.

23 1 OB HANC tamquam praesens sit mulier de qua lis est, demonstratiua parti-

1 parem te *Westerh.* (tete *Sabbad.*): parentem te *codd.* ‖ 4 fingit *V* ‖ 5 etiam] et *O* | mortui uis (uis *om. O*) hominis *RCO*, mortuum hominem *V*, *corr. Schoell* | induci] non duci *RC* ‖ 7 etiam] iam *V* | sic *Schoell*: sit *codd.*; *del. Steph.* ‖ 8 aut *O* (*dett.*), ut *rell.* ‖ 12 tu *om. C* ‖ 13 optimum *om. C* ‖ 15 intellegendum ⟨est⟩ *V* ‖ 17 quaereret et *CO* ‖ 18 alio *RCO* | esset *RCO* ‖ 20 uiuere⟨t⟩ *RC*, **** *O* ‖ 21 illum *CV* ‖ 28 id est *om. V* ‖ 29 sit *post* mulier *V*, *om. RCO*

cula usus est dicendo ʻhanc'.

2 INIMICITIAS CAPEREM capere dicimus, cum id quod in nobis ⟨non⟩ est assumimus. unde capere et pro eligendo ponitur.

371 24 1 QVAM IS ASPERNATVR ⟨NVNC⟩ TAM ILLIBERALITER aspernari est auerti non solum corpore, sed etiam animo. 2 Aspernari est recusare aut fere non agnoscere. est autem dictum ab ʻa' et ʻsperno'.

24 1 QVAM HIC ASPERNATVR NVNC TAM ILLIBERALITER ordo est: ob hanc, quam hic aspernatur nunc tam illiberaliter. 2 *Ἀπόδοσις*: ʻquam' enim supra reuocauit ad puellam referens, ut (*Verg. Aen. IV 355*) ʻquem regno Hesperiae fraudo' et Sallustius (*Hist. I fr. 57 M.*) ʻnam Syllae dominationem ⟨queri non⟩ audebat' et interpositis quibusdam ʻqua offensus' ⟨scilicet⟩ dominatione Syllae.

3 NVNC TAM ILLIBERALITER apud ueteres illiberaliter dicebant factum, si quid excessisset omne genus maleficii. sic in Adelphis

4 non *add. Karsten* ‖ 5 et] ·i· *RC* ‖ 6 ponitur *dett.*, impon- *rell.* ‖ 7 (*A*) IS] hic *V* ‖ 9 hanc ⟨causam⟩ *V* ‖ 10 auerti — 12 est *om. C* ‖ 11 ΔΠΟΔΟϹΙϹ *cod. Cuiac.*, *απολοσησ* et (*ante* 9 ordo) *V*, * * * * * *O*, *om. RC* ‖ 12 aut fere] auertere *dett.* | enim] est *V* ‖ 13 est — sperno] deponens est *O* ‖ 14 ab *om. RC* | a et sperno . PERGIN (*schol. 25*)] a spergo pergin *V*, aspergin *RC* ‖ 17 Syllae] si ille *V* ‖ 18 queri non *add. ex Arus. Mess. Gr. L. VII 504, 11* ‖ 19 et *om. RCV* | interpositis *dett.*, impositis *RCOV* ‖ 20 qua *Keil*: neque *codd.* | offensus *Keil*: est offensus *V*, confessus (c̄ p̄ *O*) offensus *RCO*; fuit off. *Maurenbr.* | scilicet *add. W.*; hoc est *Keil* ‖ 24 dicebatur *V* ‖ 26 maleficii] mali *RC*

372 **25** 1 PERGIN ἀπόστροφος per παρένθεσιν. 2 MALE LOQVI pro 'maledicere'. 3 IMPVRISSIME improbissime.

373 **26** AIN TANDEM CARCER non carcereum sed carcerem asperius appellauit. sic Lucilius (*l. inc. fr. 107 M.*) 'carcer uix carcere dignus'. *et 'uix' pro 'non'.*

(*IV 5, 28—30*) 'factum est a uobis duriter immisericorditer⟨que⟩ atque etiam, si est dicendum magis aperte, illiberaliter'. uide more αὐξήσεως pro magno hoc ultimum poni.

25 1 PERGIN ERO ABSENTE argute addit 'absente', ut uideatur fidelior, qui defendit absentem: quod praestans argumentum est id animi habuisse Getam etiam peregrinante domino. 2 MALE LOQVI pro 'male dicere'. et quaerit Probus, quis ante Terentium dixerit.

26 1 DIGNVM AVTEM HOC ILLO EST non negat 'male loqui', sed hoc dignum esse contendit malo homine. 2 AIN TANDEM 'ain': ἀπόστροφος nota est, quae separat E ab N †littera ·i· tenuit sed sonum. est enim integrum 'aisne'. 3 CARCER

5 uides *V* | mores *R* | αὐξήσεως *Steph.*: αυξειοσ *R*, αυξεσισ *V*, **** *CO* ‖ 7 ponit *RC* ‖ 8 ΑΠΟϹΤΡΟΦΟϹ PER ΠΑΡΕΝΘΕϹΙΝ *cod. Cuiac.*, αποστροφοσ παρεντεσην *V*, **** per **** *RC*, ******** *O* ‖ 10 defendat *OV* ‖ 13 animo *V* | fuisse getam *RC*; f. Getae? | etiam *om. C* ‖ 15 dicere . et *dett.*, diceret *O*, dicere *RCV* ‖ 18 carcere *codd.* ‖ 19 carcereum *Schoell*: carceri *RCV*, -ranum *O*, -rarium *ed. pr.* | carcerem *O*, -re *RCV* | EST non] eum *RC* ‖ 22 AIN] aisne *codd.* | ain] aisne *O*, *om. RV* | αποστροφοσ *V*, ***** *rell.* ‖ 23 nata *CO*, nōta *V* | separat E] separate *RC* ‖ 24 littera · i · tenuit sed (se sed *V*; *v. etiam append.*)] *fort.* unde littera s ante N amittit sonum

Lucilius (*l. inc. fr. 107 M.*) ‘carcer uix carcere dignus’.

374 **27** BONORVM EXTORTOR LEGVM CONTORTOR fingit illi crimina de causa et de negotio.

27 BONORVM EXTORTOR LEGVM CONTORTOR ingeniose de ipso negotio sunt inuenta conuicia.

375 **28** QVIS HOMO EST HEM mire seruus finxit se non uidisse senem, ut ea quae dixerit in Phormionem sincere dixisse credatur.

28 1 RESPONDE timuit poeta, ne huiusmodi uociferatio Getae quasi ueram discordiam apud populum fingeret, et ideo fecit eum a Phormione admoneri. 2 QVIS HOMO EST HEM ita mira dissimulatione additum ‘homo’, ut uideatur nihil de praesentia domini cogitasse. 3 ABSENTI TIBI TE INDIGNAS tunc fidelis opera est, cum absens aliquis defenditur; hoc ergo confirmat uelut indicando. sic in Andria (*IV 4, 44—45*) ‘o Chreme, per tempus aduenis: ausculta’.

376 **29** SEQVE DIGNAS CONTVMELIAS id est: quas ipse debet audire.

377 **30** DESINE imponit silentium Getae, quasi ualidiora

30 OHE IAM DESINE hac uoce ostendit plus iusto pro

4 finxit *R* | illi crimina de *O*, illa criminandi *rell.* ‖ 7 HEM] heu *RC*, *om. O* ‖ 8 mire *L*, miser *RCO*, -re *V* | non se *V* ‖ 11 facit *COV* ‖ 12 a Phormione] phormionem *C* ‖ 13 HEM ita *om. V* ‖ 14 additur *V* ‖ 16 domini *om. C* ‖ 21 indicendo *C* ‖ 24 ausculta] *hic sequitur in V* (*L*) *schol. 29 ser. A* SEQVE — audire *ita, ut bis exstet; cf. praef. vol. I p. XXIX* ‖ 26 id est *om. R* ‖ 28 hoc *V* | hanc uocem *RCO*

dicturus sit, et sic et supra (*v. 28*) ‘tace’ dixit senex.

378 **31** 1 ADVLESCENS PRIMVM ABS TE est haec auctoritas in senibus, ut minores aetate appellatione pueri uel adulescentis uel iuuenis minores etiam ostendant auctoritate, ut hoc de nomine illis quidem detrahant, sibi uero auctoritatem attribuant. sic Vergilius (*Aen. XII 19*) ‘o praestans animi iuuenis, quantum ipse f.’ etc. 2 BONA ABS TE VENIA PETO sine ira, sine discordia.

379 **32** 1 SI TIBI PLACERE POTIS EST pro ‘potest’. 2 MIHI VT RESPONDEAS bene ‘mihi’ utpote patri adulescentis uel domino Getae uel etiam seni. 3 *Et* uerbum est scrupulose aliquid interrogantium. sic Vergi-

se locutum uideri Getam, nam ‘ohe’ interiectio est satietatem usque ad fastidium designans. Horatius (*serm. II 5, 96—97*) ‘donec ‘ohe!’ iam ad caelum manibus sublatis dixerit, urge’.

1 sit] sic *R* | sic et] sic *V* ‖ 2 hoe interrogatio *V* ‖ 4 signans *RC*, significat *O* ‖ 6 hoe *V* ‖ 9 est] et *C* ‖ 10 minoris *RCV* | etates *O*, aetatis *RC*, ⟨qui⟩ aetatis ⟨fuerint⟩ *V*, *corr. Sabbad.* ‖ 12 uel] et *RCV* | minoris *CO*, ⟨ab illis appellentur⟩ minores *V* ‖ 13 ostendant *Steph.*: -dat *O*, -dit *rell.* | auctoritate *Sabbad.*: aetate (-tis *O*) *codd.*; dignitate *vel* grauitate *Schoell* ‖ 20 ueniam *R* ‖ 23 pro potes *C* ‖ 25 patris *C* ‖ 26 uel] et *R* ‖ 27 etiam] et *R* ‖ 29 interogatiuum *C*

lius (*Aen. II 149*) ʻmihique haec edissere uera rogantiʼ et (*Ecl. III 1*) ʻdic mihi, Damoeta, cuium pecus?ʼ

380 **33** 1 QVEM AMICVM AIS F. ʻaisʼ dicimus de his, qui uana loquuntur, dicere autem de his, qui ualidiora. 2 EXPLANA manifesta, expone.

381 **34** ET QVI COGNATVM ʻquiʼ quomodo, unde.

382 **35** PROINDE EXPISCARE QVASI NON NORIS expiscari est diligentissime quaerere, ubinam pisces lateant. ergo tractum uerbum a piscatoribus.

383 **36** EGO ME NEGO TV Q. A. subauditur ad omnia ʻnosseʼ.

384 **37** EHO TV SOBRINVM T. populari quadam uulgarique fatigatione utpote scurra respondit.

385 **38** 1 NOMEN MAXIME falsa non habent memoriam. 2 Hic ergo deest ʻnescioʼ uel ʻnecessarium estʼ. 3 QVID NVNC TACES urget

35 PROINDE EXPISCARE ʻproindeʼ similitudinis aduerbium modo est, non coniunctio, ut (*Verg. Aen. XI 383*) ʻproinde tona eloquio, solitum tibiʼ.

1 mihi (*om.* -que) *RC* ‖ 2 edixere *RC* ‖ 6 F.] fuisse fuisse *V* ‖ 9 manifeste *RC* ‖ 11 cognatum ⟨et⟩ qui *C* ‖ 13 (*A*) perinde expiscare *V*, proinde expectare *C* ‖ 14 nosses (NOISSES *A*) *codd. Ter.* ‖ 16 ut *om. RC* ‖ 19 Q. A.] quid ais *V* ‖ 22 heo *V*, hec *RC* | consobrinum *RCO* | T.] tuum *V*, a *RC* ‖ 23 quadam (a *ex* o) *V* ‖ 24 fatigatione *ex* cogit- *corr. R*; flagit- *Sabbad.*, *at cf. II 3, 5* | utpote *om. V* | scurrae *RC* | respondit *om. C* ‖ 26 falsam *C* ‖ 27 memoria *R*

senex, quia intellegit eum nomen nescire.

387 **40** SVBICE suggere.

388 **41** NON DICO QVASI NON NORIS T. AD. mire, nam uidetur arte celare, quod inuitus nesciebat.

390 **43** STILPHONEM INQVAM NORAS figura ἐπιτροχασμός. est autem ἐπιτροχασμός uerborum super se inuicem effusio uel supermersio, quae fit aduersarii causa turbandi. sic Cicero (*Catil. I 4, 8*) '⟨num negare audes? quid taces?⟩ conuincam, si negas'; Vergilius (*Aen. XI 387—89*) 'non longe scilicet hostes quaerendi nobis: circumstant undique muros. imus in adu. quid cess.?'

393 **46** AT SI TALENTVM REM REL. ἀξιόπιστον illud fecit.

43 STILPHO EST σύλληψις prima, nam reddit ad nominatiuum 'est' utique Stilpho, et rursum ad accusatiuum 'noueras' Stilphonem scilicet.

46 AT SI TALENTVM REM RELIQVISSET more Romano-

1 quia *O*, qui *RCV* ‖ 5 T. AD.] p ad *RC*, tu· *O*, *om. V* ‖ 6 ⟨id⟩ quod *V* (*L*) ‖ 8 silempsis *OV*, simile sic *RC* ‖ 9 uoras *R*, ⟨non⟩ noras *O* | επιτροχασμοσ *V*, ****** *rell.* | prima] ·I· *RCO* | reddit *C*, redit *rell.* (*probat Hartman*); *scholiasta legisse videtur* Stilpho ē, inquam: noueras ‖ 10 επιτροχασμοσ *V*, epitracasmos *R*, epytrochosmos *C*, epitasmos *O* ‖ 11 se *om. RCO* | rursus *C* ‖ 12 uel superuersio *V*, *om. O* | quae *O*, quod *rell.* ‖ 13 causa aduersarii *C* ‖ 14 sic cicero *cod. Cuiac.*, sic dic *RCV*, sic de *O* ‖ 15 num — taces *suppl. Schoell* ‖ 16 conuincam *L*, conuicam *V*, conn· (comi· *C*) in eam *RC*, conu et *O*, conuitium et *cod. Cuiac.* | si neges *RCV*, *om. O*, *cod. Cuiac.* (*ut vid.*) ‖ 18 nam *V*; nec *Verg.* ‖ 20 imus — cess.] quid cessim inuisim ad u· *V*, quid cess·musin·ad·u· *RC*, quid ces·mus·m· ad *O* ‖ 22 (*A*) AT — REL.] adsit aduertam rem uel (at *R*) *RC*, adsit aduentum rem rel· *O*, aduertam rem uel · at si talentum rem reliquisset *V* ‖ 23 αξιοπιστον *V*, **** *rell.*

rum, apud quos hereditas pecuniae erat. 'talentum' autem quod dixerit, more Graecorum admiscuit.

396 **49** 1 ITA VT DICIS EGO TVM CVM AD. ita sum, inquit, ut dicis, auarus et superbus. 2 *Et* uide senem de iniuria non agere, quia iustae confidit et nititur causae; plerumque enim hac constantia animi fulciuntur, qui iuri confidunt. at contra qui nullo iure freti litigant, ad iniurias prosiliunt, ut his saltem perturbent aduersarium, quia iure non ualent. condono igitur, inquit, tibi omne contumeliae genus.
3 EGO TVM CVM ADVENISSEM deest 'ad iudicium', ut sit: cum ad iudicium uenissem.
4 QVI MIHI COGNATA 'qui' unde, quomodo.

398 **51** 1 HEVS NOSTER RECTE Geta sic laudat senem, ut optet uincere Phormionem.
2 HEVS NOSTER RECTE plaudit sibi Terentius supposita persona, quasi recte dixisset.

49 QVI MIHI C. σχῆμα διανοίας· συγχώρησις.

2 pecunia *V* ‖ 3 autem *O*, aut *rell.* ‖ 5 c. *om. RC* | σχῆμα — συγχώρησις *Sabbad.*: Scema *διανοηασηνκωπησησ V*, ***** *RC*, *om. O* ‖ 6 AD. ita] addita *RC*, ait as *O*, aduenissem itan *V* ‖ 7 ut dicit *RCO* | et *om. V* ‖ 11 causa *V* | hanc *V*, hanc *C* ‖ 14 freti ⟨sunt⟩ litigant ⟨et⟩ *codd.*, *corr. Sabbad.* ‖ 17 quia *W.*: qui *codd.* ‖ 20 audiuissem *RC* ‖ 21 iudicium — ad *om. RC* | ⟨uenissem⟩ ut *V* ‖ 22 iudicum *C* ‖ 26 Geta — RECTE *om. V* | ut optet] utpote *R* ‖ 28 laudabit sibi *C*

400 **53** IVDICIBVS probaui iudicibus, inquit.

401 **54** FILIVS CVR NON REFELLIT refellere est arguendo falsum ostendere.

402 **55** CVIVS DE STVLTITIA DICI VT DIGNVM compendium conuiciorum est, nihil dignum inuenire pro magna iniuria quod respondeas.

403 **56** MAGISTRATVS ADI *****.

405 **58** QVANDOQVIDEM SOLVS REGNAS quoniam regnum solutum legibus est et opprimens libertatem. sic alibi (*Ad. II 1, 21*) ‘regnumne tu hic, Aeschine, possides?’

406 **59** HIC DE EADEM CAVSA ‘hic’ uidelicet apud Athenas, ubi leges, ubi libertas omnibus communis est.

408 **61** POTIVS QVAM LITES SECTER AVT QVAM TE AVDIAM bis posuit ‘quam’, quod genus figurae primo ζεύγματι est contrarium, ut in Heautontimorumeno (*II 3, 18*) ‘propter quam in summa infamia sum et meo patri minus ⟨sum⟩ obsequens’, item (*V 2, 11*) ‘cepi ratio-

1 probaui iudicibus *om. RC* ‖ 2 inquit ⟨quibus⟩ *V* ‖ 4 est *om. O* ‖ 7 dicit *C* ‖ 9 magistratum *codd.* ‖ 12 ***** *O*, *om. rell.*; *fort.* εἰρωνεία *suppl.* ‖ 19 HIC] bis *V*, hac *RC* | eadem de causa *RC* ‖ 24 sectar *RV*, secta *C*, sere *O* ‖ 26 figurate *C*, -ta *ut vid. R* | σκευματι *V*, ζαματϊ *R*, **** *CO* ‖ 27 eauton · *V*, eutoñ *O*, **** *RC* ‖ 31 sum *add. Bentley*

409 **62** 1 ID QVOD LEX IVBET DARE DOTEM modo id agit, quod reprehendit a filio non esse factum (*II 1, 67*) 'dotem daretis, quaereret alium'.

2 *Et* dotem uoluit custodem esse pudoris.

410

411 **64** HAHAHAE hic risu destruxit, quod praetendebat senex.

412 **65** ANNE HOC QVIDEM ⟨EGO⟩ ADIP. Q. I. P. EST quia enim a lege stat, recitat tantum id, quod scriptum est.

413 **66** 1 ITANE TANDEM QVAESO ITEM VT ⟨M.⟩ maiora sunt argumenta, quae per interrogationem proferuntur.

2 VBI ABVSVS SIS utimur cum honore, abutimur cum iniuria.

414 **67** ATQVE AMITTERE bene

nem ut neque egeres neque ut hoc posses perdere'.

62 ID QVOD LEX IVBET pro 'ob id quod lex iubet'.

63 DOTEM DARE ⟨A. H.⟩ MINAS QVINQVE ACCIPE ⟨*****⟩.

64 †HOMO SVAVIS† praescriptio, cum iam alterum factum sit, utrumque fieri non posse.

66 VBI ABVSVS ⟨SIS⟩ scriptum et uoluntas.

1 neque *1.*] nege *C*, neque ⟨tu⟩ *V* ‖ 2 ut] tu *V*, *om. RCO* ‖ 3 (*A*) IVBET] id pro ob id *add. V* (= *L*), *male repet. ex altera serie* ‖ 4 DARE DOTEM] *sic et Eugr.*; dotem dare abduce hanc minas *u* · a · *V* (*sim. L*) | (*B*) pro — iubet *om. C* | ob *om. V* ‖ 11 accip *R* | *lac. sign. Sabbad.*; *ἀνακόλουθον suppl. Schoell* ‖ 12 hahe *C* | HOMO SVAVIS] *scholion ad superiora pertinere docet Eugr. ad v. 52 sq.* | perscriptio *C* ‖ 13 distruxit *R*, destrinxit *O*, *cod. Cuiac.* | protendebat *cod. Cuiac.* ‖ 17 Q. — EST *om. O* ‖ 18 stat *O* (*Steph.*), *om. RCV* | id tantummodo *V* ‖ 19 est *om. R* ‖ 21 ITEM VT] itane *V* | ⟨est⟩ et *V* ‖ 27 admittere bene admittere *RC*, emittere bene emittere *V*

'amittere', quia finis cupiditatis amissio est.

415 **68** 1 AN VT NE QVID TVRPE CIVIS IN SE ADMITTERET idoneum testimonium bonorum esse natalium, 'ciuem' dixisse; nam apud ueteres peregrinae mulieres in meretricum numero habebantur. sic ipse alibi (*Andr. III 1, 11*) 'adeon est demens? ex peregrina?' et alibi (*Eun. I 2, 27*) 'Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi' et Parmeno comprobans respondit 'potest taceri hoc', id est: meretricem matrem te habuisse.

2 AN VT NE QVID C. T. I. S. A. hic a uoluntate.

417 **70** VT CVM VNO AETATEM DEGERET quid est enim pudicitia nisi unius scientia uiri?

419 **72** ACTVM AIVNT N. A. 'aiunt' dicimus, cum prouerbium significamus. acta res est, de qua sententia prolata sit.

420 **73** 1 SINE MODO haec minantis sunt uerba. 2 *Et* bene imitatus est modum comminantis.

73 1 DONEC PERFECERO HOC ut (*Verg. Aen. II 719—20*) 'donec me flumine uiuo abluero'. 2 INEPTVS ut

2 a^{d}missio *C*, admissio *O*, emissio *V* ‖ 3 quid cuius turpe *V* ‖ 17 te matrem meretricem *V* ‖ 20 hic *om. CV* ‖ 24 N. A. *om. RC* ‖ 25 aiunt *L*, actum *rell.* ‖ 28 probata *RCO*, prolata (*ante* sententia) *V* | sit] est *V* ‖ 31 modum *V*, enim *R*, *om. CO*; uim *Schoell* ‖ 32 ut *om. V* | a *om. C*

a sapientia 'sapis' dicimus, ita ab ineptia 'ineptis'.

422 75 TVVS EST DAMNATVS GNATVS N. T. pro uoluntate contendentis est prolatio sententiae.

75 1 TVVS EST DAMNATVS GNATVS NON TV ludit Phormio, cum dicit 'non tu'. 2 NAM TVA PRAETERIERAT IAM DVCENDI AETAS nihilo contemptibiliorem in hac causa sibi senem quam Antiphonem fuisse ⟨dicit⟩, sed aetatem in illo esse despectam.

424 77 ILLVM PVTATO QVAE EGO NVNC D. D. diffinitiue respondit.

425 78 CVM VXORE HAC ⟨'hac'⟩ id est tali.

426 79 TV TE IDEM MELIVS FECERIS locus est hic, ut se ostendat Phormio ⟨non⟩ de compacto egisse cum Antiphone.

79 TV TE IDEM MELIVS FECERIS quidam sic intellegunt 'tu te idem melius feceris', ut senex potius exeat quam eiciat filium. artificiose autem loquitur Phormio, ut adimat suspicionem seni consensionis et conuenientiae inter parasitum et filium.

---

1 dicitur *V* | ita] et *V* ‖ 5 concedentis *CV* | non tu *om. RC* ‖ 6 NAM TVA] nam *R*, *om. V* | PRAETERIERAT — AETAS *om. V* (*D*) ‖ 7 ducenti *C*, dicendi *R* ‖ 8 nihilo] et *V* (*L*) | contemptibili in re *R*, (ī re *in mg.*) *C* ‖ 9 causa] scena *RC* ‖ 10 dicit sed *W.*: sed *RCO*, ait simulque *V* (dicit s. *L*); significat sed *Goetz et Schoell* ‖ 13 QVAE] quem *RC* ‖ 17 hac *add. Schoell* ‖ 18 (*B*) IDEM *om. RC* ‖ 19 se *W.*: sic *codd.* | quidam — feceris *om. RC* ‖ 20 non *add. Teuber* ‖ 25 consensionis *OV*, consensionis al› confessionis *L*, confessionis *RC* ‖ 26 conuenientiae *O*, *cod. Cuiac.*, conuentionis *V* (*L*), ueritatis *RC*, *cod. Huls.* (unitatis *Schoell*); coniuentiae *Guyet*, *at cf. III 1, 10*

428 **81** SEDVLO sine dolo, instanter.

429 **82** 1 DISSIMVLAT fingit, mentitur. 2 QVIN QVOD EST FERENDVM FERAS cur non, inquit, accommodas necessitati uoluntatem?

433 **86** QVAE TVAM SENECTVTEM OBLECTET non 'te' sed 'senectutem tuam'.

435 **88** 1 MINVE VERO IRAM contemnentis est iracundiam dissuadere iracundia. 2 HOC AGE annuentis est.

437 **90** DIXI PHORMIO 'dixi' solent dicere peracta causa.

439 **92** DIXI DEMIPHO mire comminationem eius et ferocitatem imitatus est simili uerbo.

440 **93** 1 SI QVID OPVS FVERIT H. D. M. haec repentina discessio habet aliquam maiorem litigandi denuntiationem.

2 *Et* bene breuiter, ne multiloquio frangeretur superiorum comminatio.

93 SI QVID OPVS FVERIT ἔλλειψις.

4.

441 **1** 1 QVANTA ME CVRA ET SOLLICITVDINE AFFECIT GNATVS cura est in spe bonorum, sollicitudo in metu

3 dissimulet *RCV* ‖ 5 FERAS] *sic Ter. codd. praeter A* ‖ 11 minime uero illam *RCV* ‖ 12 iracundiam (*ante* est *V*)] -dum *Sabbad.* ‖ 13 iracundiã *R* ‖ 16 solet *RCO* | parata *RCO* ‖ 22 H. *om. V* | *ἔκλήπσϊς R*, *εικληψις V*, elisis *O*, *om. C* ‖ 24 litigandi] litigaturi (-tur in *O*) *OL*, *edd.* ‖ 26 infringeretur *OL* | superior *OL*, *edd.* ‖ 29 ⟨uel⟩ in spe *RCO* | bonorum *L*, bona *RCOV*

malorum. 2 QVANTA ME CVRA ET SOLL. haec deliberatiua est, in qua aduocati ⟨tres⟩ sunt, quorum unus suadet, alter dissuadet, tertius qui sequi alterutrum debuisset, eiusmodi sententiam dicit, ut rursum deliberatione opus esse uideatur.

447 7 EGO CRATINVM CENSEO potest 'ego' distingui, ut subaudiendum sit 'dicam uis?'

449 9 QVAE IN REM TVAM SINT bene principio *ἀπὸ τῆς τιμῆς [καὶ] τοῦ συμβουλεύοντος* beniuolentiam suam commendauit et sic consilium dedit.

451 **11** AEQVVM ESSE ab honesto; ET BONVM ab utili;

452 **12** 1 ET ID IMPETRABIS a possibili. 2 *Et* leuiter deliberatiuae tres locos tetigit: iustum, utile et possibile.

453 **13** 1 EGO SEDVLO HVNC DIXISSE CREDO artificiose personam ⟨non⟩ reprehendit sententiam reprehensurus, ne, si inimicus sit, adimat auctoritatem sententiae suae. 2 VERVM ITA EST subiunxit locum *ἀποκρίσεως* oratoriae, ut inuidiae contradicturus occurreret.

455 **15** 1 MIHI NON VIDETVR a possibili. 2 QVOD SIT FACTVM LEGIBVS hic alio ordine locos suasoriae tetigit: primum a possibili, secundum ab honesto; —

456 **16** *ET TVRPE INCEPTVM EST ab honesto.* — utilitatis partem praetermisit, quae ubi ⟨quid⟩ non potest fieri frustra separatur.

2 est *om. CO* | tres *add. Steph.* ‖ 3 qui sequi *W.*: quisque se *RCO*, qui se *V*; qui obsequi (alterutri) *Schoell* | alterum *O*, alteri *RC*, alterutri ⟨addere⟩ *V*; *corr. W.* | debuisse *RCO* ‖ 6 potest ego *V*, porresti *O*, oportet *RC* ‖ 7 subaudiatur *V*, -ditur *O* | ⟨ego⟩ dicam uis (uis *om. OV*) *codd.* ‖ 8 sunt *V* | *απο τησ τημησ καὶ τον συμβουλευοντοσ* (*ante* QVAE) *V*, ******** *RCO*; *καὶ secl. W. duce Schoellio* ‖ 11 AEQVVM ESSE (*sic Ter. codd. δ*) *om. V* ‖ 12 id ⟨quod⟩ *C* | Et *om. V* | leuiter] breuiter *V*; *Eugr.* ‖ 13 deliberatiui *V*, -ratum et *O*, -rauit et *RC*, *corr. Steph.* ‖ 15 non *add. Sabbad.* | ne si *Steph.*: nisi *RCO*, ut si *V* ‖ 16 sit *om. V* ‖ 17 *αποκρισεοσ V*, apochriseos *O*, **** *RC* | inuidis *V*, in iudice *O* ‖ 20 ordine locos *Steph.*: ordine locum *O*, ordine et loco *RC*, loco et ordine *V* ‖ 21 secundo *C* ‖ 22 inceptum *RO* (*Eugr.*), -tu *CV* | utilitatis *W.* (*duce Steph.*): in lr̄is *RCO*, m · lrām *V* ‖ 23 quid *add. Goetz* | fieri non possit *V* ‖ 24 frustra *om. O* | separatur *Schoell* (*coll. Rhet. l. m. 571, 17*): sectatur *RCV*, petitur *O*

458 **18** RES MAGNA EST causa ampliandi sententiam.

459 **19** INCERTIOR SVM MVLTO QVAM DVDVM ex tribus enim unus suasit, alter dissuasit, tertius nihil dixit.

464 **24** IN TEMPORE HVC SE RE. ⟨'in tempore'⟩ opportune, *εὐκαίρως*. Sallustius (*Hist. I fr. 32 M.*) 'maximeque ferocia regis Mithridatis in tempore bellaturi'.

III.

1.

465 **1** ENIMVERO ANTIPHO MVLTIS MODIS CVM ISTOC ANIMO ES 'cum istoc animo' pro 'huius animi'. Ennius (*ann. l. inc. fr. 21 M. = v. 550 V.*[2]) 'optima cum pulchris animis Romana iuuentus'.

466 **2** ITA TENE HINC ABIISSE ET VITAM TVAM *ἐν ὑποκρίσει*, ut (*Verg. Aen. XI 269—70*) 'inuidisse deos, patriis ut r. o. c. o. et ⟨p. C. u.?' et⟩ (*Ter. Andr. III 5, 3*) 'seruon fortunas meas ⟨me⟩ commisisse futili!'

467 **3** 1 ALIOS TVAM REM ab infinitiuo ad indicatiuum transitum fecit. 2 CREDIDISTI pro 'putasti'.

469 **5** PATERETVR MALI legitur et 'potiretur', quia potiri *τῶν μέσων* fuit. Plautus (*Capt. I 1, 24; 2, 41; III 5, 104*) 'hostium potitus est'.

470 **6** 1 SPES OPESQVE SVNT haec quidem de his sunt, quae amant iungi. 2 SPES OPESQVE SVNT ut (*Sall. Iug. 73, 6*) 'res fidesque' ⟨et⟩ (*Plaut. Rud. III 3, 11*) 'res fortunaeque'.

4 SE RE.] se se *OV*, se *RC* | in tempore *add. Schoell* | oportuna *R* ‖ 5 *ευκΰρωσ V*, **** *RC*, *om. O* ‖ 8 ES — animo *om. RCO* ‖ 9 animis] annis *RC* ‖ 11 ITA TENE] itane te (*sic et O*) *vel* itane *codd. Ter.* | *εν υποκρισισ V*, **** *RC*, *om. O* ‖ 13 o. *1.*] a· *codd.* | p. — et *add. W.* (*duce Steph.*) | seruo *RC* ‖ 16 facit *CO* ‖ 17 patiretur mali *RC* | lege *C*, leg· *R* | quia] pro *C* ‖ 18 TωN MЄCωN *cod. Cuiac.*, *των μετῶν V*, **** *RCO* | *Plautus* est potitus hostium *vel* p. est h. *vel* p. h. est; *ad Epid. IV 1, 35* hostium est potita *rettulit Westerh.* ‖ 20 haec — SVNT *om. RC* ‖ 21 amant iungi *cod. Cuiac.*, amantum *O*, amant *V* ‖ 22 et *add. Schoell* | res fortunaeque *ut vid. cod. Cuiac.*, *om. rell.*

471 **7** QVI ABIERIS mollius quam ‘fugeris’.

472 **8** SED EA CAVSA quod ‘abieris’.

474 **10** NVMQVID PATRI SVBOLET conuenientiam suam et Phormionis dicit.

477 **13** 1 CONFVTAVIT VERBIS conuicit, ut si diceret ‘refutauit’. 2 Sed refutatio in rem est, confutatio in personam.

478 **14** 1 EV PHORMIO ⟨EGO QVOD POTVI PORRO⟩ de se mediocriter per ἔλλειψιν, moraliter satis. 2 EGO QVOD POTVI PORRO ordine: primo dominum, post Phormionem, ultimum se posuit.

482 **18** 1 HVC SALVVM NVNC PATRVVM GETA non optat saluum patruum uenire secundum Apollodorum, et ostendit non congruere salutem eius cum commodo suo. 2 An non dicit malum esse et incommodum sibi, sed tantum magni terroris plenum aduentum patrui?

484 **20** PALAESTRA EXIT FORAS bene palaestram dixit lenonis domum, ⟨a⟩ quo est exercitus amator assidue. Plautus (*Bacch. I 1, 33*) ‘†ad sine a palaestra, ubi damnis desudascitur’.

2.

485 **1** 1 DORIO AVDI OBSECRO haec scaena in petitione est, quae saepe admittit deliberatiuae locum. 2 DORIO AVDI OBSECRO sunt qui sic legant, ut ‘Dorio’ dicat Phae-

1 QVI] quod *codd.* | mollis quia *RC* ‖ 2 sed ⟨de⟩ ea *O*, secunda *RC* | quod *W.*: quo *RC*, qua *OV*; quia *Steph.* ‖ 4 conuenientia sua *codd., corr. W.* ‖ 6 refutatio] -tauit *RC* | re *V* ‖ 7 persona *V* ‖ 8 EV] heus *V*, Tū *RCO* | mediocriter dese *C* ‖ 9 εκλιψιν *V*, eclipsim *O*, **** *RC* ‖ 12 HVC] hunc *CV* | saltem *C* ‖ 13 secundum] sed *RO* | et] sed *Westerh.* ‖ 15 et *om.* *C* ‖ 17 bene] hem *R*, hen *C* | ⟨eius⟩ dixit *V* ‖ 18 a quo] quo *RCOV*, a qua *schol. Ricc.*; in qua *Steph.* ‖ 19 ad sine a *RC*, adsit mea *O*, abstine a *V*; *longe aliter Plautus hoc ipso loco corruptus, v. append.* | damnis *V*, dem nisi *O*, demens *RC* ‖ 21 haec — OBSECRO *om.* *O* | haec *om.* *RC* ‖ 22 deliberatiuum *V*

dria, 'audi' leno, 'obsecro' iterum Phaedria. 3 QVIN OMITTE 'quin' modo corripiendi uel imperandi uim habet, ut (*Verg. Ecl. III 52*) 'quin age'.

491 **6** 1 NE ALIQVID SVO SVAT CAPITI deest 'mali'. 'suat' autem a p p i n g a t, a f f i g a t. 2 SVO SVAT CAPITI *ἀποσιώπησις διὰ τὸν εὐφημισμόν*. 3 'Suo capiti' dixit, cum dicturus esset 'Phaedriae', ut (*Verg. Aen. IV 640*) 'Dardaniique rogum capitis'.

493 **8** 1 FAENERATVM ab utili. 2 FAENERATVM ISTVD BENEFICIVM id est: a te faeneratum.

494 **9** VERVM HERCLE HOC EST bene ipse dictum suum confirmauit.

495 **10** CANTILENAM EANDEM C. ita dicitur uetus et uulgata cantio.

496 **11** 1 TV MIHI COGNATVS ab honesto. 2 TV PARENS TV AMICVS ⟨TV⟩ secunda *ἀποσιώπησις*.

500 **15** 1 FALERATIS DICTIS honestis atque ornatis, quia dixit (*v. 11*) 'tu mihi cognatus, tu parens'. 2 *Et* quasi leno irridet honestatem et despicit.

501 **16** 1 MISERTVM EST *εἰρωνεία*. 2 HEI VERIS VINCOR hoc sibi dicit adulescens.

502 **17** 1 NEQVE ANTIPHO ALIA CVM OCCVPATVS ESSET SOLLICITVDINE hoc dolet Phaedria, quod in eadem re laborauerit Antipho, id est in amore, quodque amare contigerit. 2 NEQVE ANTIPHO ALIA 'alia' minore aliqua sollicitudine quam haec est quam nunc gerit. 3 An 'alia' praeter hanc quam de me gerit? 4 Ordo et sensus hic est:

2 uim habet *V*, uim magis *O*, cum (tum *R*) aget *RC* ‖ 4 NE] quin *codd. praeter O* | ALIQVID] quid *Ter. codd. Aδ* ‖ 5 *αποσιωπησισδια τον σηφημησμον V*, diposiophosis *** *** *O*, ******* * *RC* ‖ 9 ISTVD (*sic et Andr. III 2, 22*)] istuc *V* (*sic infra ad v. 31 et Ad. V 3, 37*) ‖ 10 id est a te] id est ei a te *OV*, idem etate *RC*; id est mihi a te *Steph.* ‖ 11 ipsum *RCO* ‖ 13 c. *om. RC* ‖ 15 MIHI — PARENS TV *om. C* ‖ 16 aposiopesis *OV*, **** *RC* ‖ 18 tu ⟨mihi⟩ parens *V* ‖ 20 *ιρωνια V*, *ὑρονϊα R*, ẹị*** *C*, *om. O* ‖ 21 adolescens dicit *V* ‖ 22 ne *C* | ALIA] illa *C* ‖ 23 hic *V* | dolor phedrie *RC* | quod] atque *C* | eandem rem *RCV* | laborauit *codd., corr. Westerh.* ‖ 24 amore ⟨est⟩ *RC* | quoque *RCO* ‖ 25 alia] aliam *RC*

neque tum esset mihi hoc obiectum malum, cum Antipho alia sollicitudine esset occupatus, leui quapiam, non hac de nuptiis, quae est grauissima.

505 **20** VMQVAM VSVS VENIT opus fuit aut necesse fuit.

506 **21** AVRIBVS TENEO LVPVM Graecum prouerbium ‛τῶν ὤτων ἔχω τὸν λύκον· οὔτε γὰρ ἔχειν οὔτ' ἀφεῖναι δύναμαι'.

508 **23** ⟨NE PARVM⟩ LENO SIES ἔλλειψις: deest ⟨enim⟩ ‛metuis'.

511 **26** AERE EMPTAM SVO belle ‛suo' quasi de tertia persona.

516 **31** 1 CONDVPLICAVERIT subiunctiuum pro indicatiuo, id est ‛conduplicabit'. 2 Hoc est aliter (*v. 8*) ‛faeneratum istuc beneficium pulchre tibi dices'.

521 **36** NIHIL FERENTEM FLENTEM usitatum ueteribus ὁμοιοτέλευτον.

523 **38** TIBI QVIDEM EST OL. D. hic ‛olim' futuri temporis est; nam leno de accipienda ab adulescente pecunia diem constituerat et inuenta meliore condicione anteceperat tempus cum adulescente praescriptum.

525 **40** 1 IAM NE EA PRAETERIIT interrogatiue pronuntiandum. 2 NON VERVM HAEC ANTECESSIT urbane leno ‛haec antecessit', ut alii putant meretrix uendita, ut alii dies lenoni, ⟨in⟩ quam constitutum fuit. 3 An aperte leno perfidus mentitur? unde sequitur ‛non pudet uanitatis'. 4 Ergo plus est ‛antecessit' quam ‛praeteriit'.

5 NON PVDET VANITATIS apparet supra lenonem de perfidia anticipati temporis esse confessum.

2 leni *R* ‖ 5 *τῶν — δύναμαι cod. Cuiac.* (*ed. pr., nisi quod λύκον ὃν οὔτ ἔχειν*), ***** *RC, om. OV* ‖ 7 NE PARVM *add. Steph.* | leno scies elipsis *V, om. RCO* | enim *add. Steph.* ‖ 8 metuis *W.* (*cf. Plaut. Pers. IV 6, 4*): mīs *V*, mis · *RC, om. O*; uereris *Steph.* ‖ 9 quia *RCV* ‖ 10 ⟨posuit⟩ pro*?* ‖ 11 id est *om. V* | conduplicauit *RC, om. V* ‖ 13 *ὁμοιοτελευτον ed. pr.*: *ὁμονοντενενεη V*, ***** *O, om. RC*; *ὅμοιον τῷ γένει Steph., ὁμοιόπτωτον Schoell* ‖ 15 esto olim dies *V*, esto · L · d · ⟨melioribus locus (*cf. v. 37*)⟩ *RC* ‖ 16 de *om. RCO* ‖ 18 perscriptum *CO* ‖ 19 praeterit *V* ‖ 20 urbane — antecessit *om. R* | ⟨ut hanc⟩ leno urbane *V* ‖ 21 putant — alii *om. RC* ‖ 22 lenoni *del. ?*; olim in *Schoell* | in *add. W.* | An *om. RC* ‖ 24 Ergo — VANITATIS *L* (*ed. pr.*), *om. rell.* ‖ 25 ⟨iam⟩ non *L*

532 **48** MEA LEGE VTAR iure lenonum scilicet, in quo semper commodum prius est quam fides.

3.

534 **1** QVID FACIAM οἰκονομία ad futurum exitum comoediae.
535 **2** MINVS N. ὑπερβολή.
537 **4** 1 ADIVVERIT secundum v pronuntiari ⟨non⟩ debet. 2 ADIVVERIT COMITER ⟨'comiter'⟩ ueteres dixerunt παρὰ τὸ κόσμος.
540 **7** QVID FACIAM comice, quamuis uterque intellegat quid alteruter dicat, dissimulant tamen.
542 **9** ETIAM TV HINC ABIS ut 'etiam tu stas? quid tibi uis?'
544 **11** ⟨NI ETIAM NVNC ME HVIVS CAVSA QVAERERE IN MALO IVBEAS CRVCEM quasi dicat⟩ 'in malo aliud malum'.
547 **14** RELINQVATVR PRECI bene 'preci'.
552 **19** 1 PEDETEMPTIM caute, a pedibus et temptando. 2 PEDETEMPTIM TAMEN hoc quidam sic accipiunt, tamquam Getae dicat Antipho, ut caute aggrediatur senem fallere.
558 **25** ISTA VERO VILIS EST amatorie.

1 MEA — VTAR *om. RC* | iure *Schoell*: me *RC*, *om. OV* | lenonum *Schoell*: -nem *RC*, -nia *OV*; -nis *Eugr.* | in quo *RC*, in qua *OV*; *Eugr.* apud quem ‖ 3 QVID] tamen hoc *RC* (*unde?*), *qui scaenae initium non agnoscunt, cf. infra et praef. vol. I p. XLIX* | οικονομοϊα *V*, ὀικονομϊα *R*, **** *CO* ‖ 4 N.] enim *RV* | υπερβολη *RV*, perbelle *O*, **** *C* ‖ 5 adiuueris *V* | ·u· *CV*, N· *R*, *om. O* | non *add. Guyet* ‖ 6 et iuuerit *RC* | comiter *add. Steph.* | παρα το κοσμοσ *R*, παρατοκοσμα *V*, putacosmos *D*, ***** *CO* ‖ 8 QVID FACIAM] *hic nova scaena incipit in RC* (*D*); *cf. supra* | comice *Westerh.*.: comiter *codd.* ‖ 9 quod *RCV* | dicāt *RCO* ‖ 10 ETIAM — uis *om. Steph.* | tu stas quid *Schoell*: ut si qua *codd.* ‖ 11 NI — dicat *add. Steph.* ‖ 12 ⟨an malo iubeas quasi⟩ in malo *O* | aliud] aliquod *V* ‖ 15 pedetentim *semper codd.*; *item* tentando | caute — PEDETEMPTIM *om. R* ‖ 17 ut] et *C* ‖ 19 ita uero *RCO* | utilis *RCOV*

562 **29** SOLVS EST HOMO AMICVS AMICO Apollodorus ‘*μόνος ἐπίσταται φιλεῖν τοὺς φίλους*’.

IV.

1.

567 **1** QVID QVA PROFECTVS CAVSA H. narratio simplex.

575 **9** SENECTVS IPSA MORBVS EST Apollodorus ‘*τὸ γῆράς ἐστιν αὐτὸ* ⟨* * * *⟩’.

577 **11** HANC CONDICIONEM SI CVI TVLERO *κυριολογία*, quia ferre condicionem alicui dicimus.

581 **15** TE MIHI FIDELEM ESSE ATQVE EGO SVM AEQVE MIHI mire admixtum ante completam sententiam de extraneo ‘te mihi fidelem esse’ etc.

583 **17** TACEBIT DVM INTERCEDET FAM. incertum quando proditum iri se dicat, ante an post nuptias.

586 **20** VT ME EXCVTIAM legitur et ‘excutiat’.

587 **21** MEORVM SOLVS SVM M. ⟨‘*μόνος*⟩ *ἐγὼ γάρ εἰμι τῶν* ⟨*ἐμῶν*⟩ *ἐμός*’ Apollodorus. v. app. p. 546

590 **24** DONEC QVOD POLLICITVS SVM ut Vergilius (*Aen. II 719—20*) ‘donec me flumine uiuo abluero’.

1 homo ⟨*παροιμια*⟩ *ed. pr.* | *μονοσ ενιστατε φιλειν τουσ φιλοῦσ V*, *μονόσ ἐνΐστατέ φιλεῖν τοὺσ φίλουσ R*, ******** *C*, *om. O*; *μ- ἐπ- φ- τ- φ- ed. pr.*, *μόνος φιλεῖν* ⟨*γὰρ*⟩ *τοὺς φίλους ἐπίσταται Guyet*; *μ. ἐ.* | *φιλεῖν* ⟨*ἑαυτοῦ*⟩ *τ. φ. Schoell* ‖ 3 profectus ⟨est⟩ *R* | H.] haec *codd.* ‖ 4 *τὸ γερασ ἐστιν αυτο V*, *τό γερασ· ἐστίν’ αυτὸ R*, * * * * * *C*, *om. O*; *νοσημα add. ed. pr.* (*cf. Kock*); *v. append.* ‖ 6 *κυριολοΓια R*, *κυρωλομία V*, * * * * *CO* ‖ 7 ferre *Steph.*: per *V*, prae *RC*, parere *O* | conditione *RC* ‖ 11 FAM.] tam *C*, fa· *RV* ‖ 12 an post] aut post *V*, tp̃s *RC* | nuptiis *R*, -tiịs *C* ‖ 13 EXCVTIAM] excruciat *V* | et] ut *RCO* | excutiat *dett.*, -am *RCOV* ‖ 14 M.] i (m above) *V*, m& *R*, mꝛ *C*, nam& *O* | ξο *γαρ ενμεν το μεμοσ* et *V*, * * * * * * *C*, *om. RO*; *μονοσ γαρ ειμεμων εμοσ ed. pr.* ‖ 17 abluam *ut vid. R*

(2.)

592 2 VENIO AD HOMINEM uenuste repetitum 'hominem'.

605 15 HVNC ADORIAR HOSPITEM astute 'hospitem' de eo qui superuenit, nomen aptum imprudenti rerum atque alieno ab earum scientia. Sallustius (*Catil. 2, 8*) 'uitam sicuti peregrinantes transiere' etc.

3.

606 1 EXSPECTO QVAM MOX RECIPIAT SE⟨SE⟩ GETA ad errorem cumulandum persona Antiphonis interponitur utque ei adaucto metu amittendae uxoris maior fiat repentinae repetitio laetitiae.

610 5 VOLVP EST hoc uolup nomen est, ut hoc facul; sic enim per ἀποκοπήν ueteres loquebantur.

611 6 1 COMPLVRIA secundum regulam locutus est, nam hoc complure et haec compluria. 2 ⟨COMPLVRIA⟩ sic ueteres, quod nostri dempta syllaba complura dicunt. sic et Cato Originum V (*lib. I fr. 24 Peter; 23 Jord.*) 'fana in eo loco compluria' et Cicero in Protagora (*fr. 5 M.*) 'confirmandi genera compluria'. credo quia ueteres hoc plure, non hoc plus dicebant.

1 ueni *RC*; *continuatur haec scaena antecedenti* | uetuste *Bentley, at cf. II 1, 62* ‖ 2 nunc *RCO* | adorior *R* ‖ 4 earum scientia] ea sententia *RC* ‖ 5 transierunt *O*, -igere *rell.* ‖ 7 utque *W.*: atque *codd.*; ut *Steph.* ‖ 8 adducto *R*, aducto *C*, adductu *V*, andato *O*; *corr. Steph.* | maior ⟨uis⟩ fiat repentinae laetitiae *OV*; *aut* repetitio *del. aut* repentina repetitione laetitia *scrib.* ‖ 10 uolupe est *codd.* | uoluptatis *codd., corr. Steph.* | ut] et *O*, *om. V* | hec *RC* | facultatis *codd., corr. Steph.* ‖ 11 per ἀποκοπέν *RV*, per apocopen *O*, **** *C* ‖ 13 haec complura *C* | COMPLVRIA *add. Steph.* ‖ 14 dicunt — credo] dicunt fana hoc loco compluria cicero in protagora confirmanda sic dicendum cato originum innuit genera compluria credo *V*, primus dicit diceto (-ito *C*) cato originum · v · fana nec loco compluritiem in protagora confirmandi genera (-re *R*) compluria credo (-de *C*) *RC*, *praeter* confirmandi genere compluria credo *om. O*

614 **9** 1 COMMODVM ‘commodum’ aestimatio est temporis. 2 COMMODVM tantum quod. Lucilius (*lib. inc. fr. 137 M.*) ‘†mihi commodum est aut dare uestimentorum posueram†’.

618 **13** IS QVI ISTAM ἀποσιώπησις tertia: deest enim ‘obtrusit nobis’ aut ‘defendit’ aut quid tale.

623 **18** 1 FVGITANS LITIVM casu genetiuo iunctum uim nominis habet ‘fugitans’, accusatiuo uim participii. 2 FVGITANS LITIVM quasi quod uult in domino facere, id iam in eo esse dicit, praeparans hominem ad contemptum pecuniae, quae poscetur statim.

633 **28** DARI TIBI IN MANVM in manum datur ei, qui furtim accipit sine arbitro aut interprete, ut praeuaricator aut iudex corruptus.

635 **30** 1 HAEC HINC FACESSAT pro ‘hinc se faciat’, id est abeat, ut ‘huc se faciat’ huc accedat significat. 2 HAEC HINC FAC. ‘facessat’ pro ‘cedat’, alias faciat. *ergo duas res significat hoc unum uerbum.* 3 An ‘hinc facessat’ prouerbialiter quasi hinc faciat? Plautus (*fr. dub. XII G.*) ‘argentum hinc facite’. 4 ‘Huc te fac’ dicitur pro ‘huc accede’.

637 **32** ALIQVAM PARTEM etsi non totum, uel ‘aliquam partem’.

639 **34** 1 VERBA HODIE INTER VOS sic dicebant iurgium

1 commoda aestimatio *codd.*, *corr. W.* intimatio *Schoell* ‖ 2 quod *om. C* ‖ 3 dare *CO*, clare *R*, ulla *V* | uestimentoꝝ (-tum *O*) posueram *RCO*, uestimenta reposueram *V*; *v. append.* ‖ 4 his *RCV* | quis tam *R*, qui tam *C* | *ἀποσιώπησισ V. ἀποσϊόπεσϊσ R*, aposiophosis *O*, * * * * *C* | ·III· *RC*, ɪn *O*, IIIª *V* | enim *W.*: et *codd.*; aut *Schoell* | obstrusit *R*, -xit *OV* ‖ 6 casu — LITIVM *om. C* | genetiuo iunctum *V*, *om. RO* | fugitans uim nominis habet *V* ‖ 7 uim] contrarium *O*, *om. R* | participium *R* ‖ 8 in domo *C*; dominum *Hartman* | facere] fieri *Teuber* ‖ 10 qui *C* ‖ 11 ⟨tibi⟩ dari *C* | in manum *om. C* | ei] enim *C* ‖ 12 furtim *cod. Cuiac.*, ferrum *O*, separatim *RCV* | ut] et *C* ‖ 14 HINC] huic *V* | id est — faciat *om. RC* ‖ 15 habeat *OV* | huic *1. V* | ⟨et⟩ huc *2. codd.* ‖ 16 HINC] huic *V* | recedat *O* | faciat] facessat *RC* ‖ 17 ergo — facessat *om. RC* | An] ut *O* | hic . . . hinc *O*, huic . . . huic *V* ‖ 18 facessat] faciat *O* ‖ 19 huic facite *V*, hic faciet *O*; *v. append.* ‖ 21 etsi — partem *om. RCV* | uel *dett.*, *om. O* ‖ 23 vos] nos *RV* | sic dicebant *om. RC* | iurgium *om. V*

significantes. 2 Proprie uerba commutare est, quod nos altercari dicimus.

643 **38** QVID NIMIVM QVANTVM LIBVIT apud quosdam diuersae personae cum uerbis singulis.

646 **41** PARVI RETVLIT nihil interfuit uel parum interfuit, id est nihil profuit.

647 **42** NON SVSCEPISSE INVENTA EST QVAE DOTEM in Graeca fabula senex hoc dicit: ‘quid interest me non suscepisse filiam, si modo dos dabitur alienae?’

654 **49** 1 SED MIHI *παρένθεσις* prima. 2 SED MIHI OPVS E. inductio doli est, nam antequam petat, petendi causam ingerit.

655 **50** 1 QVAE AFFERRET QVI DISSOLVEREM quia si opum causa habendarum dotatam quaereret, minor esset necessitas captandae opulentioris. 2 Aes alienum addidit, cui rei nihil opponi potest.

657 **52** 1 AB HAC ACCIPIO QVAE SPONSA EST mire ‘accipio’, non ‘accepturus sum’. 2 *Et* definitum modum ponit, ne de summa dotis supersit disputatio.

659 **54** VTRVM STVLTITIA FACERE *παρέλκον* tertium: [hoc] idem enim ualet ‘utrum’ quod ‘an’.

660 **55** DICAM SCIENTEM AN I. *ἀντίθετον* secundum, nam scienti imprudentem reddidit.

661 **56** 1 QVID SI ANIMAM DEBET Graecum prouerbium spreuit ‘εἰ δὲ ὤφειλε τὰς χεῖρας;’ 2 AGER OPPOSITVS EST

1 uerba proprie *V* | commutari *RCO* ‖ 3 Quid nimium quantum ⟨quia nimium quantum⟩ *codd.* | licuit *O* ‖ 5 retulit parue (-rum *O*) *RCO* | parum interfuit] inter parum fuit *RCV* ‖ 7 dote *V* ‖ 8 quid *dett.*, quod *OV*, quia *RC* | non me *R* ‖ 10 *παρένθεσισ V*, *παρεντεσϊσ R*, parentesis *O*, **** *C* | prima] ·ι· *O*, f· *RC* | SED MIHI *om. RC* ‖ E.] est *O*, est et *V*, et *RC* | inductio *Wieling*: indictio *V*, inditio *RC*, iuditio *O* ‖ 12 QVAE] qui *C* | ferret *RC* | si *om. R* ‖ 14 cui rei *Steph.*: uir ei *RCV*, iure *O* ‖ 15 apponi *V* ‖ 16 EST] est et *V*, et *RC* ‖ 17 ponit *L*, *om. rell.* ‖ 19 parelcon tertium *V*, **** *RCO* | hoc *secl. W.*; hic *Schoell* ‖ 20 idem *om. V* | utrumque an *RC* ‖ 21 AN I.] ac· i· *V*, *om. RC* | antitheton secundum *V*, ****** *RCO* ‖ 24 εἰ — χεῖρας *Rabbow*: ЄΙΔCΟΦΗΤΔЄΓΥCΚΥΡΔC *cod. Cuiac.*, *ετλεο φηλεν τὰς χήρασ V*, ****** *RCO*; *τι δε ει την ψυχην οφειλει ed. pr.* | appositus *R* | EST *om. CO*

PIGNORI ⟨OB⟩ DECEM MINAS argute non protinus 'triginta minas' dixit, sed paulatim colligit, ut partibus congestis in summa triginta minae sint et senex minus aggrauetur; nam si semel diceret, deterreret parcissimum senem. denique auditis decem minis statim respondet 'dabo'; conceduntur ab alio ⟨decem⟩. de reliquis decem superest disputatio, nam difficilis ⟨est⟩ ad dandum.

666 **61** 1 SVMPTV AD NVPTIAS 'opus est' subauditur. 2 SANE INQVIT DECEM MINAS bene 'sane inquit', quasi plus quidem exigat, sed contentus sit.

668 **63** 1 SEXCENTAS PROINDE POTIVS MIHI IAM SCRIBITO perspicere hinc licet consuetudinem utriusque sermonis, nam Apollodorus *μυρίας* dixit pro multis. 2 *Et* ut apud Graecos *μύρια*, ita apud nos 'sexcenta' dicere pro multis usitatum est. Cicero (*in Verr. II, I 47, 125*) 'sexcenta possum decreta proferre'.

673 **68** MEA CAVSA EICITVR ME HOC EST AEQVVM AMITTERE ratio, cur ipse uiginti dare debeat minas dante Demiphone decem.

674 **69** QVANTVM POTES ME CERTIOREM ⟨F.⟩ festinat Geta: scit enim dixisse lenonem (*III 2, 48*) 'mea lege utar, ut potior sit, qui prior ad dandum est'.

678 **73** QVAE QVIDEM RES ILLI VERTAT MALE non desinit poeta ostendere auaritiam Demiphonis, qui nec ideo libenter fert dari aliquid Phormioni, quia sic commodum ei

1 argute *O*, arguit *RC*, astute *V* ‖ 2 congesti; *O*, coruistis *C*, cōmestis *R* ‖ 3 et *W.*: ut *RCV*, *om. O* | senex *om. RC* | mitius *R* | agrauetur *RC*, grau- *OV* ‖ 4 denique (*cf. Eugr.*)] Demipho *Bentley et Westerh.*, utique *Schoell* ‖ 5 additis *COV* | respondet statim *V* | conceditur *RC* ‖ 6 decem *add. Steph.* | decem] · x · *R*, ex · *C*, · x · ⟨minis⟩ *V* ‖ 7 dubitatio *COV* | nam *Steph.*: non *codd.* | est *add. Lindenbr.* ‖ 8 sumptum *codd.* ‖ 9 minis *RC* | inquit sane *V*, sane *CO* | quasi *L*, quia si *O*, quia *rell.* ‖ 11 SEXCENTAS] ducentas *V*, sex · *R*, sed *C* | perinde *V* | IAM SCRIBITO] inscribito *RCV* ‖ 12 prospicere *RC* ‖ 13 *μυρίας* *Steph.*: cc *V*, cū *RC*, *om. O*; *ἑκατὸν δίκας Bentley* | ut *om. C* ‖ 14 *μύρια* *Steph.*: c *OV*, cū *RC*; *ἑκατὸν Bentley* | sexcenta] dc · *codd.* ‖ 18 minus *RC* ‖ 19 decem *om. RCO* ‖ 25 ei *Steph.*: rei *codd.*

est. Vergilius (*Ecl. IX 6*) ʻhos illi — quod nec bene uertat — mittimus haedos’.

679 **74** MECVM ARGENTVM ATTVLI comicum: argentum praesto est et causa additur, cur praesto sit et unde. simul et iracundiae uxoris et iurgio praeparatur locus.

680 **75** 1 FRVCTVM QVEM LEMNO et ʻLemni’ et ʻLemno’ legitur. 2 REDDVNT PRAEDIA proprie de fructu dixit ʻreddunt’. 3 FRVCTVM QVEM LEMNI VX. R. P. σχῆμα διανοίας· ἐφεξήγησις.

681 **76** 1 ID SVMAM non ʻfructum’ sed ʻargentum’. 2 ID SVMAM impendam, unde et sumptus dicti sunt. 3 VXORI TIBI OPVS ESSE DIXERO bene ʻesse’, non ʻfuisse’, ne iam repetundum uideretur. 4 OPVS ESSE D. adiunctiuum pro pronuntiatiuo, ut in Eunucho (*II 3, 88*) ʻperculeris iam tu me’.

4.

682 **1** 1 GETA HEM anxius Antipho ⟨****⟩. 2 ARGENTO EMVNXI SENES mire, cum e contrario ʻemunctus’ dicatur homo elegans et facetus, unde Horatius de Lucilio (*Serm. I 4, 7—8*) ʻfacetus, emunctae naris’ inquit.

683 **2** 1 SATISNE ID EST idne tibi uidetur satis esse ad miserias meas? 2 Quasi inimico dicit, ut dicere sole-

4 cur] cum *C* ‖ 5 et *2.*] ac *O* ‖ 6 LEMNO] lemni *V* (*dett.*) | et lemni *R*, lemni *C*, *om. OV* | lem*nio V* ‖ 8 reddunt *om. RC* | VX. R. P.] ux · et · p · *C*, uix & p · *R*, uix · ʃ *V* | σχῆμα διανοίας· ἐφεξήγησις *W.*: σκημαʃεν *** depim dixerim efferit id · a · *R*, σχηματων depire efferri iussit i · a · *V* **** diperim efferri iussit id · a · *C*, *** clipeum efferri iussit *O*, scema ephexegesis *L*; σχῆμα per ἐπεξήγησιν. RED. P. epexegesis *Sabbad.* ‖ 10 argentum *L*, sumptum *RCV*, fructuum *O* | ID] · i · *codd.* ‖ 11 VXORI — OPVS *om. RC* | VXORI TIBI *om. O* ‖ 13 repetendum *OV* | ESSE D.] esse di · *V*, e · d · *C*, c · d · *R* | adiunctum *RC* | pro *om. R* ‖ 14 ut *om. RC* | pertuleris *RO*, prot- *C* ‖ 15 tum mea *RC*, tum *O* ‖ 16 geta ⟨g. (geta *V*)⟩ *RCV* | anxius Antipho] antipho *V*, quid egisti *O* | *lac sign. Schoell* ‖ 18 unde] ut *V*, et *O* ‖ 20 ne id satis est *RC* | idne] id est *RCV* | uideor *RC*, -eo *O* | esse satis *V* ‖ 21 ⟨an⟩ quasi εἰρωνικῶς dicit *Steph.* | diceret *V*

mus aut ‘bene habet nunc’ aut ‘fecisti certe quod uoluisti’. ideo autem subambigue locutus est, ut posset ⟨per⟩quam aliter interpretari a Geta, qui respondet ‘nescio hercle: tantum iussus sum’. 3 SATIN EST ID ⟨ἐ⟩ρώτη⟨μα⟩ est.

690 9 VLCVS TANGERE prouerbiale, non enim εἰρωνικῶς dixit.

696 15 IN NERVVM POTIVS IBIT decipiet, a prouerbio tracto a sagittariis, cum uis conatusque tendentis arcum non in uolatum teli, sed in ruptionem nerui expetit.

698 17 1 TV QVOD BONI EST EXCERPIS honeste ‘excerpis’ dixit. 2 *Et* attende, quemadmodum dicat e x c e r p i bona, quibus non utatur.

709 28 1 ANTE BRVMAM irrisit homines Terentius, quibus religio est aggredi negotium aliquod diebus decrescentibus.

708 27 1 GALLINA CECINIT obstetricum est, cum †cidonia gallina canat, superstitem marito esse uxorem. 2 INTERDIXIT HARIOLVS ‘hariolus’ est, qui diuina mente uaticinatur, dictus h a r i o l u s quasi f a r i o l u s a f a r i; scilicet H pro F, ut et F pro H, in multis locutionibus mutabantur.

3 An ab h a l a n d o? nam halitu solebant excludere ueluti mortalem animam, ut diuinam reciperent. unde et uoces eiusmodi dabant, †quae est ex hoc qui hunc sonum exhalandi praestant†.

709 28 2 ANTE BRVMAM ante quam dies decrescere incipiant.

1 habet *om.* *C* ‖ 2 perquam *Schoell*: quam *RC*, equam *O*, nequaquam (*ante* posset) *V*; *an* etiam? ‖ 4 ἐρώτημα *Schoell*: recte *codd.* ‖ 5 non (*sic D*) enim *W.*: nomen *V*, noui *RC*, nota *O* | ἰρωνικῶσ *V*, ὔρωνϋα *R*, * * * * *CO* ‖ 8 expetitur *V* ‖ 9 honeste excerpis *om.* *RCO* ‖ 10 dixit et] dicisque *RCO* (*cf. Ter.*) | attende] Att̃ *C*, AÑ· *R* ‖ 12 ⟨ante (arte *V*)⟩ irrisit *OV* ‖ 13 excrescentibus *V* ‖ 14 cum] ut *O*, in *V* | cidonia *R*, cidoma *C*, qui domo *O*, qua domo *V*; circum alcedonia *Schoell* ‖ 15 interdicit *C* ‖ 16 hariolus *om.* *C* ‖ 17 faciolus *C* | a fari scilicet] a fatis *RC*, a fictis *O*, a phar· *V* | ·h·pro·f·ut est·f·pro·h· *RC*, ſ·ph·pro f· ut est *V*, p·f· ętatem f·p·l· *O* ‖ 18 imitabantur *RC* ‖ 19 alando nam alitu *codd.* | solent *codd.*, *corr.* *W.* ‖ 21 quae est ex hoc qui hunc sonum (socium *V*) exalandi (uim *add.* *V*) praestant (-at *V*) *RCV*, quae est res quae solum hoc exhalandi uim praestat *O*; *v. append.* ‖ 23 ante quam] quam ante brumam *R*, aut quod ante brumam *O*, *om.* *C*

710 **29** HARVSPEX VETVIT 'haruspex' ab hariga eius nominatur; nam hariga hostia dicitur ab hara, in qua concluditur ac seruatur, hara autem, in qua pecora includuntur. Plautus 'rusticus, hircus, hara' Mostellaria (*I 1, 39*).

711 **30** 1 FIENT ME VIDE id est: uultus mei fiduciam gere, non aliter laeti nisi quia nullum periculum est. 2 'Me uide' dicit, qui in iure suam promittit et interponit fidem, quod nos dicimus me habes, me respice.

5.

713 **1** QVIETVS ESTO INQVAM EGO CVRABO 'quietus' id est securus: ab eo quod praecedit id quod sequitur.

715 **3** VT CAVTVS EST VBI NIHIL OPVS EST consulit, inquit, quemadmodum detur, cum omnino dare non debuerit, siquidem argentum Phaedriae detur sub nomine Phormionis.

716 **4** DVM LIBIDO EADEM HAEC MANET bene libidinem posuit pro uoluntate hominis incerti ac leuis.

717 **5** 1 FORSITAN NOS REICIAT mulierem scilicet. 2 An uere 'nos', id est negotium nostrum et condicionem?

718 **6** REM IPSAM PVTASTI pro 'disputasti' modo.

1 auruspex *codd.* | metuit *R*, *om. C* | auruspex *RV*, *om. C* | ariga *V*, arriga *RCO*; *sic et infra* | eius *om. O* ‖ 2 dicitur hostia *V* | ^{h}ara *V*, harria *O*, arriga *RC* | in que *RC* ‖ 3 ac seruatur] ad ser- *C*, (*ex corr.*) *R*, obser- *O*, (*ante corr.*) *R*, et ser- *V* | hara *COV*, harra *R*, horia *cod. Cuiac.* | autem est locus in quo inclusa seruantur *cod. Cuiac. t. Lindenbr.* ‖ 4 mysticus *O*, *cod. Cuiac.* | hirsus *codd.* | hara *CV*, harra *R*, ara *O* | ⟨moleste⟩ mostellaria *RC* ‖ 5 FIENT ⟨quietus (quiestu *V*) esto sient⟩ *codd., in quibus hic nova scaena incipit* | me uides *R* | id est] in *C*, *om. V* | me *C* | agere *RC* ‖ 6 laeti nisi quia *W.*: latini si quia (quidem *V*) *codd.* ‖ 7 qui *W.*: quia *codd.* ‖ 8 me ⟨uides⟩ respice *codd.*, *corr. W.*; *cf. Andr. II 2, 13* ‖ 9 *v. ad IV 4, 30* | quietus *om. RCO* ‖ 11 EST *1. om. V* | est opus *V* ‖ 12 cum *W.*: ut *codd.*; ubi *Steph.*, ut qui *Schoell* ‖ 13 nomine ⟨pro uoluntate hominis incerti ac leuis⟩ *RCV*; *cf. infra* ‖ 16 FORSITAN *om. RC* | NOS *om. V* | muliere *R*, uñ · *O* ‖ 17 id est] an *C*

723 **11** 1 QVID TVA MALVM ID REFERT interiectio est 'malum'; ordo: quid tua id refert? 2 MAGNI DEMIPHO nota responsum contra 'quid refert?', non ad 'quid' relatum; et quaere, quomodo dicatur 'quid mea' aut 'quid tua': an deest 'ad', ut sit ad mea aut ad tua?

727 **15** REPERIRE ILLAS filiam et uxorem.

V.

1.

731 **4** AVDIO VIOLENTER quod Graece dicitur δεινῶς.

732 **5** 1 NAM QVAE HAEC ANVS EST ἀναστροφή (*Verg. Geo. IV 445*) '⟨nam⟩ quis te, iuuenum confidentissime, nostras'. et figura haec apta est commotis aliqua re noua. 2 A FRATRE pro 'a domo fratris', ut (*Verg. Aen. II 311—12*) 'iam proximus ardet Vcalegon'.

733 **6** EGESTAS ME IMPVLIT uenialis status.

734 **7** INTEREA VITA VT IN TVTO FORET compensatiua qualitas.

735 **8** NISI ME ANIMVS FALLIT docte Terentius, nam uisa uel corporis uel animi sunt, hoc est rationis uel sensus.

739 **12** ET MEVM NOMEN mire nomen suum illa agnoscit, hic dissimulat.

741 **14** PAVLVLVM ISTORSVM nunc 'paululum' aduerbium est, alias nomen.

743 **16** QVEM SEMPER TE ESSE DICTITASTI 'esse' pro 'nominari' antiquorum more dixit.

1 ⟨ibi⟩ interiectio *V* | est *om. C* ‖ 2 malum *om. RCO* | id *om. C* | MAGNI] magis *RC* ‖ 3 ad quod *RC* ‖ 5 ad mea aut ad tua *L*, ad tua aut ad mea *O*, aut ad tua ad mea (me *C*) *RCV* ‖ 6 filiam *O*, -um *RCV* ‖ 7 *δεινῶσ ed. pr.*: *διvoσ V*, *δϋvoσ R*, clinos *O*, * * * *C* ‖ 8 *αναστροφη RV*, * * * *CO* ‖ 9 nam *add. Steph.* ‖ 10 et *W.*: sed *codd.* ‖ 14 IN] inde *C* ‖ 16 docte terentius *cod. Cuiac.*, docte ren· *O*, docerem *V*, doc· *RC* ‖ 17 uel animi uel corporis *V* ‖ 18 MEVM] mecum *C*, nrm̃ *V* | illa ... hic *Steph.*: ille ... uel (ille *O*) *codd.* ‖ 20 nunc paululum *L*, nunc *O*, ne istoc nunc paululum *V*, ne istoc *RC*

744 **17** CONCLVSAM HIC HABEO V. S. illaturus 'saeuam' bene 'conclusam' praetulit, ut si diceret 'feram'.

746 **19** 1 EFFVTIRETIS eloqueremini, euacuaretis, inaniretis.

2 EFFVTIRETIS ⟨'effutire' dicitur⟩ ab eo quod est e f f u n d e r e; nam translatio est a uase f u t i l i nomine, quod patulo ore, fundo acuto instabile nihil per se continet, unde et f u t i l i s dicitur eiusmodi homo, qui nihil intra se contineat et semper inanis sit.

750 **23** 1 EX AEGRITVDINE infirmitate ac morbo. 2 EX AEGRITVDINE MORS CONSECVTA EST bene moderatus est, ut neque nimis aegre ferat neque rursum ἀπαθῶς. et haec οἰκονομία est, ne in eadem urbe duae uxores plus mali ex sollicitudine afferant Chremeti quam ex alterius morte tristitiae, nec in comoedia possunt nimis miserabiles mortes esse, ne res in tragoediam transiret.

751 **24** DESERTA EGENS IGNOTA singula pronuntianda sunt argumenta: haec enim ad uenialem statum proferuntur.

756 **29** COMPOSITO FACTVM EST sic ueteres, non 'ex composito', ut (*Verg. Aen. II 129*) 'composito rupit uocem et me destinat arae'.

758 **31** 1 QVAE NON AVDEAS OPTARE pro 'quae non audeat quis', ut (*Eun. II 3, 84*) 'facile pro Eunucho probes'.

2 OFFENDI ADVENIENS pro 'cum aduenissem', ut (*Verg. Geo. I 16*) 'ipse nemus linquens patrium', quod ⟨Graeci 'ἀφικόμενος' 'λιπών'⟩, quia lingua Latina deficit hac declinatione.

1 v. s.] uxorem saeuam (sce- *O*) *OV*, ·II· *RC* | bene] unde *V* ‖ 2 praemisit *Schoell* ‖ 3 eliqueremini *V* ‖ 4 effutire dicitur *add. W.* ‖ 5 effundere (*sic Steph.*) nam *W.*: effundam *RCO*, effanare *O* | est *om. V* | fictili *RCV* ‖ 6 per se] pre se *RC*, presse *O*, in se *V*; prorsus *Steph.* ‖ 7 unde *O*, ut *RC*, *om. V* | et futilis] effutilis *C*, et effutilis *V*, futilis *RO* | homo *om. V* | qui] ut *OV* ‖ 8 sit *om. RC* ‖ 10 ⟨et⟩ bene *V* ‖ 11 ἀπαθῶς *Sabbad.*: ἀπλειωσ *R*, ἀπλειῶ sit *V*, *** *C*, *om. O*; ἀπαθής sit *Steph.* ‖ 12 ὀικονομΐα est *R*, ἀκονομια *V*, **** est *CO* ‖ 14 tristitia *C* ‖ 15 transirent *RCO*; transiliret? *cf. Ad. IV 2, 2; Euanth. III 5* ‖ 18 non] nos *ed. pr.* | expositione ut *RC* ‖ 19 rumpit *libri Verg. meliores* ‖ 21 pro quem *RCO* ‖ 22 ut ⟨alibi⟩ *V* | pro] in *RCO* ‖ 24 quod] *lac. sign. W.*; Graeci — λιπών *suppl. Schoell*

761 **34** HAEC SOLA FECIT si 'hic' legerimus, Antiphonem intellegemus, si 'haec', Sophronam.

764 **37** SED PER DEOS adiurationis genus.

2.

766 **1** NOSTRAPTE CVLPA ET REL. queritur de se senex, quod dum auari infamiam fugit, stulti reprehensionem incidisset.

768 **3** 1 ITA FVGIAS NE PRAETER CASAM VT AIVNT ita fugito, ne praetermittas casam tuam, quae sit tibi tutissimum receptaculum. 2 Aut: ita fugias, ne praetereas casam tuam, ubi custodiri magis et prehendi fur et mulcari uerberibus potest. 3 Aut uerbum erat ipsius custodis furem exagitantis et interea prohibentis, ne ante casam transeat, ne in praetereundo etiam inde aliquid rapiat.

770 **5** DVM ALIVD ALIQVID uetuste 'dum aliud aliquid'.

773 **8** MODO VT HOC CONSILIO POSSIT DIS. VT IST. DVC. ne paeniteat dominum pecuniam dedisse, terrorem seruus iniecit.

780 **15** 1 VERSVRAM SOLVES creditorem mutas. 2 VER. SOL. uersuram facere dicitur, cum quis alienum aes aere alieno soluat. 3 Dicitur etiam uersuram facere, qui cum minore faenore acceptam pecuniam maiore occupat.

1 anti · *RCO* ‖ 2 intellegemus *W.*: -gimus *codd.* | sophroniam (-ia *C*) *RCO* ‖ 3 genus ⟨est⟩ *V* ‖ 4 NOSTRAPTE — REL. *om. V* | ET REL.] facinus ut malos expediat esse *O* | queritur — incidisset *in codd. post* 13 rapiat *leguntur, transp. W.* ‖ 5 quod *Bentley*: qui *V*, *om. RCO*; ut qui *Schoell* | fugerit *V* ‖ 7 causam *codd.*; *sic et infra plerumque* | ut aiunt ⟨prouerbium⟩ *V* ‖ 9 praetereas] praeter *C* ‖ 10 et *1. om. C* | prendi *RCO* | mulctari *RO*, mult· *CV* ‖ 12 furem] finem *RO* ‖ 13 etiam] ēē *V* ‖ 14 ALIVD] aliquid *V* | uetuste *V*, uenuste *rell.* | dum — aliquid *om. V* ‖ 16 errorem *COV* ‖ 18 uorsuram *V*; *sic semper* | solues *R*, ∗alues *C*, uolues *OV*; *scholiasta cum D legit* soluis, *inde expl.* mutas ‖ 19 SOL.] uol · *RCV*, uel · *O* | cum *om. V* ‖ 20 soluit *Steph.* ‖ 21 cum minore] cōminetur *V* | acceptam ⟨quisque (quis *V*)⟩ *codd., corr. Schoell* | maiorem *codd., corr. Steph.*

781 **16** 1 MALVM IN DIEM *ὑποφορά.* 2 PLAGAE CRESCVNT *ἀνθυποφορά.*

3.

784 **1** AGEDVM VT SOLES NAVSISTRATA diuitis uxoris de marito licentius conquerentis haec allocutio est cum dispositione futurarum turbarum.

786 **3** AC DVDVM RE OPITVLATA supra enim dixerat Chremes (*IV 3, 76*) 'id sumam: uxori tibi opus esse dixero'.

790 **7** STATIM CAPIEBAT 'statim' perpetuo, aequaliter et quasi uno statu. Plautus (*Amph. I 1, 120*) 'ita statim stant signa'.

811 **28** 1 VIN SATIS QVAESITVM hoc totum pro una persona quidam legunt. 2 FILIA AMICI NOSTRI hoc est tua.

814 **31** COMMODIVS ESSE IN OMNES et circa illum qui duxit et circa illam quae ducta est et circa te socerum.

815 **32** PERLIBERALIS VISA EST CVM VIDI MIHI ordo est: perliberalis uisa est mihi.

---

(4).

820 **1** LAETVS SVM persona Antiphonis est.

821 **2** PARARE ANIMO C. uetuste additum 'animo'. Ennius in sexto (*ann. VI fr. 30 M. = v. 204 V.*[2]) 'sed et ego hic animo lamentor'.

1 *ὑπωφορα* *R V*, **** *CO* ‖ 2 *ανθὔπωφορά R*, *ἀνθιφωρα V*, **** *CO* ‖ 3 diuitis ⟨****⟩ *V* ‖ 4 conquerentis licentius *C* ‖ 6 opitulari *RCO* ‖ 8 cupiebam *R* ‖ 10 stante *V* | signa. VIN] ignauia *codd.*; *post* signa *exhibet Lindenbr. nescio unde* et habet primam longam, quando autem significat aliud, primam breuem habet; *cf. Westerh. ad h. l. et Mueller ad Non. p. 393, 19* ‖ 11 pro *om. V* ‖ 12 quidem *R* ‖ 13 et *om. V* | dixit *RO* ‖ 14 dicta *O* ‖ 17 LAETVS SVM] *noua scaena non incipit in RC*; *in OV res incerta* | *ante* persona *lac. sign. Schoell, qui suppl.* timida semper ‖ 18 ⟨in⟩ animo *V* | c.] et *codd.* | uetuste *Klotz*: uenuste *codd.* | Ennius *V* (*L*), **** *rell.* ‖ 19 in VI° *V* | sed et *RC*, sed *OV*; sed quid *L*, *edd.*; it et *Schoell*

822 3 CVM RES ADVERSAE SINT cum desideratae fuerint, id est cum harum penuria euenerit.

825 6 1 IN PROBRO SIEM apud patrem scilicet. 2 SI HOC CELETVR IN METV ἀνακόλουθον quartum, nam cum praeposuisset ʻsi hoc celetur’, ⟨non⟩ intulit ʻsin nescitur’.

5.

829 1 ARGENTVM ACCEPI iactantia hic inducitur Phormionis, qua sibi omnes conatus prouenisse laetatur.

830 2 PROPRIA PHAEDRIA Vergilius in primo (*Aen. I 73*) ʻconubio iungam stabili propriamque dicabo’.

835 7 VICISSIM TVAS PARTES ACTVRVS EST secundum illud, quod dictum est (*II 1, 37*) ʻreddunt operas mutuas’.

836 8 TE SVAM ROGAVIT RVRSVM VT AGERES ʻpartem’ iterum subaudimus. et est ζεῦγμα a superiore.

6.

841 1 1 O FORTVNA O FORS FORTVNA ʻfortuna’ dicta incertarum rerum, ʻfors fortuna’ euentus fortunae bonus.

2 O FORS FORTVNA aliud ʻFortuna’ est, aliud ʻFors Fortuna’; nam ʻFors Fortuna’ est, cuius diem festum

2 harum *L*, aurum *rell.* | penuria (*Steph.*) euenerit *W.*: pecunie uen- *codd.* ‖ 3 IN] ut *RCO*, ut in *V* | siet *RC*, sit *O* ‖ 4 metu ⟨sim⟩ *V* | ανακολουθον *RV*, **** *CO* | quartum] IIIḬª *V*, q.ª *RC*, *om. O* ‖ 5 non *add. W.* | sin iescitur *C*, sin̦ᵗ nescit *R*, sin nescierit *O*, sim nesciret *V* ‖ 6 ⟨a⟩ iactantia *RCO* | inducitur ⟨****⟩ *V* | phormionis ⟨et⟩ *V* ‖ 7 qua sibi *W.*: quasi *codd.* | omnes conatus *W.*: omnis senatus *cod. Cuiac.*, omnis scena *** *RO*, omnis scena *C*, omnis scenae uis *V* | prouenisse] prout in se *in mg. RC* (= *dett.*) ‖ 8 propriam *RCO*, propria ⟨ea⟩ *V* | phedriā *RO* | in pᵒ *RCV* ‖ 11 reddunt] tradunt *Ter.* ‖ 12 rursus *RC* | subaudimus iterum *V* ‖ 13 ζευμα *V*, ζαμα *R*, **** *CO* ‖ 14 incertarum rerum *cod. Cuiac.*, incerta re *codd.* ‖ 17 Fortuna *1. om. V* | est *om. C*

colunt, qui ⟨sine⟩ arte aliqua uiuunt. huius aedes trans Tiberim est.

844 **4** HVMERVM EXONERO PALLIO recte, quia p a l l i a t a fabula est, non togata.

849 **9** PERGIT HERCLE potest distingui hic 'pergit' et coniuncte legi 'hercle numquam tu odio tuo me uinces'.

850 **10** VAPVLABIS ID QVIDEM TIBI IAM FIET 'id' quod sibi dicit fieri.

851 **11** FAMILIARIOREM O. E. H. qui 'minitatur'. et ⟨est⟩ conueniens error festinanti.

854 **14** SINE CONTROVERSIA sine ambiguitate.

856 **16** SI TE DELIBVTVM GAVDIO REDDO ad animum transtulit, quod est corporis, nam d e l i b u t u s unctus dicitur.

859 **19** VT MODO ARGENTVM uide narrationem coeptam, unde opus est.

860 **20** MITTIT ERVS ME AD VXOREM TVAM conuersus ad Antiphonem hoc dixit.

869 **29** PVLCHERRIMVM FACINVS in quinto huiusmodi locos poetae actoribus indulgent, quod in his actoris est commendatio.

872 **32** PATRVVS TVVS P. EST IN. PH. VX. T. ut Sallustius in primo (*Hist. I fr. 45 M.*) 'liberis eius auunculus erat'.

877 **37** ATQVE HERCLE EGO QVOQVE ILLAM AVDIVI FABVLAM Plautus in Milite glorioso (*II 2, 56*) 'nam os columnatum poetae esse inaudiui barbaro'.

1 sine arte *Steph.*; *cf. Ovid. Fast. VI 781* 'plebs colit hanc' ‖ 3 exonerem *V*; hunc onero *Ter.* ‖ 6 odio tuo] hodie *V* ‖ 7 VAPVLABIS] *hic add.* iam id pepi *V*, pepi iam id *L*; *fort.* VAPVLA id est peri, *cf. Varro ap. Fest. 372, 31. Calph. nescio unde exhibet* Vapulabis ideo ποτοτεΔετονο | TIBI *om. V* ‖ 8 fieri *om. V* ‖ 9 familiarem *V*, *om. rell.* | o · c · h · *RCO* | qui] q · quasi *O* | minitatus *RO*, m · *V* | est *add. Steph.* ‖ 10 festinantis *codd., corr. Steph.* ‖ 13 corporum *RCO* ‖ 16 mittet (i *supra* e) *V* ‖ 18 in quinto (*sc.* actu) *Schoell*: in · v · *RC*, in quinatum *O*, a · *V* | locum *RCO* ‖ 22 in p° *RCO* | eius] eĩ *V* ‖ 23 atqui *V* | AVDIVI] *sic codd. Ter. praeter A*[1], *qui habet* INAVDIVI, *ut etiam scholiasta legit*: *vestigium transcriptionis* ‖ 24 os] hoc *codd.* ‖ 25 esse poetae *V* | inauditu *RCO*

(7).

886 3 CVRAM ADIMERE ‘adimere’ magis ‘curam’ pro ‘eludendi ⟨et⟩ adimendi haec occasio est’.

8.

898 5 PRIVS QVAM DILAPIDET disperdat.
900 7 VISAM VT QVOD ἀποσιώπησις secunda.
902 9 NE NON ID FACEREM QVOD ⟨RECEPISSEM SEMEL quod⟩ spopondissem. et deest ‘ad me’, ut in Heautontimorumeno (*V 5, 12—13*) ‘ad me recipio: faciet’.
904 11 ADHVC CVRAVI τῷ ἀρχαϊσμῷ addidit ‘adhuc’, cum potuisset sine hoc integer sensus esse.
914 21 1 QVAE TVTE DVDVM CORAM ME INCVSAVERAS noua locutio ‘coram me incusaueras’, non ἁπλῶς ‘me incusaueras’. 2 CORAM ME INCVSAVERAS belle, ut, si quid neget, contra se ipsum sentire uideatur.
915 22 SATIN SVPERBE ILLVDITIS ME et accusatiuum et datiuum regit ‘illudo’.
922 29 1 RVRSVM IVBE RESCRIBI PHORMIO ‘rescribi’ reddi, scilicet per mensae scripturam. 2 IVBE RESCRIBI quoniam adnumerationem pecuniae antecedit scriptura, re-

1 CVRAM] *nova scaena non incipit in codd.* | ADIMERE] adhibere *RCO* | adimere (-rint *ut vid. R*) magis curam *RCO*, argentariam uarietas *V* | pro eludendi *Westerh.*: proludendi *RO*, prael- *CV* ‖ 2 et *add. W.* | adimenda (*post* accusatio) *O* | hoc *R*, *om. V* | occasio] accusatio *RO* ‖ 4 *ἀπωσιόπεσησ R*, *απόσιοπεισισ* (ω *supra*) *V*, appoïopesis *O*, **** *C* | secunda *om. RC* ‖ 5 NE] ut *RCO* | QVOD — spopondissem *W.*: quod spopondissem *V*, et spopondissem *O*, et spopondissem quod spopondissem *RC* ‖ 7 me recipio] meretriam oĩo *R*, meretricem non (cum *C*, *om. V*) *COV* ‖ 8 ADHVC] id *RCO* | *τῶ αρχαισμῶ V*, *τῶ αρκαισμῶ R*, ***** *CO* | addit *RCO* ‖ 10 QVAE — INCVSAVERAS] me G · *R*, in 9 · *CO* ‖ 11 ἁπλῶς *Schoell*: qui huc (hunc *V*) *codd.* ‖ 12 CORAM ME INCVSAVERAS *om. V* | si quis *V* ‖ 14 SATIN] statim *V* ‖ 15 datiuum] ablatiuum *O* | illudo *om. RCO* ‖ 17 scilicet *Klotz*: seu *codd.*

scribere dicebant pro renumeratione, et sic infert ʿquod ego rescripsi porro illis quibus debui?' haec est ergo figura, in qua secunda de primis significatum sumunt. 3 IVBE RESCRIBI per scripturam, id est de mensae scriptura dari. unde hodie additur chirographis ʿdomo ex arca sine mensae scriptura'.

923 **30** 1 QVOD EGO RESCRIPSI ILLIS illis per scripturam reddidi. 2 Illis dedi, ut apud Vergilium (*Aen. VII 144*) ʿdeditur hic subito Troiana per agmina rumor'.

935 **42** QVIN TV MIHI ARGENTVM ⟨CEDO IMMO VERO VXOREM TV⟩ CEDO hoc ab utroque cum clamore dici accipiendum est.

936 **43** IN IVS AMBVLA ad iudicem eamus scilicet, nam ʿius' pro loco est. Cicero (*pro Mur. 12, 26*) ʿquando te in iure conspicio'.

937 **44** 1 ENIMVERO SI PORRO ODIOSI ESSE uultu iuuandum est et pronuntiatione hoc quadam suspenditur. 2 ENIMVERO principium aliquid per iracundiam dicturi. ⟨Cicero⟩ (*in Verr. II, I 26, 66*) ʿhic tum alius ex alia parte «Enimuero hoc fer.»' etc.

947 **54** CONDONAMVS TE accusatiuo, ut in Eunucho (*prol. 17*) ʿhabeo alia multa, quae ⟨nunc⟩ condonabitur'.

938 **45** INDOTATIS hoc est ut Phanio.

940 **47** ETIAM DOTATIS SOLEO ut Nausistratae.

941 **48** NVLLVS SVM perii, mortuus sum.

1 dicebatur pro renumerare *V* | sic] simul *V* | quod] ne *V* ‖ 2 praescripsi *V* | est haec *V* ‖ 4 ⟨reddi⟩ id est *V* | de] per *V* | scripturam *RОV*, -ram̧ *C* ‖ 5 ex arca (*sic Steph.*) sine (*sic L*)] ex actisne *RCOV* ‖ 7 QVOD] ne *V* | illis] multi *V* (-is *L*), *om. rell.* | per — dedi *om. C* ‖ 8 deditur *vel* diditur *Verg.*; *scholion igitur ad* discripsi *spectat* ‖ 10 qui *C* ‖ 14 quando] qm̃ *RC*, quoniam *O*, quin *V* ‖ 15 in *om. RCO* ‖ 16 uitiandum *RCO* ‖ 17 quadam] tum minaciter *V* ‖ 18 principium ⟨est⟩ *V* ‖ 19 Cicero *add. W.*; ut *Steph.* | aliud *V* ‖ 20 haec *V* | fer. etc.] feret et ferre *V*, ferret et ferre *CO*, ferret et fere *R* ‖ 21 CONDONAMVS TE] adonantis *V*, dotatis *RCO* | accusatiuo *Klotz*: ablatiuo *codd.*; *fort.* ⟨acc- pro⟩ abl- ‖ 22 habet *RCO* | nunc *add. ed. pr.* | condonabantur *codd.* (*cf. ad Eun. l.*) ‖ 23 ut *L*, in *rell.* ‖ 24 ETIAM] et *C*

943 **50** SEPVLTVS SVM *αὔξησις*, nam plus est quam ʻnullus sum'.

946 **53** QVID VIS TIBI ARGENTVM QVOD HABES CONDONAMVS TE ʻuis' iterum subaudiendum est, ut sit: argentum uis, quod habes?, et est *ἀσυνδέτως* inferendum ʻcondonamus te'. sic est illud apud Vergilium (*Aen. I 572—73*) ʻuultis et his mecum pariter considere regnis? urbem quam statuo? uestra est'.

948 **55** MALVM ERGO SIC ME LVDIFICAMINI ʻmalum' aduerbium est interpositae indignationis.

950 **57** ⟨NOLO VOLO⟩ VOLO NOLO primo singula separatim, deinde simul utraque pronuntianda sunt.

957 **64** ANIMO VIRILI ad necessaria adhortatur.

962 **69** NOSTRO ⟨MODO⟩ VLCISCI ʻmodo' ingenio scilicet.

964 **71** 1 HI GLADIATORIS ANIMO parato ad periculum, hoc est: ita perdito ac temerario, ut non sibi caueat, dummodo uulneret, ut Sallustius (*Iug. 60, 1*) ʻauidius alteri alteros sauciare quam semet tegere'. 2 AD ME AFFECTANT VIAM plenum, quod nos *ἐλλειπτικῶς*.

965 **72** VT PLACARI POSSIT ʻut' pro ʻne non'.

967 **74** 1 CVM E MEDIO EXCESSIT ⟨ʻcum'⟩ pro ʻquia'. 2 EXCESSIT id est: mortua est. ⟨sed⟩ sic dicere tragicum erat, ʻe medio excessit' et ad dictum et ad rationem dicti comicum est.

1 auxesis — sum *V* (*L*), *om. rell.* ‖ 3 argenti *codd.* ‖ 4 TE] tibi *codd.* | iterum *om. C* | argenti uis *RCO*, uis argentum *V* ‖ 5 *ασιναντωσ R*, asintheton *V*, ***** *CO* ‖ 6 te] tibi *V* ‖ uultis] C^1 *in mg.* (= *D*) Nota bene non ex illo (non esse in eo *D*) uersu urbem etc. antitosis (-im *D*) casus (-um *D*) pro casu, sed iterum subinteligendum (subaud- *D*) uultis ‖ 13 uiribus *V* | a necessario *V* | hortatur *O*, co^{o}artatur *V* ‖ 14 ingenio ſ· *R*, ingenio frui *rell.* ‖ 15 hic gladiatorio *V* | parato] *** *RCO* ‖ 17 auid^{i}us *V*, -dus *rell.* | alteri alteros *cod. Lindenbr.* (*Cuiac.*?), alter alterum *RCOV* ‖ 19 *ἐμιπτικιοσ R*, *εμπτικωσ V*, **** *CO* ‖ 20 pro *sscr. V*, non *L*, *om. rell.* ‖ 21 excesserit *1. RCOV* | cum *add. Schoell* ‖ 22 sed sic *W.*: si *codd.* | diceret *CV* ‖ 23 ad dictum *L*, dictum *V*, dictu *RCO* | ad rationes *C* | dici *codd., corr. Steph.*

968 **75** 1 ASTVTE AGGREDIMINI εἰρωνεία. 2 *Et* proprie a g g r e d i accedere ad dimicandum est. bene ergo seruauit translationem a gladiatoribus coeptam.

972 **79** AIN TV modo ad Chremem cum inuectione conuersus est.

973 **80** LAVTVM PECCATVM TVVM ut labem uel maculam.

975 **82** 1 LACRIMIS SI EXSTILLAVERIS s t i l l a r e est guttare ex corpore, e x s t i l l a r e ipsum corpus guttatim finiri. 2 Ergo quasi totum in lacrimas conuerti et ex toto stillare corpore.

978 **85** PVBLICITVS id est publica cura atque consilio.

979 **86** IN SOLAS TERRAS signanter. Vergilius (*Aen. XI 569*) 'pastorum et solis exegit montibus aeuum'; Sallustius in primo (*Hist. I fr. 117 M.*) 'solis uiis'.

981 **88** 1 IN IVS EAMVS ad praetoris sellam; modo enim locum significat. 2 IN IVS HVC SI QVID LIBET apparet parasitum ad domum senis Chremetis, non ad forum conari abstrahere.

983 **90** 1 ENIM SOLVS 'enim' pro 'at' posuit, ut turbatum ostenderet. sic alibi (*Ad. II 1, 14*) 'enim non sinam'. 2 VNA INIVRIA EST pro 'actio iniuriarum ex lege'.

984 **91** 1 ALTERA quam fecisti dotatae uxori. 2 LEGE AGITO ERGO 'lege agito' dicebatur ei, cuius intentio contemptibilis aduersario uidebatur. Plautus in Aulularia (*III 3, 10*) 'lege agito'.

985 **92** ENIMVERO VOCE OPVS EST ⟨****⟩.

1 *ἰρωνια V*, *ὑρωὑὑα R*, **** *CO* ‖ 4 inuentione *ROV* ‖ 6 labem *Bentley*: lauem *codd.* | uel *W.*: ut *codd.* ‖ 7 stillare *Steph.*: extillare *codd.* ‖ 8 ⟨et⟩ extillare *CV* ‖ 9 conuerti et *L*, conuertit ut *RCO*, conuertitur *V* ‖ 12 signauit *RO*, sig^{t} *V* ‖ 13 parthorum *codd.* | et *om. V* ‖ 14 in p^{o} *CV* | uis *V* ‖ 15 IVS] uiis *RCO* ‖ 16 IVS] uiis *C* | HVC] sic hac *V* ‖ 18 abstrahere ⟨litem⟩ *V* ‖ 19 at] aut̃ *V* ‖ 21 pro] ꝗ *C*, id est *V* ‖ 23 agite *1. RCO* | lege] age *RCO* | ei] et *RCO* | contentibilis *codd.* ‖ 26 Enim uero (*hoc del. R*) uoce opus est *RCO*, ei cenam coquo *V* (*cf. Plauti l. c.* ei, cenam coque) | *lac. sign. W.*; *fort. Graecum excidit* (*cf. Diom. 316, 32? Schoell*)

988 **95** 1 PVGNOS IN VENTREM INGERE urbane ‘in uentrem’ quasi parasito. 2 An ‘uentrem’ totum parasitum dicit, ut Lucilius in secundo (*V fr. 29 M.*) ‘uiuite lurcones, comedones, uiuite uentres’? 3 An simpliciter, quia qui resistit nec sequitur collo trahentem obtorto, repandum se facit et uentrem proicit, cum in uentrem feritur, currit et sequitur?

9.

990 **1** QVIS NOMINAT ME hic uelut controuersia est, in qua reus fit maritus malae tractationis. et est status qualitas uenialis.

997 **8** DELIRAT MISER TIMORE grauiter utrumque, et ‘delirat’ et ‘timore’, nam deliratio senectuti conuenit, timor conscientiae.

1005 **16** MI HOMO DI MELIVS DVINT quaerit Probus, an matrona tam familiariter recte dicat alieno, sed frustra: nam feminarum oratio, etsi non blanditur, blanda est.

1007 **18** QVID AGIMVS facete additum.

1010 **21** 1 QVI MIHI eleganter inseruit ‘mihi’, ut in Heautontimorumeno (*II 1, 8*) ‘is mihi, ubi adbibit plus paulo, sua quae narrat facinora!’ 2 AD VXORES VENTVM EST TVM FIVNT SENES eleganter fieri dixit. et generaliter inuidiosius, quam si unum accusaret senem.

1014 **25** EGO NAVSISTRATA qualitas uenialis a concessa actione.

1 ingere in uentrem *C* | in uentre *2. RCO* ‖ 2 parasitorum *RCO* ‖ 3 in 2° *R* | uiuite *V*, inuitus *rell.* | lurcones *Nonius 11, 9*: glaucones *V*, clauc- *RCO*; gluttones *Scaliger* ‖ 4 uiuite] uiuit et *RCO* | uentres *V*, -rem *rell.* ‖ 5 restitit *R* | abtorto *V* | repandum *Steph.*: ore pandum (pardum *O*, *** *C*) *codd.* ‖ 9 qualitatis *V* ‖ 11 et *om. RCO* ‖ 14 dicunt *R*, *** *O* ‖ 16 <est> etsi *RCO*, <est> ut si *V* ‖ 18 QVI] ubi *V*, ut *RCO* | mi *1. RO* | mihi *2. om. RCO* | Heautont. *om. C* ‖ 19 adhibit *RO*, adibit *C* | plus *om. RCO* ‖ 20 quae sua *C* ‖ 24 concessa accusatione *V*; concessione *Steph.*, confessa actione *Bentley*

1015 **26** VERBA FIVNT MORTVO non est passus parasitus, ut totam sententiam senex explicaret.

1016 **27** NAM NEQVE NEGLEGENTIA TVA N. O. I. F. T. locus in hac causa principalis est *ἀπὸ τῆς εὐνοίας*, et ideo in duo diuisit: nec neglegentia circa te nec odio, inquit, factum est. praeterea et *περιστάσεως* addidit defensionem 'uinolentus' etc.: ab aetate eius, a tempore criminis, a diminutione contemptuque pellicis, ab euentu, ab animo facientis quod mortua est, postremo a precibus. et epilogum quod *ἀπὸ τῆς εὐνοίας* †actu defecit, admonens oratorie illam mansuetudinis suae.

1017 **28** 1 VINOLENTVS ab imprudentia defensio. 2 ABHINC ANNOS QVINDECIM a tempore defensio.

1018 **29** 1 EAM COMPRESSIT bene 'compressit', quod interdum iniuriae est, non amoris. 2 ET NON ATTIGIT POSTEA ita facti paenituit, quod quidem 'animo aequo ut feras' (*v. 31*) ⟨orat⟩. hic locus *ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως* est, id est ⟨ab eo⟩ quod futurum sit; facilius enim ignoscitur non ultra peccaturis.

1021 **32** DEFVNGIER defungi, desinere.

1022 **33** PORRO MINVS quia dixit (*v. 28*) 'abhinc annos quindecim'.

1023 **34** SENECTVS SI VERECVNDOS FACIT modeste et grauiter.

1025 **36** QVID MIHI HIC AFFERS callidius hic usa est ad

3 T. *om. RC* ‖ 4 est *ἀπὸ τῆσ αυ$\overset{\nu\eta}{\pi}$ασ V*, ***** *O*, *om. RC*; *ἀπὸ τῆς συγγνώμης καὶ εὐνοίας Lindenbr.* (*ex cod. Cuiac.*?) | in *om. RCO* ‖ 6 *περιστάσεως Steph.*: presto *codd.*; prestes eos *ed. pr.*, alias partes (adducit ad def.) *Lindenbr.* (*ex cod. Cuiac.*?) ‖ 8 a diminutione contentuque *L*, ad imitationem (ĩmut- *R*) contemptumque *rell.* | ab euentu] euentum *RCO* ‖ 9 postrema *RO* | perilogum *RCO*, periol- *V*, *corr. Steph.* (ἐπίλ.) ‖ 10 quod (*om. edd.*)] quidem *Goetz*; *an* quoque? | *απο τησ ευνηασ V*, *ἀπό τῆσ* *** *R*, ***** *CO*; *ἀπὸ τῆς εὐνοίας τῆς ἐκβάσεως Lindenbr.* (*unde?*) | actu defecit *RO*, actu deficit *CVD*, fecit *L edd.*; ac *fort. ex dittogr.* (eynoiac) *ortum*, tu de = *τοῦ λέ⟨γοντος⟩?* | oratorem *RO* ‖ 11 illam *om. RCO* ‖ 13 defensio ⟨est⟩ *COV* ‖ 16 quod — feras *om. V* ‖ 17 orat *add. Schoell* | *ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως* est *Steph.*: *ἀπὸ τησ ἐυβασεοσ* est *V*, *ἀπό τῆσ* **** *R*, ***** *CO* | ab eo *add. Steph.* ‖ 18 agnoscitur *RCO* | peccaturus *RO* ‖ 20 MINVS] multis modis *V* | annis *V* ‖ 23 HIC *om. RCO* | callidus *CV*

ultimum *πύσματε* conuersa ad ipsum defensorem mariti 'quid mihi hic affers'; de qua ui contradictionis exsultat parasitus tamquam confecto mortuoque aduersario suo.

1026 **37** EXSEQVIAS CHREMETI bono ordine: primo (*v. 8*) 'delirat miser timore', post (*v. 26*) 'uerba fiunt mortuo', ad ultimum 'exsequias Chremeti': delirat, moritur, effertur.

1027 **38** AGE NVNC PHORMIONEM QVI VOLET LACESSITO Vergilius (*Aen. II 549*) 'degeneremque Neoptolomum narrare memento'.

1028 **39** FAXO TALI SVM MACTATVM 'sum' modo pro eo quod est 'eum': sic frequenter ueteres. Ennius (*ann. VIII fr. 7 M. = v. 470 V.*[2]) 'omnes corde patrem debent animoque benigno circum sum'.

1035 **46** IGNOSCE ORAT CONFITETVR PVRGAT uerba uenialis status sunt: 'ignosce' 'confitetur'.

1048 **59** 1 TV TVVM NOMEN DIC bene dicit 'tu': interim pronomine utitur, quod non habet nomen. 2 An potentiorum blandimentum circa inferiores fuit hoc, ut nomina eorum quaererent et cum audissent, ipsis nominibus eos compellarent statim? tale est in Adelphis (*V 6, 3—4*) 'qui uocare? — ⟨Geta.⟩ — Geta, hominem maximi preti' etc.

1049 **60** 1 VESTRAE FAMILIAE hoc propter Antiphonis amicitiam dixit. 2 AMICVS ET TVO SVMMVS PHAEDRIAE scilicet 'amicus' iterum subaudiendum.

1052 **63** VIN PRIMVM HODIE FACERE facete ex persona parasitica beneficii optio facta est, quod promiserat mulier.

1 *πύσματι Steph.*: *νσματε V*, * * * * *RCO* ‖ 2 uis *V* ‖ 4 bono — Chremeti *om. V* ‖ 5 declarat *RCO* ‖ 6 ⟨et⟩ moritur *codd.* | effertur *Steph.*: et feratur *V*, *om. RCO* ‖ 10 faxo tali cum mactatum *V*, ausum acturum *RCO* | sum modo *W.*: summo *codd.* ‖ 11 eum *om. RCO* | frequentes *C* | Ennius] eamus *V* ‖ 12 corde *CV*, condere *RO* ‖ 13 sum *Ilberg*: suam *RCO*, fini cui *V*; *cf. omnino Vahlen* ‖ 16 NOMEN — interim *om. C* | TVVM] interim *codd., quod ex scholio irrepsit* | dic *V* | interim] tuum *V* ‖ 17 quia *V* | An] nam *V* (*probat Goetz*) ‖ 18 ⟨an⟩ blandimentum *RCO* | hoc fuit *V* ‖ 20 compellerent *RO* ‖ 21 hominem *om. RCO* ‖ 23 tuus *C* | scilicet *W.*: sed *codd.* ‖ 24 iterum] uerum *RO* ‖ 25 facete *om. RCO* ‖ 26 beneficii optio *V*, benefica *RO*, -icta *C* | promiserit *R*, -sit *CO*

1054 **65** SED VBI EST PHAEDRIA IVDEX NOSTER bene 'iudex': ad illum enim mulieris dicta est sententia (*cf. v. 57*), ut, cum ita agitur, tuta sint omnia marito; nam ridicule dicit ea, quae irritata erat.

1055 **66** 1 IVDEX NOSTER nihil facetius quam iudicem capi aduersus crimen paternae uoluptatis et amatorem filium et fratruelem Antiphonis, cui nubet furtiua filia. 2 IVDEX NOSTER terribilis scilicet censor paternarum deliciarum. uides igitur hic consedatam uxoris iracundiam.

2 dicta (*sic et Eugr.*)] delata *Steph.* | ut] et *C* ‖ 3 igitur *C* | nam] et per ironiam *V* | dicit *O*, -tur *rell.* ‖ 4 irritata *Schoell*: irrita (irata *in mg. L, recte? cf. Phorm. praef. III* 5) *codd.* | erant *CV* ‖ 5 facetius] facilius *Lindenbr. ex cod.* (*Cuiac.?*) ‖ 7 fratruelem *W.*: fratrem (-ris *C*) *codd.* | antiphonem *V* | cui] cum *V* ‖ 9 consedatam *W.*: consolatam *RCO*, -latiuam *V*; conciliatam *Goetz*, consopitam *Schoell*